PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Avtorica: Malvina Baša

Naslov diplomske naloge: Nasilje otrok nad starši

Kraj in leto: Ljubljana, 2018

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Deskriptoriji: nasilje, otroci, starši, nevrolingvistično programiranje, nenasilje, sočutno starševstvo, metode dela, razvoj možganov, spodbujanje empatije

Povzetek:

Potrebo po metodah dela z otroki, ki izvajajo nasilje nad starši, so izpostavile socialne delavke na 6. Kongresu socialnega dela ter ravnateljica Vzgojno-izobraževalnega zavoda Višnja Gora. Kot bodoča socialna delavka, certificirana nevrolingvistična programerka, Coach NLP-ja, mediatorka in usposobljena za sočutno delo z otroki sem povezala vse znanje za zapis metod dela smernic, ki strokovnim delavkam lahko pomagajo pri njihovem delu z otroki, ki so nasilni (do staršev). Po izvedbi kvalitativne raziskave z mladostniki je glavna ugotovitev, da se kaže potreba po preventivnih dejavnikih in da obstaja nedvomna povezava med nasilnim vedenjem staršev in otroka. Nad vsakim izmed intervjuvanih mladostnikov se je namreč izvajalo fizično, verbalno ali psihično nasilje s strani staršev. Nasilje pa lahko razumemo tudi kot družbeni problem, saj se prenaša iz generacije v generacijo. Preventivni ukrepi, kot je ozaveščanje o nenasilju, pravilnem načinu izražanja, spoštovanju in spodbujanju občutka empatije ter asertivnega vedenja, dolgoročno delujejo na posameznika in družbo. Spodbujanje asertivnega vedenja pri posameznikih namreč pomeni bistveno manj nasilja, manj obravnav na sodiščih, razbremenitev zavodov in nevladnih organizacij, ki delujejo na področju nasilja, in posledično tudi razbremenitev strokovnih delavk, ki se po zmanjšanju kvantitete lahko posvetijo kvalitetnemu delu s posamezniki in so tako tudi bolj učinkovite. Raziskava je pokazala, da je nasilje otrok nad starši v Sloveniji še vedno tabu tema, saj so se vzgojno-izobraževalni zavodi izkazali kot izredno nesodelovalni.

INFORMATION ABOUT THE DIPLOMA

Author: Malvina Baša

Title: Children violent to their parents

Place and year: Ljubljana, 2018

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Descriptors: violence, children, parents, neurolinguistic programming, nonviolence, compassionate parenting, work guidelines, brain development, stimulating empathy

Abstract:

The need for methods of working with children who were violent towards their parents was highlighted by social workers at the 6th Congress of Social Work and by the director of Višnja Gora Educational Institute. As a future social worker, a certified neurolinguistic programmer, an NLP Coach, a mediator and a person trained for compassionate work with children, I combined all the knowledge to describe working methods and guidelines that can help professional workers work with children who are violent (towards their parents). After conducting a qualitative research with adolescents, the main findings is the need for preventive factors and that there is a clear link between violent parental and violent adolescent behaviour. Physical, verbal or psychological abuse was carried out by parents on each of the interviewed adolescents. Violence can also be understood as a social problem, since it is transmitted from generation to generation. Preventive measures, such as raising awareness about non-violence, the proper way of expressing oneself, respect, and promoting a sense of empathy and assertive behaviour, functions on the individual and society in the long run. Promoting assertive behaviour from individuals means that there will be significantly less violence, fewer cases in courts, less burden on institutions and non-governmental organizations working in the field of violence, and, consequently, less work for social workers. For that reason, social workers can now dedicate themselves to do a more efficient, higher quality job of working with individuals. The survey showed that parental abuse by children in Slovenia is still a taboo topic, as educational institutions have proven to be extremely non-cooperative.

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
za socialno delo

Malvina Baša

NASILJE OTROK NAD STARŠI

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Ljubljana, 2018

Predgovor

Diplomsko nalogo začenjam z legendo indijanskega plemena Cherokee, ki je moje vodilo pri delu z otroki, obenem pa tudi življenjsko vodilo. Gre pa takole:

Stari Indijanec je učil svojega vnuka o življenju. »V meni poteka boj,« reče fantu. »Grozen boj je to, boj med dvema volkovoma. Eden je hudoben – jezen je, nevoščljiv, ljubosumen, žalosten, poln obžalovanja, pohlepen, aroganten, smili se sam sebi in je poln občutkov krivde, zamerljiv je, lažniv, ima občutek manjvrednosti, njegov ponos je lažen, ima občutek večvrednosti in velik ego.« Nato je nadaljeval: »Drugi pa je dober. Vesel je, miroljuben, ljubeč, poln upanja, je spokojen, usmiljen, prijazen, dobronameren, sočuten, radodaren, resnicoljuben, empatičen in zaupljiv. Prav tak boj poteka tudi v tebi in v vsakem izmed nas.« Vnuk je nekaj časa razmišljal, nato pa vprašal dedka: »In kateri volk zmaga?« Stari Indijanec je odgovoril: »Tisti, ki ga hraniš.«

Pri našem delu z otroki, ki so nasilni, jim pomagajmo, da bodo hranili ljubečega, sočutnega, nenasilnega volka, ki se skriva v vsakem izmed njih.

Ideja o diplomski nalogi se je, preden sem jo zares začela pisati, v mojih mislih porajala skoraj dve leti. Kolebala sem med kvantitativno in kvalitativno raziskavo, med raziskavo dejavnikov nasilja otrok nad starši z anketami ali poglobljenimi intervjuji, s starši ali z otroki. Kvantitativna raziskava bi mi resda ponudila več podatkov, a ne bi ustrezala namenu moje raziskave. Intervjuvanje staršev, torej polnoletnih oseb, bi bilo precej enostavneje, a ne bi dobila želenih odgovorov, saj me zanima predvsem perspektiva otrok. Le raziskovanje otrok namreč lahko ponudi odgovor na vprašanje, kako soustvarjati z njimi in za njih. Zato sem se odločila za kvalitativno raziskavo z intervjuvanjem otrok. Vendar pa si nisem mogla niti predstavljati, koliko težav mi bodo povzročile te odločitve.

V diplomsko delo želim vključiti tudi znanja, povezana s socialnim delom, kot sta nevrolingvistično programiranje in sočutno varstvo otrok, ker se mi zdijo komplementarna s tem, kar smo se tekom študija socialnega dela učili, ter nudijo ogromno znanja za razumevanje mladostnikov, ki so nasilni, in delo z njimi. Nevrolingvistično programiranje s svojimi metodologijami definitivno lahko pripomore k delu s takšno specifično skupino mladostnikov. V diplomskem delu prav tako predstavljam sočutno varstvo otrok/ sočutno starševstvo oz. dogovorni pristop, ki je usmerjeno k jasnemu definiranju meja in čustveni odzivnosti staršev, rejnikov, vzgojiteljev in socialnih delavcev. O tem načinu vzgoje pišem kot o preventivi, da starši ne bi vzgojili otroka z nasilnim obnašanjem. Resnično menim, da

imamo socialni delavci v 21. stoletju na voljo že vse vire, ki so potrebni za naše dobro delovanje, le vedeti jih moramo pridobiti bodisi iz okolja (tečaji, izobraževanja, dobra praksa drugih strokovnih delavk …) ali literature (strokovni članki, knjige …). Nenehno izobraževanje in nadgrajevanje znanja se mi namreč v naši stroki zdi ključnega pomena. Koristne smernice najdemo tudi v transakcijski analizi, s katero lahko pomagamo mladostniku ozavestiti vzorce vedenja njegovih staršev, saj je po raziskavi sodeč otrok, ki izvaja nasilje nad starši, tudi sam bil žrtev nasilja z njihove strani.

Socialno delo ni stroka, ki bi delovala s pogleda od zgoraj navzdol (Škerjanc, 2006), ampak izhaja iz potreb in želja posameznika (Šugman Bohinc, Rapoša Tajnšek & Škerjanc, 2007). Željo po znanju, kako ravnati z mladostniki, ki so nasilni do staršev, so izrazile strokovne delavke, ki že vrsto let delujejo na tem področju. Ena izmed predpostavk socialnega dela je, da imajo ljudje vse notranje vire, potrebne za uspeh (Šugman Bohinc, Rapoša Tajnšek & Škerjanc, 2007). Zato je potrebno tako strokovno delavko kot tudi mladostnika vedeti opolnomočiti na področjih, kjer to potrebujeta. Ker pa je tema zelo kompleksna, saj je »nasilnež« pogostokrat tudi žrtev, ker je mnogokrat prisotna uporaba prepovedanih substanc ter ker pogosto mladostnike spremljajo čustvene in/ali vedenjske težave, sem mnenja, da je vsaka raziskava na to temo zelo potrebna in dobrodošla.

Raziskava in diplomsko delo pa ne bi nastala brez pomoči mentorja dr. Miloslava Poštraka. Zahvaljujem se tudi mami za zavzetost, saj je navezala stik z mnogimi ljudmi, da bi tako uspela dobiti intervjuvance. Hvala tudi sotrpinki Nini za vzajemno nerganje in spodbujanje tekom pisanja diplomske naloge. Iz srca hvala tudi dedku, ki mi je vedno dal čutiti, da sem sposobna za vse, in ki me je naučil, kaj je brezpogojna ljubezen.

KAZALO

UVOD....1

1 TEORETIČNI DEL....4

1.1 Definiranje nasilja....4

1.2 Dejavniki nasilja otrok nad starši....5

1.3 Zakonodaja....6

1.4 Zgodovina obravnavanja nasilnih mladostnikov....7

1.5 Alternative nasilju....9

1.5 Nenasilje....12

1.6 Metode dela z mladostniki, ki so nasilni do staršev....13

1.6.1 Metodološki pristopi, ki upoštevajo razvoj možganov....16

1.6.2 Nevro-lingvistično programiranje....26

1.6.3 Sočutno starševstvo....30

2 PROBLEM....34

3 METODOLOGIJA....36

3.1 Vrsta raziskave....36

3.2 Merski instrument in vir podatkov....36

3.3 Vzorčenje....37

3.4 Zbiranje podatkov....37

3.5 Obdelava podatkov....39

4 REZULTATI....42

5 RAZPRAVA....45

6 SKLEPI....49

7 PREDLOGI....51

8 LITERATURA....54

9 PRILOGE....58

9.1 Intervjuji....58

9.2 Odprto kodiranje 72

9.3 Osno kodiranje.....86

10 POVZETEK.....89

UVOD

Po podatkih Društva za nenasilno komunikacijo (DNK) je nasilje nad starši naraščajoč pojav. Tudi zakonca Mrgole (2013) ugotavljata, da so v zadnjem obdobju v Sloveniji zgodbe o nasilju otrok do staršev ali skrbnikov pogosta vsebina dnevnih novic. Samo leta 2016 je namreč v društvu nasilje s strani otrok doživljalo kar 22 uporabnic, in to le v Ljubljanski občini. Že leto prej (2015) je DNK izdalo knjigo Delo s povzročitelji nasilja: Strokovne smernice in predstavitev dela, v kateri so avtorice že predvidele potrebe po novih programih in smernicah na področju nasilja v družini, med katerimi je navedena potreba po programu za preprečevanje in zmanjševanje nasilja otrok nad starši. O dilemah glede pristopa profesionalcev in staršev k agresivnim in samouničljivim otrokom ter delu z njimi pa je pisal že tudi Omer (2004) v začetku 21. stoletja. Pri tej temi moramo postaviti na stran naše predstave o tem kakšen naj bi otrok bil in kako bi ga lahko izoblikovali, da bi ugajal našim in družbenim idealom. Fokus je potrebeno usmeriti na to, kako lahko mladostnik, takšen kakršen je, v danem življenjskem svetu, tukaj in zdaj, bolje živi (Poštrak, 2015).
Pomanjkanje raziskav in literature na to tematiko so izpostavili tudi Crichton-Hill, Evans in Meadows (2006) ter Mlakar (2015). Kot problem vidim tudi pomanjkanje evropskih in slovenskih raziskav o nasilju otrok nad starši. Skoraj vsa literatura, ki sem jo našla na to temo, namreč prihaja pretežno iz Amerike in temelji na tamkajšnjih raziskavah (Cottrell in Monk, 2004; Gentile, Bender in Anderson, 2017; Crichton-Hill, Evans in Meadows, 2006). To pa nam v Sloveniji ne koristi prav veliko, saj nimamo enake mentalitete, vrednot in etnične diverzitete kot Američani.

In ker je problematika nasilje otrok nad starši, morajo biti protagonisti otroci, ki so eksperti na podlagi svojih osebnih izkušenj, in so oni tisti, ki nam lahko povedo, kako doživljajo izvajanje nasilja (Poštrak, 2015). Naloga socialnih delavk pa je raziskovanje življenjskega sveta uporabnika (Šugman Bohinc et. al. 2007).

Definiranje samega nasilja ni tako enostavno, kot se zdi na prvi pogled. Zaplete se namreč že pri poimenovanju. Marcus (2007) razlikuje med (interpersonalno) agresijo in nasiljem, pri čemer je agresija ponavljajoče se nasilno vedenje brez večjih ali namernih dejanj za škodovanje drugemu, nasilje pa interpretira kot dejanje, s katerim se zavestno škoduje žrtvi.

Tudi Bučar Ručman (2004) na podlagi ugotovitev raznih avtorjev razlikuje med agresijo in nasiljem. Še več, agresijo razdeli na več oblik (po eni delitvi na verbalno in fizično, po drugi pa na instrumentalno, sovražno in ekspresivno) ter jo analizira z biološkega, osebnostnega in družbenega vidika. V opisih, ugotovitvah in vseh nadaljnjih poglavjih uporablja besedo nasilje in ne agresija. Tudi jaz bom pisala o nasilnem in ne o agresivnem vedenju, zato bom v diplomski nalogi uporabljala le besedo nasilje.
Nadaljnje izzive predstavlja tudi določanje dejanj in njihovo razvrščanje v kategorije nasilja. Večina avtorjev razlikuje med fizičnim, spolnim, psihičnim in ekonomskim nasiljem (Bezenšek Lalič, 2009; Hrovat et. al., 2015; Pavšič Mravlje, 2017; Lipošek, 2015). V Uradnem listu Republike Slovenije, in sicer v tretjem členu Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND-A, 2016), pa je poleg prej navedenih vrst nasilja navedeno še zanemarjanje in zalezovanje.

Otroštvo in mladostništvo sta socialno konstruirana in ne (več) biološko determinirana (Mullender et. al., 2002). To pomeni, da smo ljudje sami (v skladu s krajem in časom bivanja) določali, kdaj oseba doseže stopnjo zrelosti in s tem status odraslosti. Primer tega sta islamska vera in kultura, v katerih se je (in se ponekod še danes) smatralo, da dekle s prvo menstruacijo postane ženska. Danes univerzalno pod pojmom otroci razumemo vse fante in dekleta do osemnajstega leta starosti (Hrovat et. al., 2015). Pod to definicijo so torej uvrščeni vsi otroci, ki so mladoletni. Urad Republike Slovenije za mladino pa klasificira mladostnike kot pripadnike moškega in ženskega spola med štirinajstim in dopolnjenim devetindvajsetim letom starosti. Tako so intervjuvanci v moji raziskavi uvrščeni v več klasifikacij. Zaradi tega uporabljam včasih besedo otrok, včasih pa mladostnik, pri čemer gre za osebe od dopolnjenega petnajstega do dopolnjenega sedemnajstega leta starosti. S tem želim tudi omiliti monotonost ponavljanja besede otrok. Za samo razumevanje življenjskega sveta mladostnikov, bom pa poskušala upoštevati princip 'od spodaj navzgor', ki govori o tem, da moramo izhajati iz potreb mladostnika, ter antropološkim konceptom emskega in etskega pogleda (Poštrak, 2011: 188). Emski pogled je pogled mladostnika, njegova refleksija lastnega položaja, etski pa je tako rekoč pogled od zunaj, pogled mladinske/ socialne delavke (Poštrak 2011).

Pojem starši, zajema tudi vse skrbnike, posvojitelje, nove partnerje/partnerke ločenih staršev, vendar bom za lažje razumevanje in hitrejše branje uporabljala le besedo starši.

V diplomski nalogi je najprej opisana zgodovina obravnavanja nasilnih mladostnikov, kar bomo povezali z valovi delovanja socialnega dela po O'Hanlonu (1993) in Čačinovič Vogrinčičevi (2008). Nato izpostavimo pomembnost preventivnega delovanja v boju proti nasilju z alternativami nasilja (Agnew in Hugeley, 1989). Ker strokovne delavke izpostavljajo primanjkljaj smernic dela z otroki, ki so nasilni do staršev, včasih pa tudi do vzgojiteljev in učiteljev, opisujemo smernice dela oziroma metode po nevrolingvističnem programiranju (po smernicah Grinderja, Diltsa in Bandlerja), asertivnem vedenju (Dragoš et. al., 2005), transakcijski analizi (James in Jongeward, 2012) in teoriji izbire (Glasser, 1998). Ker je družina eden izmed najpomembnejših dejavnikov za razvoj nasilnih mladostnikov (Bučar Ručman, 2004), opisujemo sočutno starševstvo (Kompan Erzar in Poljanec, 2009) oz., kot to poimenuje Andreja Poljanec (2015), rahločutno starševstvo kot najboljše sredstvo preventivnega delovanja staršev. Tekom raziskave sem prišla do ugotovitev, da je nasilje otrok nad starši v Sloveniji še vedno tabu tema, kar se vidi tudi v malem številu intervjuvancev, kljub mnogim poslanim prošnjam različnim organizacijam. Je pa vsak intervju zakladnica odgovorov, katerih prej nismo imeli. Moja raziskava in posledično diplomska naloga pa se od že obstoječe literature razlikujeta v tem, da s pomočjo novih metod (ki jih povežem s socialnim delom in jih nanj apliciram) ponudim smernice dela za strokovne delavce, ki delajo z otroki, ki so nasilni do staršev. Tako ne dobimo le novih podatkov iz kvalitativne raziskave o izvajanju nasilja otrok nad starši, ampak tudi konkretne korake za preprečevanje tega.

1 TEORETIČNI DEL

1.1 Definiranje nasilja

Zadnja desetletja lahko opažamo, da je vse več govora o nasilju. Medijsko je vse bolj izpostavljeno, pa tudi strokovna literatura na to tematiko se širi. Veliko je govora o nasilju v družini, pri čemer pa je le-to še vedno obravnavano zelo enostransko: starš, nasilen do otroka. Slovar slovenskega knjižnega jezika (2017) definira nasilje kot »dejaven odnos do koga, značilen po uporabi sile, pritiska«, kar je zelo splošen opis in iz njega pravzaprav ne izvemo nič konkretnega. Zato se raje kot na definicije nasilja (vsak avtor ima namreč svojo – eno izmed njih bom kasneje tudi bolje opisala) fokusiram na definiranje oblik nasilja, saj tako lahko vsako specifično dejanje uvrstimo v kategorijo in jo s tem lažje definiramo, če je dejanje nasilno ali ne.

Prvo in najpogostejše je psihično nasilje, pri katerem ena ali več oseb nad eno ali več osebami izkazuje moč verbalno ali neverbalno z namenom, da jo/jih poniža ali prestraši. Primeri psihičnega verbalnega nasilja so kritiziranje človekove osebnosti (ne dejanj), žalitve, zmerjanje, grožnje/ustrahovanje ter poniževanje. Primeri indirektnega, neverbalnega nasilja pa so ignoriranje, izoliranje od skupine/skupnosti, širjenje govoric ipd. (Hrovat et. al., 2015: 4).

Drugo, nekoliko manj pogosto, a najbolj opisovano, pa je fizično nasilje, ki je razkazovanje povzročiteljeve fizične moči. Moramo pa poudariti, da vsaka uporaba fizične sile ni nasilje (ko npr. mama zagrabi otroka in ga povleče s ceste, ker prihaja avto). Primeri, ko je fizična uporaba sile nasilje, bi bili npr. klofutanje, brcanje, pljuvanje, uporaba raznih predmetov kot pripomočkov za povzročanje bolečin ipd. (Hrovat et. al., 2015: 5).

Najbolj sporno in z vidika socialnega dela najtežje je fizično nasilje, ki je zaradi svoje težine v lastni kategoriji, in sicer spolno nasilje. To je najhujša in najtežja vrsta nasilja predvsem zaradi težkih fizičnih posledic, ki pa jih spremljajo še težje psihične, saj gre za zelo travmatične izkušnje, ki žrtve lahko zaznamujejo za celo življenje. Sem štejemo vsa dejanja, ki jih žrtev čuti kot spolno nasilje, od dotika spolnega organa pa vse do posilstva (Hrovat et. al., 2015: 6).

Zadnja oblika nasilja je pa ekonomsko nasilje, to so vsa dejanja, nadlegovanja in izkoriščanja, ki osebi (ali več osebam) odrekajo pravice do zaslužka, pa naj bo to kraja iz denarnice ali prepoved moža ženi za razpolaganje z lastnimi financami (Hrovat et. al., 2015: 6).

1.2 Dejavniki nasilja otrok nad starši

Že na začetku sem v diplomski nalogi želela pisati in raziskovati dejavnike nasilja otrok nad starši, za kar sem želela uporabiti kvantitativno raziskavo. Ker pa je ta tema tako kompleksna in ker vsebuje ogromno variabel, od družbe pa do družine in posameznika, jaz pa želim opraviti zares kvalitetno raziskavo, moram raziskovati podrobno. Podrobnejše opise in predelavo dejavnikov so že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja opisovali raziskovalci s tega področja. V socialnem delu z mladostniki pa poznamo pet dejavnikov odraščanja: spol, družina, šola, vrstniki in vrednote (Poštrak, 2015). Precej bolj razdelano opredelitev dejavnikov nasilja pa lahko najdemo v članku z naslovom Adolescent violence towards parents (Mladostniki, nasilni do staršev), ki navaja sledeče elemente kot vzroke za to, da mladostniki izvajajo nasilje nad starši:

1. vzgoja,
2. zloraba otrok,
3. vpliv vrstnikov in šole,
4. struktura družine,
5. nasilje v družini (med materjo in očetom),
6. zloraba alkohola in/ali prepovedanih substanc,
7. duševne in vedenjske motnje otroka/mladostnika,
8. socialno-ekonomski status družine (Agnew in Hugeley, 1989).

Med te dejavnike pa moramo dodati v sodobni družbi še medije, socialna omrežja (kot so Facebook, Instagram in Snapchat), filme/serije/risanke in video igrice. To, da opazovanje nasilja in umorov v igricah, filmih in medijih nasploh vpliva na mladostnike, potrjuje že mnogo raziskav (Gentile, Bender in Anderson, 2017; Bushman, Rowell Huesmann, 2006; Boyle 2005). Za potrditev, da ti dejavniki tudi (poleg že prej naštetih) povečujejo nasilno vedenje pri otrocih in mladostnikih, je na voljo zares veliko število strokovnih člankov, navedla in povzela pa bom tistega, ki najbolj nazorno prikaže, kakšne so dolgoročne in kratkoročne posledice na otrocih in odraslih (Bushman, Rowell Huesmann, 2006). Raziskovalca sta dokazala, da nasilje v medijih kratkoročno signifikantno vpliva na odrasle, dolgoročno pa bolj na otroke, zato ker otroci ponotranjijo, kar so videli in se naučili tekom otroštva. Zato je potrebno stopiti v korak s časom in razvojem socialnih omrežij ter tudi te elemente dodati med dejavnike, ki lahko vplivajo na bolj agresivno vedenje mladostnikov.

Agnew in Hugeley (1989) navajata vzgojo kot najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na mladostnika, da postane nasilen do staršev. Upoštevati pa moramo, da so to ugotovitve iz prejšnjega stoletja. Neizpodbitno je, da so vplivi medijev in dejavniki nasilja otrok nad starši vse bolj relevantne teme, saj živimo v 21. stoletju, v dobi pametnih telefonov in konstantne obdanosti z mediji. Tudi Bučar Ručman (2004) pravi, da imajo mediji posebno vlogo pri prikazovanju nasilja mladim, nekatere medijske hiše namreč popularizirajo nasilje, ker jim to prinaša večjo gledanost, večje naklade in s tem seveda tudi večji dobiček.

1.3 Zakonodaja

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, 2008) definira oblike nasilja, določa naloge vladnih in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini in ukrepe za varstvo žrtev nasilja v družini. Zakon je bil sprejet 1. februarja 2008 (Uradni list Republike Slovenije, št. 16/2008). Kljub temu da je bil s strani Državnega zbora Republike Slovenije sprejet le pred devetimi leti, pa je zakon naravnan zelo enostransko, saj predvideva, da je žrtev nasilja ženska ali/in otrok. To kaže na neusklajenost družbenih dogajanj in zakonodaje. Kot še en takšen primer lahko vzamemo 23. člen Konvencije o otrokovih pravicah, ki še zmeraj govori o »prizadetih otrocih« in ne o otrocih s posebnimi potrebami. Počasnost razvoja zakonodaje pa lahko obrazložimo s počasnim razvojem miselnosti prebivalstva. Preden so poslanci 2. novembra 2016 sprejeli novelo zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND-A, 2016), so slovenski mediji pisali o »zakonu o razvajenih otrocih in nemočnih starših« (RtvSlo.si., 24.kul.si, Velenje.com, Diskusije, nova.24tv.si, itn.). Novela zakona govori o popolni prepovedi telesnega kaznovanja in ničelni toleranci do nasilja. Tako kot ugotavlja Bučar Ručman (2004), imajo mediji pri soočanju s problemom nasilja (ki ga izvajajo mladi ali ki se izvaja nad njimi) ključen pomen, saj prav oni konstruirajo večinsko mnenje v družbi.

V Konvenciji o otrokovih pravicah lahko posredno beremo tudi o dolžnosti staršev do otrok, kot je na primer njihova dolžnost za preživljanje otroka do polnoletnosti (oz. dokler se redno šola), dolžnost za skrb za otrokovo življenje, zdravje, varnost in izobrazbo. Vprašanje pa je, kako naj starši izpolnjujejo svoje dolžnosti, če so z nasiljem otroka nad njimi kratene njihove pravice. Noben evropski ali slovenski zakon namreč ne pokriva tega področja.

Želja je, da se z raziskovanjem nasilja otrok nad starši pridobijo nova znanja, novi vpogledi, na podlagi katerih bodo v prihodnosti pisatelji zakonov, poslanci in Državni zbor sprejeli zakone, ki nam bodo pomagali obravnavati tudi to področje.

Ničelna toleranca do nasilja pomeni tudi, da je vsakršna vrsta nasilja tudi kaznivo dejanje. Dilema se pojavi, ko je storilec hkrati tudi žrtev/ oškodovanec (Dekleva, 1996), kot je to v večini primerov nasilja otrok nad starši, saj je nasilje družbeni problem, ki prehaja iz rod v rod. Storilec se pojmuje, kot oseba, ko je kaznivo dejanje priznala in prevzema odgovornost zanjo, ali pa mu je bila krivda sodno dokazana. Žrtev/ oškodovanec pa je oseba, v škodo katere je bilo storjeno kaznivo dejanje (Dekleva, 1996: 20). Zakoni tako jasno ne določajo pravila obravnav, ampak odločanje v tako zapletenih primerih prepuščajo strokovnim delavcem s tega področja. Dekleva tudi navaja, da je potrebno vedeti, da so nekateri storilci bili ali pa še bodo postali žrtve, tako kot so nekatere žrtve že bile ali pa še bodo postali storilci. V takih primerih naj bi prišlo do posredovanja (mediacije), popravljanja (angl. 'reparation') ali obnovitvene pravičnosti (angl. 'restorative justice') (Dekleva, 1996).

1.4 Zgodovina obravnavanja nasilnih mladostnikov

V nadaljevanju si bomo pogledali zgodovino dela z mladostniki, ki so bili nasilni (na splošno ali pa tudi do staršev), in se iz preteklih izkušenj poskušajmo česa naučiti. Sredi 18. stoletja so nasilje mladostnikov pripisovali »*mentalni retardaciji*«, v bolj vernih krogih pa so verjeli, da je takšne mladostnike obsedel vrag/hudič. Sredi 19. stoletja so takšne mladostnike že institucionalizirali v posebne šole, saj so jih ločili od mladostnikov z duševnimi in vedenjskimi motnjami. Na prelomu dvajsetega stoletja pa se je odnos do »*mentalnih bolnikov*« in oseb z vedenjskimi motnjami spremenil v sovražnega in prezirajočega, zato je bila prvotna intervencija segregacija in sterilizacija teh ljudi (Wolfe, Wekerle & Scott 1997). Besede mentalna retardacija in mentalni bolniki sem dala v narekovaje, kljub temu da v originalnem viru niso bili izpisani v navedkih. Po novejših smernicah socialnega dela namreč vemo, da je jezik socialnega dela zelo pomemben in se zato ravnamo po načelu »people first« (Zaviršek, 2014). Torej na prvo mesto postavim osebo in tako na primer iz »mentalnega bolnika« dobimo OSEBO, ki ima težave v mentalnem zdravju. S spremembo poimenovanja namreč spremenimo tudi fokus in način dela s takšnimi osebami.

Nato je odnos do nasilja in nasilnih ljudi napredoval, razmišljanje se je spreminjalo skozi tri generacije, katere povzemam po Wolfe, Wekerle, in Scott (1997), s tem pa lahko potegnemo vzporednice s štirimi valovi socialnega dela (Čačinovič Vogrinčič, 2008):

Prva generacija

Lahko bi tudi rekli model bolezni oz. z vidika valov psihoterapije: patologija. Prva generacija spremembe v razmišljanju je spodbudila razvoj diagnostičnih kategorij, nova kazniva dejanja, razširjene opise odklonskega vedenja, in dodala bolj celovite postopke spremljanja že identificiranih posameznikov.

Druga generacija

Za to je značilen terapevtski model, pri čemer so sicer začeli uvajati preprečevanje, zgodnje intervencije in socialne akcije, vendar so bili mladostniki še vedno obravnavani kot »tisti nasilneži«.

Tu lahko potegnemo vzporednico z drugim valom socialnega dela, ki je bil usmerjen v problem in reševanje le-tega.

Tretja generacija

Je že vzela v obzir holističnost osebe in dejstvo, da na deviantnost vpliva mnogo dejavnikov, vendar pa tega v praksi ni vedela najbolje uveljaviti. Še vedno je »strokovnjak« psihiater/terapevt/socialna delavka, deviantne osebe pa »klienti oz. pacienti«, ne pa eksperti z emskimi izkušnjami (Miloševič Arnold in Poštrak, 2003). Usmerjali so se v odkrivanje rešitev in v rešitve same.

Četrta generacija

Ta se razvija prav sedaj. Če bi jo lahko povezala s socialnim delom, bi to bilo z valom »soustvarjanja«, kot je to opisala Čačinović Vogrinčič. Četrta generacija govori o tem, da je pomembno doseči ravnovesje med sposobnostmi posameznika in izzivi ter tveganji za okolje. Upošteva perspektivo virov moči uporabnika.

Tako lahko glede na zgodovino povzamemo, da so naša dejanja in primarni pristopi odvisni od naše primarne skrbi. Če bo ta varnost in ohranjanje družbenega reda, bo naš pristop k reševanju nasilja mladine povečanje število policistov, več aretacij in daljša dosojena kazen v institucijah. Če se bomo osredotočali na financiranje, bomo iskali rešitve v zmanjšanju ekonomske podpore, da jo bodo prejemali le tisti, ki so je zares potrebni. Če bodo naša primarna skrb deviantno obnašanje mladih in metalne bolezni, bo naš fokus usmerjen v izboljšanje psihiatričnih ustanov in hitrejšo detekcijo deviantnega obnašanja (Wolfe, Wekerle, Scott, 1997). Če pa je naša primarna skrb promocija zdravih odnosov, opolnomočenje in razvijanje mladostnikovih kompetenc, bo naš primarni pristopi k reševanju nasilja mladostnikov iskanje novih priložnosti za osebno rast, promocijo nenasilja in preventivne ukrepe.

1.5 Alternative nasilju

V prejšnjih poglavjih smo že opredelili oblike nasilja, kot so fizično, psihično, ekonomsko, spolno in verbalno (Hrovat et. al., 2015), starejša literatura pa se je osredotočala na nasilje predvsem kot le fizično dejanje ali zlorabo. Najprimernejša definicija izhaja iz knjige Alternatives to violence, ki je sicer zelo splošna, a zajema vse vidike, pravi pa takole: »Nasilje je vsak poskus nadziranja ali nadvladanja druge osebe« (Wolfe, Wekerle & Scott 1997: 57). K temu sodijo nadzor nad financami (ekonomsko nasilje), telesna nadvlada (fizično nasilje), osebnostna nadvlada (psihično in verbalno nasilje). Gre pa predvsem za odsotnost enakopravnosti, enakovrednosti in spoštovanja sočloveka. Dodati moramo tudi, da nasilje vključuje zavestno zlorabo moči in nadzora, proti uporu drugega (Wolfe, Wekerle & Scott 1997). Torej oseba, ki izvaja nasilje, ve, kaj počne, in je do žrtve nasilna zavestno.

Tudi otroštvo, mladostništvo in mladoletništvo smo že opredelili v uvodu, sedaj pa bomo povezali obdobje otroštva in mladostništva z razvojem možganov. Dejstvo je, da je mladostništvo obdobje, ko še prefrontalni korteks ni popolnoma razvit in ko hormonsko stanje v telesu še ni uravnovešeno (Siegel in Bryson Payne, 2013). Zato se nam mladostniki lahko mnogokrat zdijo impulzivni in pravimo, da delujejo nepremišljeno. To je do določene mere res, saj je razvoj čelnega režnja ključen za filtriranje naših dejanj (Siegel in Bryson Payne, 2013). Mladostnike mnogokrat prištevamo k ranljivim skupinam, saj nanje vpliva največ dejavnikov, ki v odraslosti povzročajo neenakosti, to so npr. družina, šola, vrstniki, ekonomski položaj, včasih pa tudi etnična pripadnost. Menim pa tudi, da sta pomembna dejavnika pri mladostnikovem odraščanja družba in čas, v katerem odrašča. To, ali bo mladostnik/ca nasilen/na, je namreč pogosto odvisno od družbe, ki lahko spodbuja in promovira nasilje oz. neželeno dominanco nad šibkejšimi (ranljivejšimi skupinami). Mladostniki dobivajo vtis, da so tisti, ki izkazujejo moč in nadvlado bolj poveličevani in uspešnejši, tako na osebnem kot na splošnem družbenem nivoju (Wolfe, Wekerle in Scott, 1997). Omenjeni avtorji razmišljajo o nasilju kot o javnem zdravstvenem problemu, problematika nasilja namreč sega globlje od posameznika, saj je zažrta v našo kulturno in socialno strukturo. Kot je že vsem znano: nasilje rodi nasilje.

Če pa želimo nasilje preprečiti, moramo mladostnike spodbujati k nenasilju. Promovirati moramo pozitiven odnos in ne negativnega. Namesto da promoviramo nasilno vedenje, bi morali promovirati mirno izražanje negativnih občutkov, varen prostor, čuječnost in učiti otroke komunikacijskih sposobnosti. Vse to pa lahko delamo s pomočjo različnih tehnik, ki sem jih opisala v poglavju z naslovom Nevrolingvistično programiranje. To se da obrazložiti

na čisto enostaven način: če vam povem, da ne smete misliti na belega medveda, na kaj pomislite? Na belega medveda. Tako je tudi v tem primeru: ko osredotočamo naše misli in dejanja na neželeno vedenje (nasilje oz. neželeno dominanco), pravzaprav spodbujamo kontrolo in kaznovanje (Wolfe, Wekerle, Scott, 1997). Če pa pogledamo z druge strani in promoviramo zdrave odnose, aktivno poslušanje, dobro komunikacijo, mirno reševanje sporov, pa se nasilju na nezaveden način lahko popolnoma izognemo. Za lažje in bolj poglobljeno razumevaje bom navedla primer iz knjige Alternatives to violence, ki opisuje primer starodavne kitajske družbe, ki je smeri medicine spodbujala k zdravju in razvoju bolj kot k eliminaciji bolezni. Tako je kitajska medicina delovala bolj v smislu ohranjanja zdravega telesa, uma in duha (z vadbo, prehrano, zdravim razmišljanjem) kot pa za zdravljenje že nastalih bolezni. Tako bi morala tudi naša družba vzdrževati telesno in psihološko zdravje mladih, namesto da ukrepa, ko mladostnik že izraža nasilno/nezdravo vedenje. Kot slogan si lahko vzamemo »promocija zdravja namesto zaščite pred boleznijo« (Wolfe, Wekerle & Scott 1997: 89).

Osredotočimo se še na problemsko reševanje nasilja na nacionalni ravni, pri katerem gre spet za ukrepe, ki so bolj preventivne narave, saj je ta boljša kot kurativa. V drugem poglavju Alternatives to violence avtorji Wolfe, Wekerle in Scott (1997) predvsem opisujejo načine, kako preprečiti, da bi mladostniki postali nasilni. Te sem jaz povzela takole:

- Večja finančna in moralna podpora mladinskim centrom ter šolam, kjer bi se ukvarjali s preprečevanjem nasilja mladostnikov.
- Posledično bi vzgojno-izobraževalni zavodi (VIZ), društva za nenasilno komunikacijo (DNK) ter sodišča, kjer mladostnike že obravnavajo zaradi nasilnih dejanj, bili manj obremenjeni.
- Še ena pozitivna stran preprečevanja oz. spodbujanja dobrih odnosov namesto kurative je, da se zmanjša število žrtev nasilja, poleg tega bi se razbremenile tudi institucije, ki se z njimi ukvarjajo (Wolfe, Wekerle & Scott 1997).

Na tej točki se mnogim bralcem, ki so bolj finančno in ekonomsko orientirani, lahko poraja vprašanje: Ali ni preventivno ravnanje nekoliko nerealno in precej dražje? Moj odgovor je ne, kar lahko podkrepim tudi s teoretičnim primerom. Recimo, da ste zgradili novo hišo, v katero ste vložili ogromno truda, časa in denarja. Ker zaradi vsega tega nočete, da bi se ji kaj zgodilo, boste za preventivo v okolico postavili strelovod, ker ne želite, da bi vaša hiša pogorela. Kot dodatek (za vsak slučaj) pa boste še vsak mesec plačevali drago zavarovanje (ki ga najbrž nikoli ne boste unovčili). Vsi bi se strinjali, da vas bodo ti ukrepi drago stali. Ampak še vedno manj, kot da vam hiša in vsa lastnina v njej zgorijo in morate nato ponovno vse

premoženje vložiti v gradnjo nove hiše. Tako je tudi s preventivnimi ukrepi. Zdijo se nam dragi in nepotrebni, vse dokler nam hiša ne pogori.

Še en način, ki bi ga lahko uvrstili med alternativno reševanje nasilja (ko financiranje in spodbujanje preventivnih ukrepov še ni dovolj razširjeno), je centralizirana pomoč. Wolfe, Wekerle in Scott (1997) spoštujejo princip, da je za kompleksno težavo potrebna specializirana organizacija, ki se na problem dobro spozna in je zelo strokovna. Realnost pa je, da problemi niso izolirani, zato tudi individualna pomoč največkrat ni uspešna. Vemo, da je socialno delo stroka, ki se ukvarja s široko paleto ljudi, ki doživljajo različne socialne, duševne, ekonomske, zdravstvene in druge stiske. S temi vprašanji se ukvarja tako z vidika socialne pravičnosti, zmanjševanja škodljivih posledic družbenih preobrazb, vsakdanjih okoliščin in potreb ljudi, zlasti tistih, ki so jih socialni in drugi pogoji potisnili v stisko, kot tudi z vidika globalnih procesov in strukturnih sprememb. Zaradi tega je socialno delo prisotno v različnih sistemih in sektorjih, kot so socialne storitve na področju izobraževanja, pravosodnih organov, policije, uprave, industrije in, kar je najpomembnejše, v sistemu zdravstvenega varstva (ZRSZ). V zadnjih letih pa smo preko medijev lahko opazovali, kako se profili socialnega dela ukinjajo tako v zdravstvu kot tudi v šolstvu. Na začetku moramo razumeti, da je zmanjševanje števila delovnih mest socialnih in zdravstvenih delavcev (zlasti v zdravstvenih domovih in psihiatričnih bolnišnicah) nepremišljeno in škodljivo vedenje, ki bo zagotovo negativno vplivalo na reševanje težav pri otrocih/mladostnikih in njihovih družinah, saj problem ne bo rešen takrat, ko se je začel (najbolje bi pa bilo, da bi zaznali problem, še preden se prikažejo posledice). Vse se bo zakompliciralo z birokracijo in pošiljanjem ljudi od institucije do institucije, ker je socialno delo pravzaprav edina stroka, ki nudi centralizirano pomoč (Erzen, 2012).

Ko se ukvarjamo z otroki in mladostniki, je treba opozoriti, da je povezovanje zdravstvenih strok in socialnega dela še posebej pomembno. Pomembno je, da prepoznamo učinke zanemarjanja, zlorab in nasilja na zdravje otrok. Kot strokovnjaki vemo, da imamo socialni delavci ključno vlogo pri odkrivanju in zdravljenju posameznikov v institucijah in medinstitucionalnem sodelovanju (Erzen, 2012: 18).

Na koncu lahko povzamemo, da je celostna obravnava finančno ekonomična, hitra in osredotočena na kar se da hitro odpravo škodljivih posledic, saj se ukvarja s problemi tam, kjer so bili odkriti.

Lahko smo prepričani, da je vsak sistem dražji in da se vsak postopek podaljša, če ni omogočeno takojšnje ukrepanje. Tako se problemi kopičijo in jih je težje rešiti, medtem ko

imajo čez čas bistveno večje in resnejše posledice. To potrjuje mojo trditev, da je socialno delo nujno potrebno v vseh sferah družbe (šolstvo, pravosodje, zdravstvo itn.), saj nudi centralizirano pomoč uporabnikom.

1.5 Nenasilje

Besedo »nenasilje« uporabljam zavestno, ker ne želim nenasilnega vedenja enačiti z miroljubnostjo, apatičnostjo ali s čimer podobnim. Semelin (2000) je namreč zelo dobro opredelil nenasilje: »brez nasilja delovati proti nasilju« (Semelin, 2000: 5). Torej nenasilje ni ne-dejavnost, ampak aktiven način odzivanja, s katerim skušamo zgladiti spore, se boriti proti krivici in graditi trden mir. Če je npr. Joejev otrok brcal pohištvo, ga Joe ni pustil pri miru, ampak ga je aktivno ustavil, brez da bi mu povzročil fizično ali čustveno bolečino.
Tudi Omer (2004) piše o »nonviolent resistance« oziroma o nenasilnem uporu kot o novem pristopu k nasilnim in samouničljivim otrokom. Ugotovil je namreč, da ne permisivna (mehka) ne avtoritarna (trda) vzgoja nista primerni za ustavitev ali preprečitev nasilja, saj se otroci pri teh pristopih ali ne počutijo varne (pomanjkanje meja) ali pa se ne počutijo ljubljene (preveč postavljenih meja). Najprimernejši odziv je nenasilni upor, pri katerem je ključnega pomena sodelovanje staršev in strokovnih delavcev. Nenasilje je namreč najboljša oblika izražanja starševske skrbi in ljubezni do otroka (Omer, 2004).
Semelin (2000), je izdal zelo lahko razumljivo in priročno knjigo z naslovom Kako sem hčerkama razložil nenasilje, v kateri je opredelil nenasilje in na zanimiv način zapisal stališča ter načela nenasilja.

Stališča nenasilja:
1. Da bi mlade odvrnili od nasilja, se morajo ti počutiti kot ljudje, in sicer ne le takrat, kadar ustrahujejo svojo okolico. Potrebno jim je naložiti pozitivno odgovornost in jih zaposliti, da tako dobijo občutek koristnosti in samozadovoljstva.
2. Potrebno je komunicirati z njimi, pa tudi s policisti, hišniki, sosedi, starši, skratka osebami, ki tvorijo njihovo socialno mrežo. Za to, da se najde rešitev, je namreč treba omiliti njihov strah. To je v praksi preizkusil Charles Rojzman, ki je še vedno aktiven francoski socialni psiholog in ustanovitelj TST-ja (transformativne socialne terapije), rezultat pa je bil, da so se policisti do mladostnikov vedli mnogo manj nasilno, socialne službe in domači pa manj avtoritarno.

3. Pomembne pa so tudi akcije mladih, ki sami zavračajo nasilje (Semelin, 2000).

Načela nenasilja so (Semelin, 2000: 28):
1. načelo: potrebno je vedeti, kaj točno bi rad dosegel.
2. načelo: moč je v številčnosti (da bi nas drugi slišali, se moramo boriti skupaj).
3. načelo: treba je najti primerno obliko delovanja, s katero bo skupina dokazala svojo moč, ne da bi posegla po nasilju.
4. načelo: uporabljaj moč besede.
5. načelo: ostani nenasilen, ne glede na morebitne izzive.

Sedaj, ko smo že jasno opredelili, kaj je nasilje in kaj nenasilje ter kako vzpostavljamo in ohranjamo stanje nenasilja, podkrepimo zavedanje o tem, da se imamo ljudje vedno možnost odzvati nasilno ali nenasilno. Pri delu z mladostniki moramo socialni delavci poudarjati, da imajo oni sami največjo kontrolo nad svojim življenjem in svojimi dejanji, in jih opolnomočiti. Verjamem, da ima vsak mladostnik moč in znanje o tem, kako se nenasilno odzvati v situaciji, ko je jezen ali frustriran. S spodbujanjem asertivne osebnosti pa je izbira mirnega odziva še toliko lažja.

1.6 Metode dela z mladostniki, ki so nasilni do staršev

V socialnem delu so se metode dela že dodobra razvile in uveljavile med strokovnimi delavci. Vzpostavitev delovnega odnosa in osebnega stika sta prva koraka, ki jih mora izvest (in nenehno izvajat) socialna delavka v procesu pomoči. Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina (2008) navajajo naslednje elemente, ki so potrebni za dober delovni odnos uporabnika/ov in socialne delavke: dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema (Lussi, 1991) in soustvarjanje rešitev, osebno vodenje (Bowkamp, Vries, 1995), perspektiva moči (Saleebey, 1997), etika udeleženosti (Hoffman, 1994), znanje za ravnanje (Rosenfeld, 1993) ter ravnanje s sedanjostjo ali koncept sonavzočnosti (Andersen, 1994).
Lahko bi rekli, da je dogovor o sodelovanju je začetni obred, ki vsebuje strinjanje za delo tukaj in zdaj ter dogovor o načinu dela socialne delavke in uporabnika. In šele na to lahko preideta na instrumentalno definicijo problema, katerega glavni koncept je, da se udeleženi v problemu ozavesti o svoji moči prisostvovanja rešitve. Delovni odnos je usmerjen k dobrim izidom tudi preko osebnega vodenja socialne delavke, saj se le te osebno odziva na dogodke

znotraj srečanj in tudi podeli svoje izkušnje. Delovanju iz perspektive moči, ki strokovne delavke usmeri k iskanju uporabnikovih virov moči dodajmo še ravnanje z viri moči, kot je: aktiviranje obstoječih virov, kreiranje novih, povečanje njihove dostopnosti, redistribucija virov in mediacija (Dragoš et. al, 2005).

Poleg dela z mladostnikom, ki je nasilen, ne smemo pozabiti na delo z njegovo družino. Družina otroka z agresivnim vedenjem je namreč v veliki stiski, saj je otrokovo nasilno vedenje javen dokaz, da staršem ni uspelo vzgojiti otroka v skladu z normami in vrednotami družbe (Gabi Čačinovič Vogrinčič, 2000). Tudi zakonca Mrgole (2013) poudarjata, da je najprej potrebna pomoč staršem pri utrjevanju notranje moči, saj sporočila pod črto razumejo v smeri očitkov, da svoje vzgojne naloge niso opravili dovolj dobro, in zaradi tega delujejo precej nemočni in prestrašeni. Zato je nujno potrebna takojšnja pomoč socialnih služb tudi družini, ne samo mladostniku. Starši (in morebitne sestre ali bratje mladostnika) , ki so udeleženi v problemu, morajo postati udeleženi v rešitvi (Peter Lussi, 1991). Kot že prej omenjeno je prvi in najpomembnejši korak vzpostavitev dobrega delovnega odnosa in osebnega stika, ker šele takrat lahko na vsakem srečanju oblikujemo varen prostor za družino, ki je pogoj za dobro sodelovanje socialne delavke in družine. Socialna delavka namreč ni oseba, ki bi imela vse odgovore in rešitve. Udeleženi v problemu morajo sodelovat pri vseh fazah, od iskanja instrumentalne definicije problema pa vse do dejanskega izvajajna korakov za rešitev situacije (Gabi Čačinovič Vogrinčič, 2000).

To so načini in metode dela z mladostnikom, ki je nasilen do staršev, iz perspektive socialnega dela. Da pa ostanemo v stiku z družbo in potrebo mladostnikov, dodajmo še naslednje, kar pripomore k učinkovitejšemu sodelovanju.

Za boljše razumevanje, in naj poudarim še enkrat: nikakor ne za opravičevanje nasilja nad starši, bom vzela primer Joea iz knjige Rojeni za zmago avtoric M. James in D. Jongeward (2012).

»Kadar je oče želel kaznovati Joea, ga je silovito pretepel z jermenom. Joe si je prisegel, da bo drugačen od očeta, zato ne bo nikoli udaril svojega otroka. Ko se je Joeju rodil prvi otrok, se mu je zdelo »naravno«, da otroka udari, kadar je ta poreden. Šele s pomočjo trdne odločitve in podatkov, ki jih je pridobilo njegovo ego stanje Odraslega, je Joe uspel spremeniti vedenje, ki je izviralo iz njegovega ego stanja Starša.«

(James in Jongeward, 2012: 124)

Avtorici, učenki Erica Berna – »očeta« oz. utemeljitelja transakcijske analize, v knjigi opisujeta transakcijsko analizo (TA), po vsakem poglavju pa dodajata še gestalt vaje in eksperimente, s katerimi si lahko pomagamo pri spreminjanju naših neželenih skriptov oz.

načinov vedenja, ki so vnaprej »skriptirani«. Transakcijska analiza se je razvila kot metoda v psihoterapiji, predvsem v skupinski, saj bi se naj v skupinah ljudje bolj zavedali samih sebe, svoje strukture osebnosti, načina komunikacije z drugimi, tega, katere psihološke igre igrajo in katera vedenja imajo prevzeta (transakcijska), katera vedenja želijo okrepiti in katera spremeniti (James in Jongeward, 2012). Transakcijska analiza pravi, da imamo tri dele osebnosti: Otroka, Odraslega in Starša. Vse sem navedla z velikimi začetnicami, saj niso mišljeni kot dejanski otroci, odrasli in starši, ampak so tako poimenovani naši načini delovanja. Tako je v našem konkretnem primeru Joe prevzel skript/način delovanja starša, ko je udaril svojega otroka, ker je tako počel tudi njegov oče. Tako, kot je Joeju spoznanje transakcijske analize pomagalo ozavestiti vzorce, ki jih je prevzel od svojih staršev, je pomagalo tudi meni (in sem zaradi te emske izkušnje pridobila poglobljeno znanje) ter sem zaradi tega mnenja, da bi pomagalo tudi mladostnikom, saj bi to pripomoglo k boljšemu razumevanju, večjemu sprejemanju in zmanjšanju sovraštva ali jeze, ki jo čutijo do svojih staršev. Menim, da imajo s spoznanjem tega tudi možnost prevzeti vajeti življenja v svoje roke, saj lahko zavestno opustijo vzorce svojih staršev in starih staršev pa tudi aktivneje kreirajo svojo osebnost (to, kakšni ljudje bi si oni želeli postati). Delovanje transakcijske analize pa lahko obrazložimo z NLP-jem (nevrolingvističnim programiranjem), saj ozaveščanje svojih skriptov in vaje za spreminjanje le-teh povzročajo nove povezave med plastičnimi možgani.

Tudi Joejev primer lahko razložimo z znanostjo nevrolingvističnega programiranja, ki pravi, da poznamo štiri ravni kompetence po Batsonu (Dilts, 2003: 311):

1. nezavedna ne-kompetenca (ko niti ne vemo, da nečesa ne vemo),
2. zavedna ne-kompetenca (ko se zavedamo, kaj vse se še lahko naučimo),
3. zavedna kompetenca (ko smo se nekaj že naučili, vendar nam manjka prakse, da bi lahko naša dejanja postala rutinska),
4. nezavedna kompetenca (ko postane naše znanje/spretnost rutina).

Ko torej ozavestimo, da nečesa ne vemo, lahko to tudi spremenimo. To je druga faza, v kateri je bil tudi Joe, kar je že mnogo bolje kot prva, ko se sploh ne zavedamo, da delamo kaj narobe oz. da nečesa ne vemo. Šele takrat, ko je Joe ozavestil, da je prevzel vzorec očeta in da ne ve, kako nenasilno reagirati, ko je otrok »poreden«, je lahko napredoval na višje/želene faze. Ko je novo znanje nenasilja vedel uporabiti pri svojem otroku, je to prvič delal zavestno, ko je pa to novo znanje za boljše ravnanje že ponotranjil, mu več ni bilo treba razmišljati o tem, da svojega sina ne sme udariti, ampak je že »podzavestno« ravnal nenasilno.

Glasserjeva Teorija Izbire (1998) tudi pravi, da imamo ljudje možnost izbirati svoje misli, posledično tudi čustvovanje in konec koncev tudi vedenje. Na vsakem koraku življenja se lahko odločamo, kako se bomo odzvali na situacije, na katere nimamo vpliva. Ključnega pomena za to pa je, da jasno vemo, kako se želimo odločati, kateri vedenjski vzorec si želimo ustvariti. Petrovič Erlah in Žnidarec Demšar (2004) pravita, da je asertivnost vedenje, pri katerem strokovni delavci najbolje opravljajo svoje delo in so tudi najbolj zadovoljni in najsrečnejši v svojem osebnem življenju. Torej ne samo, da uporabnike vzpodbujamo k asertivnemu odzivu na dogodke, tudi bodoči socialni delavci moramo stremeti k razvijanju svojega asertivnega obnašanja.

Pot, da dosežemo tako asertivno vedenje, je sicer težka, saj zahteva ogromno samorefleksije, je pa tudi način opolnomočenja, saj si asertivni ljudje v medsebojnih interakcijah z drugimi ljudmi krepijo samozaupanje in zadovoljstvo. Asertivnost pa je tudi veščina, ki lahko krepi moč v socialnih mrežah in poveča vpliv pri načrtovanju, definiranju in nadzorovanju lastnega življenja, vendar pa sama po sebi (kot znanje za ravnanje) ni rešitev, saj je bistvenega pomena, da se uporablja v praksi/vsakodnevnem življenju (Dragoš et. al., 2005). Tako lahko predstavimo teorijo izbire mladostnikom, ki so nasilni do staršev, in jih s tem opolnomočimo, saj ugotovijo, da imajo vajeti življenja v svojih rokah. Lahko se odločijo za asertivno ali za nasilno vedenje. V naslednjih poglavjih bom opisala vaje, načine, metode, kako želeno (asertivno) vedenje spodbujamo.

1.6.1 Metodološki pristopi, ki upoštevajo razvoj možganov

V tem poglavju bom navedla dvanajst konkretnih metod, ki so lahko v pomoč strokovnim socialnim delavkam pri delu z mladostniki različne starosti, ki izražajo agresivno vedenje in izvajajo nasilna dejanja. Metode bodo le povzete po Siegel in Bryson Payne (2013), saj dodajam svoje primere iz prakse in povezujem z znanjem pridobljenega kot certificiran Praktik in Coach nevro-lingvističnega programiranja. Na tem mestu želim s konkretnimi primeri povezati razvoj človeških možganov, nevrologijo in praktično delo z otroki in mladostniki, ki so nasilni do staršev. Poznavanje tematike možganskega delovanja namreč ogromno lahko pomaga tako staršem kot strokovnim delavkam, ki so v vsakdanjem stiku z otroki in mladostniki. Tako kot avtomehanik ne more opravljati dobrega dela dokler ne pozna vseh delov in načina delovanja motorja, tako mnogokrat tudi mi ne vemo, kako ravnati, ker ne vemo, kaj se odvija v otrokovem »motorju«/možganih. Pri delu z otroki, ki imajo čustvene in vedenjske motnje, strokovni delavci zmeraj upoštevamo motnje in ravnamo temu primerno.

Spodaj navajam konkretne primere, na katerih bom pokazala, da imajo vsi otroci svoje posebnosti, vzrok za to pa je razvoj možganov. To znanje bomo nato lahko uporabljali v vsakdanji praksi in tako postali uspešnejši pri svojem delu. Za mnoge starše in strokovne delavce, ki so to znanje že osvojili in ga prakticirajo, pa je to lahko potrditev za njihovo dobro delovanje.

Da bomo bolje razumeli metode dela, ki upoštevajo razvoj možganov, pa moramo še prej spoznati določene pojme in metode. Siegel in Bryson (2013) v svojem delu Celostni razvoj otroških možganov navajata, da sta ključnega pomena vodoravna in navpična integracija možganov. Vodoravno integrirani možgani so sposobni povezati logiko delovanja leve polovice možganov s čustvi iz desne polovice možganov. Navpična integracija pa pomeni sposobnost razmisliti o svojih dejanjih, a hkrati upoštevati svoje nagone (Siegel, Bryson Payne, 2013: 24). Omenjena avtorja sta ustvarila razpredelnico, ki opisuje metodo in daje konkretne primere za specifično starost po kategorijah. Če metodo poznamo in razumemo, jo bomo vedeli uporabiti tako pri triletniku kot pri dvanajstletniku, zato bom povzela njune metode in dodala svoje primere iz petih let prakse in delovanju v šestih različnih institucijah. Preden pa začnem z metodami, moram izpostaviti, da je za uspešnost potreben dobro vzpostavljen delovni odnos in osebni stik z uporabniki/uporabnicami (Čačinovič Vogrinčič et. al., 2005). Za vsako metodo bi lahko tudi rekli, da so izvirni delovni projekti pomoči (Dragoš et. al., 2005).

1. metoda: poveži in preusmeri

Ta metoda govori predvsem o levi (logični, dobesedni, redoljubni in linearni) ter o desni (čustveni, kaotični, neverbalni) strani možganov. Otroci in mladostniki večinoma reagirajo zelo čustveno, kar moramo razumeti, saj se še niso naučili (ali še niso natrenirali) pravilno/primerno izražati čustva. Pomislimo, kako bi odrasli delovali, če bi čutili v sebi močno jezo, za katero ne bi vedeli povedati, kaj je, in zaradi tega tudi ne, kako jo »odpraviti«. Lahko bi rekli, da bi brezglavo besneli, tako kot lahko velikokrat vidimo to delati otroke in nekatere mladostnike. Tehnika povezovanja in preusmerjanja pravi, da se tudi v primeru, če se nam besede mladostnika ne zdijo smiselne, povežemo z njegovim/njenim čustvovanjem oz. desno polovico in delujemo empatično (Siegel, Bryson Paynbe, 2013). Takrat, ko smo vzpostavili dober stik, lahko preusmerimo njegovo razmišljanje in čustvovanje na njegovo desno polovico, s katero osmislimo, kaj se mu pravzaprav dogaja. Da pa ne bom preveč teoretična, bom na koncu vsake metode dodala praktičen primer, kje se ta metoda lahko uporabi.

Primer: V tretjem letniku sem prakso opravljala na Fužinah, v programu za mladostnike, imenovanem CONA. Nekega dne je imela deklica (zaradi varovanja podatkov ji recimo Neja) »čustveni izbruh«. Govorila je o zadevah, ki med sabo sploh niso bile povezane, poleg tega pa je še zmerjala ljudi okoli sebe in preklinjala. Nič dobrega ne bi naredila, če bi deklico jezno poslala domov. Ker pa sem že nekoliko poznala delovanje možganov, sem vedela, da je pri Nejinem delovanju v tistem trenutku prevladoval desni del možganov in da je potrebno raziskati, kaj se pravzaprav dogaja. Rekla sem ji, da vidim, da se jezi, in da čutim, da nekaj ni v redu, ter jo povabila, da greva na sprehod okoli bloka, s čimer sem z njo navezala stik. Neja je brez oklevanja stopila z menoj. Ko se je malo umirila, mi je znova povedala informacije, ki med seboj niso bile povezane, govorila je o šoli, nogometu in puncah v CONI. Na koncu sem le doumela, da je bila jezna na punce (prijateljice iz CONE), ker so one igrale nogomet, ko je ona še delala šolsko nalogo. Preusmeritev na levo polovico možganov sem naredila, ko sem jo spraševala, kako pa bi ona ravnala na njihovem mestu in če se ji zdi pošteno, da jih je zaradi tega zmerjala. Neji je sicer bilo težko priznati, da ni bilo prav, kako se je obnašala, je pa ubesedila, da ve, da ne bi smela tako odreagirati, in priznala, da punce pravzaprav niso naredile nič slabega. Neja je na začetku delovala zelo čustveno, popolnoma jo je prevzelo delovanje desne polovice, vendar se je po umiritvi uspela povezati z levo polovico možganov in logično razmisliti o svojih besedah in dejanjih.

Naj še dodam, da te metode NE upravičujejo otrokovih dejanj. Neja se je seveda morala opravičiti vsem prisotnim, na koncu pa so ji mentorice dodelile črno zvezdico zaradi izrečenih grdih besed. (Jaz sicer ne podpiram ne kaznovanja ne nagrajevanja, vendar so mentorice na praksi tako delovale.) So pa te metode odlične za razumevanje dejanj ter obnašanja otrok in mladostnikov, obenem so tudi odlične izkustvene učiteljice.

2. metoda: poimenuj in umiri

Pri tej metodi gre predvsem za to, da znamo, kako pomiriti burna čustva otrok. Odrasli mnogokrat delamo napako, da se travmatičnim dogodkom, ki so se zgodila otroku, izogibamo in jih sploh ne želimo omenjati, vendar se pri tem ne zavedamo, kakšno škodo s tem delamo otroku. S poimenovanjem/opisovanjem travmatičnih dogodkov namreč lahko dosežemo to, da obvladajo in osmislijo svoja čustva, bolečine in strahove (Siegel, Bryson Paynbe, 2013).

Primer: Pri tej diplomski nalogi imam veliko težavo s pridobivanjem intervjuvancev, ker delavci v vzgojno-izobraževalnih zavodih ne želijo »izpostavljati« mladostnikov. Ravnatelj Vzgojno-izobraževalnega zavoda Višnja Gora je zavrnitev moje prošnje za pogovor z mladostniki obrazložil takole: »… to bi bilo preveč travmatično za otroke.« To mi da vedeti,

da se z njimi o nasilju dejansko sploh niso pogovarjali, da jim s tem ne bi obujali slabih spominov. Če bi pa o razvoju in delovanju možganov vedeli to, kar vemo sedaj, sigurno ne bi ravnali tako. Mladostnica, ki je npr. klofutnila svojo mamo, bi lahko opisala svoja občutja ob tem dejanju in jih osmislila brez občutka, da je slaba oseba ali grozna hči. Mi ji pa med pogovorom dajemo podporo pri razlagi s sledečimi besedami: »Verjamem, da imaš, ko govoriš o preteklem dogodku, v sebi grozen občutek. Čutim, da si bila v dani situaciji zelo jezna, sedaj pa vidim slabo vest, ki jo doživljaš zaradi svojih dejanj. Kaj se je pa zgodilo potem? Kako si pa sedaj? A veš, da si v varnem prostoru? Veš, da so se zadeve uredile in da imata z mamo spet dober odnos (če pa ga trenutno nimata, pa ga še lahko imata, če se ti tako odločiš). Sedaj, ko si umirjena, pa pojdiva skozi scenarij, kako bi si pravzaprav želela takrat reagirati, kako bi lahko obvladala svojo jezo?« Mladostnici, ki bi bila starejša od petih let, bi že lahko razložili, da imamo ljudje levo in desno polovico možganov, da je desna čustvena in leva logična, da pogosto reagiramo burno, ker takrat, ko smo jezni, ne znamo »vklopiti« logičnih možganov. Vendar s tem ni nič narobe, ker je vse le proces učenja. Eni potrebujejo večje lekcije za izkustveno učenje, drugi pa manjše. S ponavljanjem travmatičnih zgodb razblinjamo močna čustva, ki pri tem nastajajo, saj čim večkrat ponovimo zgodbo, tem bolje lahko deluje logična stran in osmisli dogodke. Ja, zgodilo se je tako in tako, vendar si sedaj na varnem.

3. metoda: pritegni in ne razjezi

Pri prejšnjih dveh metodah smo uporabljali vodoravno integriranje možganov, pri tej metodi pa bomo uporabljali navpično integracijo med »pritličjem in prvim nadstropjem« možganov. Bryson Payne in Siegel (2013) opisujeta zgradbo možganov zelo skopo in se ne spuščata toliko v anatomske sposobnosti, če pa povzamem znanje iz predavanja nevrologije dr. Jurija Drea (2016), pa »pritličje« možganov lahko enačimo z možganskim deblom, malimi možgani, limbičnim sistemom in amigdalo. Ti deli so zadolženi za lažje motorične gibe, nagon, osnovno čustvovanje, gibanje in stanje zavesti. Medtem pa je prvo nadstropje že »nadgradnja« možganov, saj je zadolženo za racionalno presojo, občutek za prostor in čas, osebnost in vedenje. Tega sestavlja predvsem čelni reženj oz. frontalni korteks. Pomemben podatek, ki si ga pri delu z mladostniki velja zapomniti, je, da se »prvo nadstropje« dodobra ne izgradi do dvajsetega leta starosti. Siegel in Bryson (2013) navajata izgradnjo metaforičnega stopnišča med pritličjem in prvim nadstropjem oz. navpično integracijo možganov.

Primer: Pri tej tretji metodi gre predvsem za to, da ko »pritličje nori«, zaposlimo »prvo nadstropje«. Ko npr. petletnik jezno cepeta, udarja in vrešči, da noče stopiti v banjo, poskusimo nagovoriti njegov »racionalni del«. Navežemo se na njegovo čutenje ter mu razložimo, da je pomembno, da smo ljudje čisti, ne smrdimo, vzdržujemo higieno, da ostanemo zdravi. Če noče stopiti v banjo, pa naj za danes on predlaga rešitev, kako bi volk ostal sit in koza cela. Tako se lahko domisli, da se bo obrisal z mokro brisačo – čist bo, hkrati pa mu danes ne bo treba stopiti v banjo. To je bil primer izbruha v pritličju, v primeru najstnikov (ko pa so možgani že bolj razviti) pa gre (večinoma, a ne vedno) za izbruhe v prvem nadstropju, pri čemer ravna zavestno, saj se takoj, ko se ugodi njegovi/njeni želji, umiri. Metoda pa se prav tako lahko uporabi, vendar se določi, da ne bomo podlegali manipulaciji in da se »ne bomo pogajali s teroristi«. Povežemo se z najstnikovim čutenjem jeze, vendar mu ne podležemo. Navežemo se na racionalni del (oz. prvo nadstropje možganov) in razložimo, zakaj 15-letno dekle iz dijaškega doma med tednom ne sme na zabavo.

Pri našem delu je zelo pomembno z mladostniki imeti dober stik in medsebojno spoštovanje. Mladostniki nas ne bodo upoštevali, če bomo imeli avtoritarni ali permisivni pristop do njih. Če imamo dober stik in uporabimo te metode, pa je naše delovanje lahko zelo uspešno.

4. metoda: urjenje

Lahko bi rekli, da je namen te metode tudi končni cilj dela z otrokom/mladostnikom – celostni razvoj možganov. Možgane urijo tako, da jih spodbujamo k dobremu sprejemanju odločitev, ko so v skušnjavi, da jih naučimo tehnik, ki pripomorejo k nadzoru nad čustvi in telesom, da spodbujamo samorazumevanje ter občutek empatije (Siegel, Bryson Payne, 2013). Mnogi avtorji v svojih delih uporabljajo prvo osebo ednine ali množine, torej urim/urimo, vendar bi se dalo temu oporekati, saj lahko strokovni delavci ali starši le spodbujamo, učimo, razlagamo, ne moremo pa mi uriti njihovih možganov. To počnejo otroci sami, mi smo le sredstvo, ki jim pomaga postati asertivna odrasla oseba z integriranimi možgani.

Mnogi ob misli na besedo »možgani« pomislijo samo na racionalnost in naredijo veliko napako, ko zanemarijo dejstvo, da se v njih odvija tudi proces čutenja. Tudi v šolskem sistemu se vse preveč fokusira na racionalni del možganov, zato ni čudno, da se mladostniki ne vedo izražati in se spopadati s svojimi čutenji. Zamislimo si, da bi se otroci vzporedno z učenjem risanja simetral, daljic, kotov in računanjem vektorjev naučili izražati svoja čustva in

frustracije ter bi bili v stiku s samim seboj. Posledično bi bilo manj depresivnih in/ ali nasilnih mladostnikov. Tako velja razmisliti o uporabi teh metod tudi na nacionalni/družbeni ravni, ne pa samo na individualistični, pri delu s posameznikom.

Primer: Možgani so kot mišica – več, kot jih uporabljamo, bolj se razvijajo (Dreo, 2016), močnejši postajajo in bolje delujejo. Velja pa tudi obratno – manj, kot jih uporabljamo, bolj izgubljajo svojo moč in sposobnost za dobro delovanje. Tako lahko Janeza, ki ima težave z izbruhom jeze in nasilnim obnašanjem do sovrstnikov ter matere, če ga takrat, ko ga preplavijo čustva, spodbujamo h globokemu dihanju in štetju do deset, »odvadimo« nasilnega vedenja. Z nadziranjem svojega telesa (štetjem in dihanjem) posledično nadzira tudi svoje burno čustvovanje. Vem, da bo proces pri delu z Janezom dolgotrajen in bo zahteval ogromno potrpljenja. Ampak, kot pravijo: vaja dela mojstra. Mogoče bo v prvem mesecu imel 10 izbruhov, vendar smo, če jih bo v naslednjem mesecu »samo« 8, lahko prepričani, da smo na dobri poti. In že to nam mora biti zadostna motivacija za delo za naprej, do želenega cilja: obvladati svojo jezo do te mere, da ni verbalno, psihično ali fizično nasilen do nikogar drugega.

5. metoda: razgibanje

Pri tej metodi je fokus bolj na telesu, ki pa posredno vpliva tudi na hormone in delovanje možganov. Naše telo je ena nepretrgana celota misli, čustvovanja in fiziologije. Tako, kot naša čustva vplivajo na naše razmišljanje in telo, tako tudi telo vpliva na razmišljanje in čustvovanje. Za lažje razumevanje poskusimo izvesti eksperiment Amy Cuddy (2016): postavite se v »Superman« oz, »Superwoman« pozo: stoje, razkorak vzporeden z rameni, glava dvignjena, rahel nasmešek na obrazu, roke na bokih. Ali lahko v tem položaju občutite jezo? Ali ste lahko v tem položaju žalostni? Ali lahko v tem položaju mislite negativne, depresivne misli? Ne, seveda, da ne, ker »tok energije in informacij, ki gre iz telesa v možgansko deblo, v limbično področje in potem v možgansko skorjo, spreminja naša telesna in čustvena stanja ter naše misli« (Siegel, Bryson Payne, 2011).

Primer: Kot študentka sem fantka, recimo mu David, inštruirala matematiko. Prvih nekaj tednov sem z njim težko vzpostavila dober delovni odnos, ker je na inštrukcije prihajal nejevoljen, včasih je peresnico vrgel v kot ali se zadrl name. Enkrat sem na predlog prijatelja delo z Davidom pričela tako, da sva se igrala eno aktivno fizično igrico, pri čemer se mu je nivo adrenalina zvišal in je posledično postal boljše volje, zato je bil tudi bolj dovzeten za moje razlage vektorjev. Naslednjič, ko je prišel, pa sem začutila, da je nekoliko razburjen in jezen na svojega očeta, zato sem uro začela s pogovorom in dihalnimi vajami (ki so se mu

sicer zdele neumne, ampak jih je vseeno izvajal z mano). Te so pomagale in imela sva spet eno kvalitetno uro učenja matematike.

6. metoda: notranji daljinec

Ta metoda nam pomaga ozavestiti spomine, ki nas podzavestno blokirajo. Siegel in Bryson Payne (2013) opisujeta dve vrsti spomina: implicitnega in eksplicitnega. Odrasli ljudje večino časa delujemo na podlagi implicitnega. Primer zanj bi bila vožnja z avtom. Ponotranjili smo izkušnjo iz preteklosti in nam več ni potrebno zavestno razmišljati o njej. Ko smo se še učili voziti avto, smo uporabljali eksplicitni spomin, vsakič, ko smo se usedli za volan, smo si ponovili, da se moramo privezati, da roke na volanu nastavimo na »10« in »14«, da pritisnemo sklopko, ko želimo prižgati motor, da sklopko počasi spuščamo in pritiskamo na plin itn. Sedaj, ko smo že izkušeni vozniki, nobeden od nas ne razmišlja več tako. Metoda notranjega daljinca je način, kako iz implicitnega spomina ponovno ustvarimo eksplicitnega, da izničimo negativni efekt, ki ga je povzročil otroku (Siegel, Bryson Paybe, 2013: 56).

Primer: Zdaj že peto leto zapored vodim mladinski tabor, ki se ga udeležuje približno sedemdeset osnovnošolcev in dvanajst srednješolcev, ki ta tabor pomagajo voditi. Vsako leto imamo vodne igre, nad katerimi so otroci zelo navdušeni, saj že prvi dan tabora sprašujejo, za kateri dan smo jih načrtovali. Na lanskem taboru pa sem imela primer Sonje, ki se nikakor ni želela igrati teh iger, čeprav se je tabora udeležila že tretje leto in je prejšnja leta v njih uživala. Želela sem se pogovoriti z njo, jo potolažiti in privesti nazaj k skupini, vendar nobene moje besede tolažbe niso zalegle. Kasneje je stopil do mene Sonjin bratec, ki je povedal, da so bili pozimi z družino v toplicah. Sonja se je na bazenu lažje poškodovala (dobila je odrgnine) in se je pri tem očitno zelo prestrašila, saj je njen bratec povedal, da se od takrat ne hodi več kopat. Sonjo sem vprašala, če bi lahko to bil razlog, a je rekla, da ne. Če bi takrat poznala metodo daljinca, bi s Sonjo znova in znova šla skozi dogodke tako, da bi ona lahko pritisnila na »pavzo« in prevrtela nazaj ali naprej po želji. Vajo bi izvajala toliko časa, da bi ozavestila spomine iz bazena, da bi njen levi del možganov osmislil dogajanja in bi sama uvidela, da se ji pri vodnih igrah ni treba ničesar bati, saj enkratna izkušnja ne bi smela vplivati na vse vodne aktivnosti, ki jih je imela v preteklosti tako rada.

Ta metoda se mi zdi zares uporabna, saj otrok lahko prevrti »hude« dele dogodka ali pa pritisne na pavzo, če je spomin preveč boleč. Menim, da se lahko uporablja tudi pri težjih dogodkih, kot je Sonjin primer, vendar se ga mora ponavljati daljše časovno obdobje, da spomin postane vse bolj oddaljen. Z oddaljenostjo mislim tako na časovno kot tudi na emocionalno. Včasih so spomini preveč »sveži«, da bi lahko delali z njimi.

7. metoda: ne se pozabiti spominjati

Tako kot smo prej imeli metodo za urjenje možganov za boljše delovanje, tako poznamo tudi metodo za urjenje spomina, ki pripomore k boljšemu razumevanju implicitnih in eksplicitnih spominov. Metoda je zelo enostavna, saj je vse, kar moramo narediti, to, da sprašujemo.

Primer: Ta metoda se lahko uporablja čisto vsak dan. Primer izvajanja le-te je bil, ko sem delala v programu PUMO v Murski Soboti. V tem programu so mladi odrasli pridobivali nove spretnosti, s katerimi se bodo v prihodnosti lažje zaposlili. Socialna delavka je po koncu vsakega dneva vodila evalvacijo, kjer so mladostniki morali povedati, kaj so se naučili, katere spretnosti so pridobili in kje vse v življenju jih bodo lahko uporabili. Tudi vzgojiteljica ali svetovalna delavka v dijaškem domu vzgojno-izobraževalne ustanove to metodo lahko uporablja na zelo enostaven način. Namesto da vpraša otroka, kako se je imel danes v šoli, in s tem ponudi zaprt odgovor, saj lahko ta enostavno odvrne »dobro« ali »slabo«, vpraša z odprtim vprašanjem: »Kaj vse si danes počel v šoli?«

8. metoda: oblaki čustev vedno odplavajo

Pri prejšnjih metodah sem že omenila pomembnost znanja za ravnanje s čustvi. Ljudje imamo sedem (po novem tudi osem) vrst inteligenc (Gardner, 1999). Ena izmed njih, in kar se mene tiče najpomembnejša za zdravo in srečno življenje, je čustvena inteligenca. Ta metoda pripomore prav k temu, da jo otroci čim bolj razvijejo. Mnogi odrasli, kaj šele otroci ne razlikujejo med tem, kar čutijo, in med tem, kar so. Tako se lahko otrok, ki je večkrat nasilno deloval, ker je bil jezen ali živčen, in je od ljudi slišal, da je »živčko«, poistoveti s svojo »stigmo«. Oseba se poistoveti s čutenjem, ker ne ve, da čustveni izbruhi minejo.

Primer: Otroku, ki je jezen, ker ga je v popoldanskem varstvu udaril sošolec, in pravi, da nikoli več ne bosta prijatelja ter da ga bo zmeraj sovražil, je treba s sočutjem priznati njegova čustva in ne omalovaževati ali zanikati. »Razumem, da zdaj sošolca ne maraš, ker te je udaril. Kako si se pa počutil, ko sta se dopoldne skupaj igrala? Ta občutek te bo minil, ker se ti bo prijatelj opravičil, in življenje bo teklo naprej.« V takem primeru je dobro tudi, da spodbujamo empatijo, da razmisli, zakaj ga je sošolec udaril, kaj se mu je dogajalo, ali so ga zafrkavali, ali je bil jezen … Pri fantku, ki je bil nasilen, pa se (odvisno od situacije) uporabi druga metoda.

Otroci še nimajo dodobra razvitega senzoričnega korteksa, ki je zadolžen za to, da zaznava prostor in čas. Otroci lahko po določenih izkušnjah doživljajo neznansko stisko, ker si (dejansko) ne morejo predstavljati, da se čez nekaj ur več ne bodo tako počutili. Zato jih

moramo vedno opominjati, da vsa čustva pridejo in minejo in da je to v redu. Če se mladostniki tega niso naučili v otroštvu, lahko doživljajo podobno stisko tudi v najstništvu, zato opominjanje na to nikoli ne more škoditi. Kot strokovni delavci napako lahko naredimo le v primeru, ko njihovih čustev ne priznamo, jih zanikamo: »Eh, saj to sploh ni nič takega. Kaj se pa razburjaš zaradi tega.«

9. metoda: prepoznavanje

Siegel in Bryson Payne (2013) pravita, da pri tem modelu »pomagajte otroku, da bo opazil in razumel občutja, podobe, čustva in misli, ki se porajajo v njem« (Siegel, Bryson Payne, 2013: 91). Ta model bi pa v sodobnem času lahko poimenovali čuječnost – pomagajte otroku, da pride v stik s samim seboj. Otrok se bo tega naučil sam, če mu bomo lahko pomagamo s postavljanjem vprašanj o njegovih/njenih mislih in čustvih ter svetovali o tem, kako naj z njimi ravna, kaj mu/ji »pravijo«.

Ta metoda je koristna predvsem za to, da otrok zaradi nakopičenih čustev ne doživi afekta in da zaradi pretiranega razmišljanja o določeni zadevi (»overthinking«) v mislih ne skuje nekakšne teorije zarote.

10. metoda: mindsight

To je model, ki jo je skoval Siegel, in je skovanka besed »mind« (kar pomeni psiha oz. um) in »sight« (kar pomeni pogled oz. uvid). Gre predvsem za »razumevanje lastne notranjosti in notranjosti drugega« (Siegel, Bryson Payne, 2013: 112).

Ta model pomaga obvladati otrokove strahove in druga burna čustva. Skozi nekakšne vodene »meditacije« se otrok v kriznih trenutkih lahko skoncentrira na svojo okolico in dihanje, da umiri svoje misli in s tem telesne odzive panike. Sem spadajo tudi vaje vizualizacije.

Primer: Nevi je bilo vedno težko iti domov iz šole, ker jo je tam pričakal le, kot je sama povedala, »tečni brat«. Vsakič ob koncu pouka je zaradi misli na brata, ki ji bo, ko bo prišla domov, samo »tečnaril«, postala živčna, začele so se ji potiti roke, imela je povišan srčni utrip, vse jo je motilo in je zaradi tega začela povzdigovati glas. Z metodo midsight si je vizualizirala, da pride domov dobre volje in mirna, vsakič, preden se je odpravila domov, je na šolski klopi vsaj 2 min globoko dihala ter se fokusirala samo na vdih in izdih. Rezultat te vaje je bil, da je Neva prišla domov mirna in ne frustrirana, zato tudi njen brat ni bil več »tečen«. Mogoče se nam to ne zdi velik dosežek, vendar pa se je Neva naučila nečesa, kar bo lahko uporabljala, ko bo v službi morala iti na sestanek k »tečnemu« šefu ali se po težkem delovnem dnevu vrniti k »tečnemu« partnerju. In to, da se bo v teh trenutkih vedela obvladati

in umiriti, lahko štejemo za velik uspeh, saj bo to poglavitno vplivalo na kvaliteto njenega življenja.

11. metoda: zabava vse olajša

Res je, da moramo otroke navaditi na disciplino ter naučiti lepega vedenja, prevzemanja odgovornosti itn. Ne smemo pa pozabiti na veselje in zabavo poudarjata Siegal in Bryson Payne (2013). Nekatere (bolj introvertirane) moramo dobesedno naučiti tudi tega, kako se zabavati in »spustiti filtre«. To je namreč pomemben del človeškega življenja, na katerega pa žal družba ne gleda tako in ji sploh ne pripisuje nobenega pomena, ker se ne zdi dovolj dobičkonosna. Posledično imamo pri odraslih fenomene, kot so depresija, izgorevanje in psihični zlom na delovnem mestu, in se nekateri sprašujejo, zakaj. Tako bi bilo lažje, če bi se že kot otroci naučili uravnotežiti delo in zabavo, tega mnogo manj in bi s tem veliko pridobila tudi sama država, saj bi imela funkcionalne delavce, ne pa invalidsko upokojenih štiridesetletnikov.

Primer: Na praksi v popoldanskem programu Centra za socialno delo Fužine sta socialni delavki vsak dan poskrbeli za to, da so se otroci dovolj igrali in se pozabavali, preden so šli delati domače naloge ali se učiti. Tako je vsak dan izgledal drugače. Bil je prisoten red (igra in učenje), ni pa bilo monotonosti. Vsako leto sta tudi poskrbeli, da so se otroci lahko udeleževali zanimivih in novih delavnic: jahanja, potapljanja, karateja, gledališča itd.

12. metoda: Yes, konfliktu

Noben človek, ki sobiva z drugimi ljudmi, ne živi popolnoma brez sporov. Da bi delovali konstruktivno, moramo resno vzeti predpostavko »konflikti so priložnost za rast« (Siegel, Bryson Payne: 130), pa četudi temu ni tako. Včasih je konflikt pač konflikt, ki ga sprti strani ne moreta ali nočeta rešiti, ampak je tudi to v redu in sprejemljivo, če se obe s tem strinjata. Nekoč se s to trditvijo niti sama nisem mogla strinjati, po končanem usposabljanju za mediatorko pa sem se naučila sprejemati tudi to. Za delo z mladostniki pa so pomembna sledeča načela:

1. Na konflikt ne smemo gledati kot na nekaj groznega, kot da je »konec sveta«, kot se to otrokom velikokrat zdi.
2. Otroka lahko naučimo, da iz vsakega konflikta lahko potegne nekaj dobrega.
3. Otroke spodbujamo k reševanju konfliktov.
4. Spodbujamo empatijo.
5. Učimo, da ima vsak svoj prav in da je resnica subjektivno konstruirana.

6. Da se moramo do sočloveka VEDNO vesti spoštljivo (kar ni enako temu, da moramo vsakega spoštovati).
7. Trije zorni koti (nevrolingvistično programiranje) (Vujasinovič, 2016).
8. »Obuj si njegove/njene mokasine.«

Pri tem modelu ne bom navajala primerov, saj se mi to ne zdi potrebno. Dovolj je že, da upoštevamo zgoraj našteta načela.

Še ena poglavitna točka poznavanja možganov pa je spoznanje, da so le-ti »plastični« (Dreo, 2016). »Možgani imajo sto milijard nevronov, vsak ima povprečno deset tisoč povezav z drugimi nevroni. Načini, na katere se aktivirajo posebni krogotoki v možganih, določajo našo psihično dejavnost; od zaznavanja prizorov ali zvokov, do bolj abstraktnega razmišljanja in sklepanja. Ko se nevroni aktivirajo hkrati, med njimi nastanejo nove povezave. Sčasoma povezave, ki so posledica aktiviranja nevronov, privedejo do nastanka novih vezi v možganih« (Siegel, Bryson, 2013: 21). To je fantastična novica tudi za nas odrasle, saj velja zakon »plastičnosti« do konca našega življenja. To odkritje je še posebej pomembno za delo z mladostniki, ki so nasilni. V preteklih življenjskih izkušnjah so se ti naučili oz. med seboj povezali nevrone občutka frustracije z nevroni izkazovanja agresije. Poznavanje plastičnosti možganov lahko pripomore k temu, da naredimo nove povezave v mladostnikovih možganih, da nevron iz limbičnega sistema, ki izraža močno čustvovanje, povežemo z nevronom iz prefrontalnega korteksa, ki omogoča primerno izražanje teh čustev. V naslednjem poglavju o nevrolingvističnem programiranju pa si bomo pogledali specifične metode, s katerimi lahko povežemo nove nevrone oz. pomagamo mladostniku spremeniti neželeno delovanje (nasilno ravnanje).

1.6.2 Nevro-lingvistično programiranje

V prejšnjih poglavjih sem že omenjala nevrolongvistično programiranje (v nadaljnje NLP), v tem poglavju pa ga bom konkretneje definirala in izpostavila metode, ki bi lahko pomagale pri delu z mladostniki, ki so nasilni (tudi do staršev). Vir za to poglavje bodo predstavljali moji zapiski s tečaja za licenciranega nevrolingvističnega praktika, ki je pod vodstvom Milana Vujasinoviča potekal v študijskem letu 2016/2017.

Začetki te znanosti segajo šele v sedemdeseta leta prejšnjega stoletja. »Očeta« te znanosti sta dr. John Grinder in dr. Richard Bandler, ki sta preučevala terapevtski pristop Fritza Perlsa in analizirala delo Virginie Satir, nato pa sta na pobudo njunega mentorja dr. Gregoryja

Batesona analizirala še delo M. H. Ericksona. NLP pa sicer ostaja odprt sistem znanosti, kar pomeni, da raste in se razvija s pomočjo novih znanstvenikov ter novih teorij. Eden izmed pomembnih pripomočkov za delo z nasilnimi otroci (in pravzaprav za katerokoli delo) so temeljni stebri nevrolingvističnega programiranja. Gre predvsem za to, da vemo, kaj sta otrokov in naš dolgoročni in kratkoročni cilj, da čutno zaznamo, če se od njega oddaljujemo ali pa se držimo prave smeri, ter da se v primeru oddaljitve znamo prilagoditi in spremeniti način delovanja. Med druga koristna znanja za delo z mladostniki sodi tudi NBG (ustvarjalec novega vedenja), pri katerem se lahko konkretno ozavesti nasilno vedenje v stresnih situacijah in se ga preko vaje spremeni v nenasilen odziv na stres. Marcus (2007) pravi, da je po raziskavah najboljši način zmanjšanja nasilne dejavnosti vzpodbujanje empatije pri mladostnikih. Ne navaja pa nobenega primera ali načina, kako to doseči. NLP pa nam ponuja odlično metodo za to, to so trije zaznavni položaji. Pri tem se mladostnikova empatija razvija z vajo postavljanja sebe v drugo osebo (vživljanje npr. v vlogo svojih staršev).

ŠTIRJE STEBRI NLP-ja

Stebri NLP-ja so zelo enostavni in praktični ter se lahko aplicirajo na vse vidike (tako strokovne kot privatne), kot to opisuje Vujasinovič (2016). To bom najlažje ponazorila s primeri:

1. steber: ciljna naravnanost
    - Vedeti, kaj si želiš,
    - tudi pri vsakdanjem pogovoru z mladostnikom kot strokovna delavka moram vedeti, kaj želim od tega pogovora: ga želim opolnomočiti, potolažiti ali samo ohranjati dober stik, da se odnos ne ohladi,
    - če nimamo cilja, ne vemo, kam smo namenjeni, ne vemo, kam gremo, pravzaprav ne vemo, čemu počnemo, kar počnemo.
2. steber: čutna ostrina
    - Naučiti se zaznavati, ali se bližaš ali oddaljuješ svojemu cilju,
    - če sem si za cilj zadala, da bom v pogovoru poskušala mladostnika spodbuditi, da najde (našteje) vire moči in se na koncu pogovora počuti opolnomočenega, pa sem kljub svojim dobrim nameram rekla nekaj, kaj ga je vrglo s tira, to hitro opazim (začutim) in se zaradi tretjega stebra (vedenjske fleksibilnosti) vrnem na prvotno temo, da se bo najin pogovor končal z uresničitvijo cilja.
3. steber: (vedenjska) fleksibilnost

- Biti pripravljen spreminjati svoje delovanje/vedenje, dokler ne dosežeš svojega cilja,
- en primer je zgoraj navedeno spreminjanje smeri pogovora, drug bi pa lahko bil, da če sogovornika/uporabnika ne morem opolnomočiti samo preko pogovora, to čutno zaznam (drugi steber) in spremenim vedenje/delovanje, da ga poskusim opolnomočiti s tem, ko mu zadam nalogo, ki jo bo dobro opravil in s tem dobil občutek koristnosti.

4. steber: dober stik (z drugimi in s samim seboj)
   - Dober, ljubeč, spoštovale odnos,
   - če želim biti vedenjsko fleksibilna, moram biti v stiku s samo seboj, moram vedeti, kaj vse sem sposobna narediti, kje so moji viri moči in kje imam prostor za napredek,
   - ko sem v dobrem stiku s seboj, sem lahko v dobrem stiku tudi z drugimi: otroki in mladostniki, s katerimi soustvarjam. Zaznam/začutim, ko je kaj narobe, tudi če mi oni verbalno tega še niso izrazili (Vujasinovič, 2016).

METODA: OZAVEŠČANJE LASTNE USPEŠNOSTI

Pri tej metodi gre za eno izmed oblik opolnomočenja otroka. Ta naloga je pomembna zaradi tega, ker na koncu vaje/naloge, uporabnik/ca pride do ugotovitve, da je vsa moč, ki jo potrebuje za spremembo, že v njem/njej.

Najprej oseba izbere eno področje, na katerem je uspešna. Nato to kompetenco zapiše, doda, v katerem kontekstu jo opravlja, kateri so cilji, ki jih želi doseči, ko to dela, kateri so dokazi, da je uspešna v tem, kar dela, kaj počne pri tem/lastna aktivnost ter kako se odziva na probleme, ki nastajajo pri tej aktivnosti, pri kateri je uspešna. Drugi korak je, da se po enakih kriterijih zapiše še neuspešno delovanje. Tretji korak pa je, da ko prebere to, kar je napisala, v »Neuspešnem stolpcu« doda besedno zvezo »In pri tem« ter zaključi z »Uspešnim stolpcem« (Durić, 2016). Primer končnega izida naloge/metode:

Neuspešno – odzivanje na probleme: »Padem v obup in postanem jezna sama nase.«

»… in pri tem…«

Uspešno – odzivanje na probleme: »Poskusim drug pristop, umirim misli in telo.«

Tako lahko ugotovimo, da imamo vir znanja za ravnanje že v sebi, saj pri »uspešni zadevi« vemo, kako reagirati, v »neuspešni« pa mislimo, da ne vemo. V resnici bi morali znanje iz Uspešnega delovanja le aplicirati na Neuspešno.

3 ZAZNAVNI POLOŽAJI

Ta metoda je podobna 9. metodi (prepoznavanja), ki sem jo opisala v prejšnjem poglavju, ampak tu ne gre toliko za čustveno spodbujanje empatije, ampak za racionalno razumevanje konflikta. Prednosti te metode/vaje so:

- boljše razumevanje samega sebe,
- bolj objektivno videnje dogajanja,
- večje spoštovanje (modela sveta) drugega,
- večja fleksibilnost (3. steber) v situacijah (Vujasinovič, 2016).

Prvi zaznavni položaj je Jaz (asociirano), drugi je položaj Sogovornika (empatično), tretji pa Opazovalec (disociirano). Oseba, ki izvaja vajo, se fizično predaja iz prve v drugo, iz druge v trejo in iz tretje nazaj v prvo, vse dokler ne »razreši konflikta« ali ne pride do novega spoznanja. Med vsako menjavo zaznavnega položaja pa postavi Motilo (npr. lahko poštevanko ali geografsko vprašanje), da se čustveno in miselno razbremeni.

USTVARJALEC NOVEGA VEDENJA (NGB)

NLP ima še mnogo metod in tehnik dela, za katere menim, da bi se lahko aplicirale na delo z mladostniki, ki so nasilni. Ena izmed teh je NGB (New Behaviour Generator) (Vujasinovič, 2016). Ta vaja ima več različic, ker je, kot sem že omenila, nevrolingvistično programiranje odprta znanost in se vedno znova nadgrajuje in dopolnjuje. Izvedba osnovnega NGB-ja je sledeča:

1.) Izberi novo vedenje ali odziv (npr. nenasilno/spoštljivo komuniciranje z mamo, ko ni skuhala tega, kar ima rad).
2.) Uporabi 3. zaznavni položaj in si vizualno in slušno predstavljaj vedenje do sedaj (npr. kričanje, občutek jeze, metanje krožnika v tla).
3.) V istem zaznavnem položaju si predstavljaj isto situacijo, a tokrat s svojim želenim/boljšim/spremenjenim vedenjem (npr. da mamo prosi, da skuha še kakšna jajčka, ali da vseeno poje kosilo, ki mu sicer ne tekne, a je hranljivo, ali da kosilo vljudno odkloni).
4.) Postavi se v 1. zaznavni položaj z izboljšanim vedenjem (to je sedaj že asociirano, se vživi v to situacijo).
5.) Ponavljaj prehod iz 3. v 1. zaznavni položaj z izboljšanim vedenjem in to vadi čim dlje (večkrat ponoviš, močnejša vez nastane med na novo povezanimi nevroni).

Ta metoda deluje zato, ker se preko vizualizacije povezujejo novi nevroni, možgani se spreminjajo, posledično se bo spremenilo tudi to dotično vedenje. Seveda gre pri

mladostnikih, ki so nasilni do staršev, za kompleksne zadeve, vemo pa, da že majhna sprememba v vedenju lahko pomeni kolosalen korak v razmišljanju. Kot pravi slovenski pregovor: »Zrno do zrna pogača, kamen na kamen palača«. Tako, kot se oseba spreminja z eno malo navado dnevno, se svet spreminja z enim dobrim delom na dan.

1.6.3 Sočutno starševstvo

Sočutno starševstvo obravnavam kot preventivo za (ne)nasilnega/o mladostnika/co. Je nova smer starševstva, ki se odmika od permisivne in avtoritarne vzgoje (Kompan Erzar, Poljanec, 2009). Sočutno starševstvo, bi lahko enačili z dogovornim pristopom starševstva, saj se ujemata v mnogih elementih. Dogovorni način starševstva ter dela z mladostnikom v medsebojni komunikaciji prvič izpostavlja sedem navad, ki uničujejo medsebojne odnose (grajanje, obtoževanje, grožnje, kaznovanje in podkupovanje za namen nadzovoravnja), nato pa izpostavlja sedem povezovalnih navad (skrbnost, zaupanje, poslušanje, podpiranje, prispevanje, prijateljstvo, spodbujanje), ki pripomorejo k boljšemu medsebojnemu odnosu (Poštrak, 2015). Vlogo starša, skrbnika, mladinskega delavca, se v dogovornem pristopu in sočutnem starševstvu poveže z Bernovo transakcijsko analizo in tremi vidiki osebnosti. Kot odgovorni in spoštljivi zavezniki (Čačinovič Vogrinčič, 2011: 17), bomo namreč delovali, če bomo delovali v stanju vseh treh jazov: Starš predstavlja skrbnost in odgovornost, Odrasli samostojnost in odločanje, Otrok pa ustvarjalnost in izvirnost. Vrsta avtoritete pa je v dogovornem pristopu seveda avtoritativna in ne avtoritarna, saj se želimo pri delu z mladostnikom opreti na kompetence, sposobnosti in strokovno znanje (Poštrak, 2015). Tako dogovorni pristop kot sočutno starševstvo želi, da otrok upošteva pravila zaradi lastnih vrednot in prepričanj, ter razvije smisel za odgovornost in prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja. Jasno pa je da ranljivi mladostniki oz. v našem primeru mladostniki, ki so nasilni do staršev ne morejo vzpostaviti take samoomejitvene avtoritete (Poštrak, 2015), zato je ključna naloga staršev in socialnih delavk, da si skupaj z mladostnikom prizadevamo za krepitev njihove notranje moči, ki bo privedla do prevzema nadzora nad lastnim življenjem in odgovornim odločanjem.

Pomembnost odnosa otrok-starš so začeli preučevati šele v tridesetih in štiridesetih letih prejšnjega stoletja. Pionirji tega področja so David Levy, John Bowlby, William Goldfarb in Mary Ainsworth, ki je razvila sledeče tipe navezanosti: tesnobno izogibajoča, tesnobno ambivalentna ter varna navezanost. Ker pa določene otroke zaradi nespecifičnega vedenja

niso vedeli postaviti v nobeno kategorijo, so kasneje dodali še četrti tip: dezorientirana navezanost (Poljanec, 2015).

Tesnobno izogibajoč tip navezanosti: otrok staršem ne zaupa in se ob njih ne počuti varnega, saj je navajen na pogosto kritiziranje in ostre zavrnitve (Poljanec, 2015: 32). Takšen otrok bo odrasel v človeka, ki stiske ne pokaže navzven in kljub temu da v njem divja hormon stresa (kortizol) ne prosi za pomoč.

Tesnobno ambivalentna navezanost: otrok je negotov glede odzivov starša, ker ne ve, ali se bodo ti odzvali na njegovo stisko ali ne, saj je v preteklosti dobil mešane odzive/občutke. Takšen otrok bo najbrž tudi v odraslosti nihal med evforijo in apatičnostjo (zelo čustveno izražal stisko ali pa je sploh ne bo).

Dezorganizirana navezanost: prisotna predvsem pri otrocih, ki so bili s strani staršev telesno zlorabljeni ali grobo zanemarjeni (Crittenden, 1985). To je sicer najredkeje razvit tip navezanosti, a bo taka odrasla oseba, ko bo v stresni situaciji, delovala zelo prestrašeno in negotovo.

Varna navezanost: otrok se zaveda tega, da so starši vedno na razpolago, da se nanj primerno odzovejo in da so mu v situacijah, ko je prestrašen ali se počuti ogroženega, pripravljeni pomagati (Poljanec, 2015). Takšen otrok bo v kasnejšem obdobju svojo primarno varno navezanost (na starše) prenesel tudi na druge: prijatelje, partnerja/partnerko ipd. V stresnih situacijah se bo dobro znašel in bo, če bo to potrebno, zaprosil za pomoč.

Ti tipi navezanosti so za nas pomembni, ker želimo pri vsakem otroku doseči varen tip navezanosti, da bo odrasel/a v asertivno, čustveno inteligentno osebo s celostnim razvojem možganov. Psihološki in nevrološki razvoj otroka sta namreč tesno povezana (Poljanec, 2015). V prejšnjem poglavju (Metodološki pristopi, ki upoštevajo razvoj možganov) smo že spoznali implicitni in eksplicitni spomin. Relacijska teorija pravi, da se implicitne sheme navezanosti aktivirajo avtomatsko in nezavedno, glede na izkušnje, ki so zapisane v naših možganih iz primarnih odnosov v družini, in sicer stotine milisekund preden naša zaznava sploh doseže zavest (Cozolino, 2006). To pomeni, da spomini iz otroštva pomembno, a nezavedno vplivajo na nas kot odrasle. Seveda pa so pomembni dejavniki za razvoj osebnosti tudi družba in čas, v katerem živimo, ter biološko prirojeni dejavniki, a na te nimamo toliko vpliva. Zavedno lahko vplivamo na to, da novorojenčku, dojenčku, otroku, mladostniku nudimo varen prostor, kamor se lahko zateče v času stiske.

Nesmiselno in krivično bi bilo staršem dopovedovati, kako morajo vzgajati svoje otroke, ker je čisto vsak otrok drugačen in ima drugačne potrebe. Rahločutno starševstvo le nagovarja

starše k temu, da začutijo potrebe svojih otrok in jih vzgajajo v ljubezni in pri tem upoštevajo razvojni proces otroških možganov in jim dajejo smernice, da bi lažje delovali kot ljubeči starši z jasnimi mejami vzgoje. Odsotnost meja pomeni tudi odsotnost občutka varnosti, ko ni varnosti in stika pa najstniku ostane le še možnost boja in vedenja, ki kliče po mejah (Dr. Albert Mrgole, Leonida Mrgole, 2013). Načela rahločutnega starševstva so, da mora biti starš v stiku s svojimi čutenji, telesom in otrokom, da mora biti odziven in pozoren, rahločuten in sočuten, da mora vzdrževati tudi sočutno partnerstvo (odnos s soprogo/m), otroku nuditi prostor za uresničevanje empatije, imeti koherentno vzgojo ter jasno določene meje, glede na starost otroka pa tudi dovolj svobode (Kompan Erzar, Poljanec, 2009; Poljanec, 2016).

Pri socialnem delu z mladimi smo se ravnali tudi po ne tako starih smernicah Juula in njegovi knjigi Kompetentni otrok – Družina na poti k novim in temeljnim vrednotam, ki je izšla šele leta 2008. Po prebiranju o rahločutnem, sočutnem starševstvu ter o nevrolingvistiki pa lahko pridemo do spoznanja, da so ti pristopi že zastareli, saj tako kot napreduje celotna znanost, tako napredujejo tudi pristopi k vzgoji in delu z otroki. Juul (2008) v enem izmed svojih poglavij opisuje, da je najstnike že prepozno vzgajati in s tem spreminjati. Sedaj, ko smo spoznali NLP in celosti razvoj možganov, pa vemo, da temu ni tako. To je relevantno zaradi dveh pomembnih odkritij. Kot prvo je to spoznanje tako zame kot za vse ostale strokovne delavce zelo pomembno, saj odkriva, da nekatera strokovna literatura in znanja, ki so prakticirana v današnjem času, pravzaprav niso več tako uporabna. Kot drugo želim izpostaviti, da strokovne delavke in tudi dobri starši stopijo v korak s časom in so do vseh informacij, ki jih prejmejo, zelo kritični. Ne samo, da se da najstnike prevzgojiti, to lahko počnemo pri katerih koli letih, saj nove povezave med nevroni nastajajo celo človeško življenje.

Omenili smo že, da je vzgoja najpomembnejši dejavnik, ki pripomore k temu, da otrok postane nasilen. Pri permisivni vzgoji meje in vloge v družini niso jasne. K temu vsedopuščujočemu načinu vzgoje je zaradi novodobnih smernic, katerih moto je enakost v razmerju med starši in otroci, pri katerem naj bi bil starš otrokov prijatelj, nagnjenih mnogo staršev (Cotrell, 2011). Kennair in Mellor (2007) pravita, da pri permisivni vzgoji obstaja večja tveganost za starše za nasilje s strani otrok. To so tako imenovani »razvajeni« otroci, ki so ugotovili, da se jim starši, če se vedejo na določen način (kričanje, manipuliranje, izsiljevanje …), podredijo in ugodijo vsem njihovim željam. Vendar to ne pomeni, da v družini, kjer so meje strogo in jasno zastavljene, mladostnik ne bo nasilen. Prav nasprotno, če

ima mladostnik (predvsem v času pubertete) premalo svobode in so pravila prestroga, bo za dosego svojega prav uporabil tudi nasilje. Strokovni delavci pa opozarjajo na to, da postanejo mladostniki nasilni tudi v primeru nekoherentne vzgoje. V tem primeru je eden izmed staršev bolj popustljiv od drugega oziroma so si vzgojni ukrepi staršev (očeta in matere) med seboj nasprotni (Kennair in Mellor, 2007).

Zato zaključujem, da je sočutna vzgoja in dogovorni pristop do otrok prava smer vzgoje, da mladostnik ne razvije nasilnega vedenja, saj sočutno starševstvo jasno poudari meje, vendar daje otroku dovolj svobode za razvoj lastne identitete.

2 PROBLEM

Leta 2015 smo v okviru predmeta Institucionalne prakse pod vodstvom profesorice Amre Šabić obiskali Vzgojni zavod Planina (v nadaljevanju VZP) in še tri druge institucije. VZP nam je predstavila ravnateljica ustanove, ki je tekom svoje predstavitve izpostavila problematiko povečanega števila mladostnikov, ki izvajajo nasilje nad starši (posledično pa tudi nad vzgojitelji in učitelji). Ta trenutek se mi je močno zasidral v spomin, že takrat sem se namreč odločila, da bo to tema moje diplomske naloge. Potrditev, da stroka socialnega dela potrebuje raziskavo s tega področja pa sem dobila na 6. Kongresu socialnega dela leta 2016, ki se je odvijal v Moravskih Toplicah. Tam sta socialni delavki s Koroške izpostavili problematiko naraščajočega števila mladostnikov, ki so nasilni do staršev, predvsem pa nekompatibilnost stroke s potrebami za delo s tovrstnimi otroki, povedali sta namreč, da socialno delo ni podalo še nobene konkretne smernice za delo s takšnimi mladostniki, ki bi bila na razpolago socialnim delavkam.
Cilj je s pomočjo literature in odgovorov intervjuvancev priti do smernic dela za socialne delavke, ki delajo v raznih vzgojnih zavodih.

Raziskovalna vprašanja
V diplomski nalogi sem se osredotočila na naslednja vprašanja:

1.) Katere/kakšne vrste nasilja otroci poznajo oz. katera dejanja interpretirajo kot nasilje?
2.) Kaj je otrok/mladostnik pravzaprav želel doseči, ko je bil nasilen do staršev?
3.) Ali vedo otroci v enaki situaciji reagirati tudi nenasilno?
4.) Ali so bili kdaj starši nasilni do otroka/mladostnika?
5.) Ali so starši nasilnih mladostnikov le-te vzgajali avtoritarno (strogo) ali permisivno (vsedopuščajočo)?
6.) Kako bi lahko starši preventivno ukrepali, da bi vzgojili nenasilnega/asertivnega otroka?
7.) Katere metode dela bi lahko pomagale socialnim delavkam, ki delajo z agresivnimi/nasilnimi otroki?

Na podlagi raziskovalnih vprašanj sem sestavila spodnje teze, ki jih bom v uporabila v razpravi:

- Večina mladostnikov, ki so nasilni do staršev, psihičnega, ekonomskega in verbalnega nasilja ne prepoznava kot nasilje.
- Mladostniki so nasilni do staršev, ker želijo njihovo pozornost in naklonjenost.
- Mladostniki imajo notranje vire, potrebne za uspeh, saj vedo, kako ravnati nenasilno.
- Mladostniki, ki so nasilni do staršev, so bili tudi sami žrtve nasilja ali zanemarjanja (kar je tudi nekakšna vrsta nasilja) z njihove strani.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Namen je rešiti vedno pogostejši družbeni problem mladostnikov, nasilnih do staršev. Ker sem problem poskušala rešiti z njimi (intervjuvanci) za njih (da bodo strokovni delavci imeli več informacij za delo s takimi mladostniki), bo moja raziskava eksplorativna ali poizvedovalna ter kvalitativna. Z malim številom subjektov, raziskovalnimi vprašanji ter intervjujem odprtega značaja moje diplomsko delo izpolnjuje pogoje kvalitativne raziskave.
Ker se pa dobra raziskava vedno dopolnjuje in, če je to potrebno, spreminja (Mesec, 1998), se je tudi moj načrt večkrat spremenil. Preden lahko ponudimo rešitve in metodologije za delo z mladostniki, ki so nasilni do staršev, moramo namreč vedeti. kaj sploh privede do tega. Zato sem stopila korak nazaj in se odločila izvesti kvalitativno raziskavo z odprtim intervjujem.

3.2 Merski instrument in vir podatkov

Za merski instrument sem izbrala nestandardiziran intervju. To pomeni, da sem okvirna vprašanja imela pripravljena vnaprej, vsa ostala podvprašanja pa sem oblikovala tekom pogovora. Pri oblikovanju le-teh sem poskušala upoštevati znanje iz nevrolingvističnega programiranja, ki pravi, da ljudje pri vsakdanji komunikaciji uporabljamo izbrise, popačenja in posplošitve. Tako sem s spraševanjem po meta modelu jezika poskušala iz površinskih odgovorov mladostnikov priti do globljih razumevanj/odgovorov (Meta model jezika, Praktik NLP, skripta 2016).
Osnovna vprašanja, ki sem jih postavila mladostnikom, so se nanašale na sledeče teme:

- poznavanje nasilja,
- vzrok za nasilje,
- nenasilen odziv,
- povezava med nasilnostjo staršev in nasilnostjo otroka,
- povezava med vzgojo staršev in nasilnostjo otroka.

Vire, ki potrjujejo to, da se nasilje otrok nad starši povečuje in da potrebujemo metodološke pristope ter učinkovitejšo preventivo, sem pridobila od Katje Hrovat, strokovne delavke, ki

dela v Društvu za nenasilno komunikacijo. Ti podatki niso nikjer objavljeni, zbrani so bili namreč šele po prejetju moje prošnje za pomoč pri raziskavi.

3.3 Vzorčenje

Raziskava se nanaša na populacijo otrok (fantov in deklet) do osemnajstega leta starosti, ki živijo v Sloveniji in so (ali pa še vedno) izvajajo nasilje nad starši.
Želela sem, da bi bili otroci v vzorcu zaradi problematike nasilja nad starši v šolskem letu 2016/ 2017 institucionalizirani v vzgojno-izobraževalnem zavodu ali prevzgojni ustanovi in da bi živeli v Republiki Sloveniji. Zaradi neodzivnosti vzgojnih zavodov in njihove nepripravljenosti za sodelovanje pa sem morala vzorec spremeniti na mladostnike (otroci starejši od 14, a mlajši od 18 let), ki so pripravljeni spregovoriti in si priznavajo, da so izvajali nasilje nad starši, ter v letu 2017 prebivajo v Sloveniji.
Tako sem dobila neslučajnostni, priročni vzorec šestih oseb. Prvi mladostnik se je za opravljanje intervjuja z mano po priporočilu objave doc. dr. Milka Poštraka na Facebooku javil kar sam. Objavila sem svojo temo in prosila za kakršnokoli informacijo v zasebnih sporočilih. Drugi mladostnik je iz organizacije, kamor sem začela hoditi kot prostovoljka po 6 ur na dan, da bi pridobila zaupanje mladostnikov in bi bili ti pripravljeni spregovoriti o nasilju nad starši. Tretji mladostnik pa se je odzval na prošnjo vzgojitelja enega izmed dijaških domov v Ljubljani Šiška. Četrti mladostni, ki je bil pripravljen na pogovor z mano o nasilju do staršev je bil mladostnik iz organizacije PUMO, kamor sem hodila kot prostovoljka. Peti je bil sin sodelavke (in hkrati tudi moj sodelavec) v UKC Ljubljana. Šesti mladostnik iz Maribora, pa me je sam kontaktiral (na pobudo znancev), da bi sodeloval in bil intervjuvan na tem področju.

3.4 Zbiranje podatkov

Intervjuvance sem želela pridobiti iz več vzgojno-izobraževalnih zavodov (Smlednik, Veržej, Logatec, Višnja Gora), kamor sem poklicala in poslala elektronska sporočila, vendar so se odzvali le iz Višnje Gore, pa še od tam z negativnim odgovorom, češ da nočejo vznemirjati mladostnikov. Pisala sem tudi ravnateljem in socialnim delavkam ter jim skušala prikazati širšo sliko, in sicer da želim mladostnike opolnomočiti in da moji intervjuji nikakor niso

usmerjeni v iskanje krivca. Vem, da je tema pereča, vendar pa nobeden izmed zavodov ni nobenega mladostnika niti vprašal, če je pripravljen sodelovati v tej raziskavi. Po neuspešnem sitnarjenju v vzgojno-izobraževalnih zavodih in poskusu pridobivanja intervjuvancev preko znancev sem se po nasvet obrnila na profesorja dr. Milka Poštraka, ki mi je svetoval metodo »snežne kepe« na Facebooku. Upoštevala sem njegov nasvet in se na socialnem omrežju razpisala o svojih načrtih ter povprašala, če bi mi kdo vedel na kakršen koli način pomagati pri pridobivanju intervjuvancev. Eden od učiteljev, ki na osnovni šoli poučuje tehniko, se je odzval in dejal, da bo na OŠ v Lendavi povprašal, vendar od njega nisem dobila več nobene povratne informacije. Nato sem se odločila, da bom naključno opravljala intervjuje z mladostniki na srednjih šolah in vključila samo tiste intervjuje, ki so poglavitni za mojo raziskavo (oz. odgovore samo tistih intervjuvancev, ki so že bili nasilni do staršev). Ta postopek mi je mentorica odsvetovala zaradi prezaposlenosti zaradi konca šolskega leta. Nato sem pisala na četrtne mladinske centre v Ljubljani (ČMC: Šiška, Zalog, Bežigrad ter CONA – Fužine), če bi v popoldanskem času lahko prišla opravljati intervjuje na mojo temo. Prošnjo za pridobitev intervjuvancev sem poslala tudi na DNK, vendar brez uspeha. Nato sem zaradi vsega tega postala prostovoljka na enem izmed ČMC-jev.

Prelomna za raziskavo je bila mag. Martina Jenkole, nekoč zaposlena pri Varuhinji človekovih pravic, ki je dr. Damjano Žist, novinarko mariborskega Večera, ter Ireno Velič, socialno delavko, zaposleno na Centru za socialno delo Šiška, povprašala, če bi mi vedele kako pomagati pridobiti intervjuvance. Dr. Damjana Žist mi je posredovala kontakte (in rekla, da se naj sklicujem nanjo, da bom lažje pridobila intervjuvance in podatke) g. Jožeta Podržaja, ki je generalni direktor Uprave republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, ter Zorana Remica, direktorja Zavoda za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje. Odpisal je le slednji, ki je povedal, da trenutno v njihovi instituciji nimajo mladostnika, ki bi ustrezal populaciji za mojo raziskavo. Mag. Jenkole je potrdila, da je ta tema vse bolj pereča, da potrebujemo socialni delavci raziskave na temo nasilja otrok nad starši ter da je precej pogumna tematika za diplomsko delo, ker smo kot družba Slovenci še vedno dokaj zaprti in neradi govorimo o zadevah, ki se odvijajo za zaprtimi vrati v družinski sferi. Ga. Velič je posredovala mojo prošnjo in elektronski naslov raznim drugim ustanovam, od katerih se je odzval eden izmed vzgojiteljev ljubljanskega dijaškega doma, ki ga zaradi varovanja podatkov mladostnika, ki je naposled pristal na intervju, ne bom imenovala.

Statistične podatke sem poskušala pridobiti na Statističnem radu Republike Slovenije (SURS), vendar nisem našla nobenih, ki bi koristili moji raziskavi. Podatke sem iskala tudi na

spletnih straneh Generalne policijske uprave. Ko tudi tam nisem našla nobenih podatkov, sem napisala prošnjo, če bi lahko pridobila podatke o številu prijav ali intervencij policije v primeru nasilja otrok/mladostnikov nad starši za zadnjih nekaj let (najbolje pa za preteklo desetletje). Vendar po dogovarjanju in dopisovanju moji prošnji ni bilo ugodeno. Podatke iz leta 2016 so bili pripravljeni posredovati le iz DNK Ljubljana. Statistični podatki iz Združenih držav Amerike ali Avstralije pa se mi zdijo zaradi popolnoma drugačnih družbenih vrednot, načina življenja in delovanja nasploh neprimerni za kakršnokoli potrjevanje teorij v Sloveniji.

3.5 Obdelava podatkov

Najprej sem v intervjujih podčrtala in oštevilčila pomembne izjave. Nato sem po navodilih Kvalitativne raziskave (Mesec, 1998) opravila odprto in nato še osno kodiranje. Pri odprtem kodiranju sem v tabele razporedila najprej številko izjave, prekopirala izjavo otroka iz intervjuja, nato izjavi določila kodo, ki sem ji nato še določila kategorijo in nadkategorijo ter nazadnje še temo. Za lažji pregled sem v osnem kodiranju izpustila izjave in obdržala le številke le-teh ter po obratnem zaporedju (najprej tema, nato nadkategorija, kategorija in št. izjave) oblikovala spodnjo razdelitev teme in za še lažji pregled odnosno kodirala tako, da sem iskala povezave med rezultati in raziskovalnimi vprašanji.

Primer:

1. Posnela intervju s Snemalnikom zvoka na telefon
2. Dobesedno pretipkala odgovore intervjuvancev
3. Podčrtala odgovore, ki so relevanti za raziskavo i jim določila zaporedno številko izjave:

   » Pač da … Em … Mi pustita stvar, ki mi je nista (A16) … Hotel sem iti na rojstni dan, pa mi nista pustila, ker niso bile ocene v redu, pol sem se pa razburjal, pa sem bil pač verbalno nasilen do njih (A17).«
4. Nato sem številko izjave in izjavo prekopirala v tabelo za odprto kodiranje
5. Potem sem še določila kodo, kategorijo, nadkategorijo in temo

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM/KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
A16	da … Em … mi pustita	Starša nečesa nista dovolila	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje

	stvar, ki mi je nista				
A17	hotel sem iti na rojstni dan, pa mi nista pustila, ker niso ble ocene v redu, pol sem se pa razburjal, pa sem bil pač verbalno nasilen do njih	Starša nista dovolila iti na rojstni dan	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje

6. Po odprtem kodiranju sem še osno kodirala , kar je praktično kodiranje iz tabele od desne proti levi (Mesec, 1998) in dobila spodnje teme, kategorije in podkategorije, katerim sem zapisala št. kode. Pri tem postopku se dobesedne izjave več ne piše (ohranijo se samo še kode- A16, A17), kot je lahko razvidno iz izseka osnega kodiranja samo za ta dva primera.

Nasilje:

- Poznavanje nasilja (otrok)
  - Najbolje poznane vrste nasilja
  - Poznavanje drugih vrst nasilja
  - Način pridobitve znanja o nasilju
  - Razlogi za predavanje
  - Ostale generacije niso imele tega predavanja
  - Neučinkovitost predavanja
- Nepoznavaje nasilja
  - Ekonomsko
  - Psihično
  - Spolno
- Izvajanje nasilja (otrok)

- Izvajanje nasilja nad starši
- Način izvajanja nasilja
- Vzrok za izvajanje nasilja nad starši: starša nečesa nista dovolila (A16), nista dovolila iti na rojstni dan (A17)
- Izbruhi besa

Ne-nasilje:

- Neizvajanje nasilja
  - Otrok se ve nenasilno odzvati na enako situacijo

Nasilje (starši):

- Izvajanje nasilja
  - Izvajanje nasilja staršev nad otrokom
  - Način izvajanja nasilja (staršev nad otrokom)
  - Način izvajanja – oče
  - Način izvajanja – mati
  - Zagovarjanje staršev

Starševska ljubezen in pozornost:

- Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti
  - Občutek izkazane ljubezni in pozornosti s strani staršev

Vzgoja staršev:

- Način vzgoje
  - Avtoritarna ali permisivna vzgoja

4 REZULTATI

Opravila sem šest intervjujev z otroci, ki so bili nasilni do staršev. Iz zelo majhnega vzorca lahko izluščimo en zelo pomemben rezultat. Prošnjo za opravljanje intervjujev sem namreč poslala kar enajstim organizacijam, uporabila metodo snežne kepe s pomočjo socialnega medija (Facebook) ter poskušala uporabiti razne veze strokovnih delavk. Opravlajla sem tedne in mesce prostovoljnega dela, da bi se približala mladostnikom A po vsem vloženem trudu sem uspela pridobiti le šest mladostnikov, ki so bili pripravljeni spregovoriti o tej tematiki. To nam pove, da je nasilje otrok nad starši še vedno zelo tabu tema, in da organizacije niso pripravljene za sodelovanje, ko se gre za opravljanje raziskave za diplomske namene.

Zaradi anonimnosti in varovanja podatkov mladostnikov sem prava imena intervjuvancev spremenila in uporabila izmišljena, kot so Aleks za intervju A, Blaž za intervju B, Ciril za intervju C, Domen za intervju D, Ervin za intervju E in Franci za intervju F. Vrsta nasilja, ki jo otroci najbolje prepoznavajo, je fizično, to obliko so namreč navedli vsi intervjuvanci. Štirje so prepoznali še psihično, dva verbalno in le eden spolno nasilje. Domen je dodal še poznavanje najnovejše vrste nasilja, ki pa poteka na medmrežju, z angleškim izrazom imenovan cyber bullying. Po nadaljnjih podvprašanjih je bilo ugotovljeno, da je le Ciril poznal in razumel vse oblike nasilja, to pa zato, ker ga je Center za socialno delo z odločbo naselil v specializirano stanovanjsko skupnost, kjer živijo mladostniki, ki so bili žrtve nasilja s strani staršev. Aleks se je (zaradi pogostih nasilnih izpadov v šoli) udeležil predavanj o nasilju v višjih razredih osnovne šole in v prvem letniku srednje šole. Ostale generacije (pred in za njimi) pa sploh niso imele tovrstnih predavanj. Vendar Aleks kljub temu ni poznal ekonomskega in ni razumel psihičnega nasilja. Spolno nasilje pa je interpretiral le kot fizično. Blaž, Franci in Ervin so najstarejši intervjuvanceiv, a so vedeli našteti, prepoznati in razumeti najmanj oblik nasilja. Blaž in Domen na primer niti nista razumela niti nista prepoznala ekonomskega nasilja, spolno nasilje je Blaž, tako kot Aleks, prišteval pod fizično, ter ni prepoznal primera verbalnega nasilja. Tako lahko prvo tezo, ki pravi, da »*Večina mladostnikov, ki so nasilni do staršev, psihičnega, ekonomskega in verbalnega nasilja sploh ne prepoznava kot nasilje,«* potrdimo, saj je le eden izmed intervjuvancev pokazal poglobljeno razumevanje psihičnega, ekonomskega in verbalnega nasilja.

Vseh šest intervjuvancev je povedalo, da so izvajali nasilje nad starši, torej nobenega intervjuja ni bilo treba prekiniti. Blaž, Franci, Ervin in Ciril so povedali, da so bili nasilni fizično in verbalno, Aleks in Domen pa verbalno (tekom intervjuja pa se razkrije, da tudi psihično). Tako Aleks kot Blaž sta izvajala nasilje večkrat, zato ker nečesa nista dobila ali jima ni bilo ugodeno, npr. iti na rojstni dan ali dobiti igračo, Ciril pa je bil nasilen do staršev le v enkratnem primeru izbruha besa (kot je to sam poimenoval), do tega pa je prišlo zaradi dolgoletnih zatiranj misli in čustev, hladnih medsebojnih odnosov ter gojitve zamer. Franci in Ervin pa sta nasilje izvajala večkrat, bodisi, ker zaradi potrebe po denarju ali pa zaradi želje pokazati moč in utišat starša. Torej je moja teza, ki pravi, da so »*Mladostniki nasilni do staršev, ker želijo njihovo pozornost in naklonjenost,*« napačna. Nobeden od intervjuvanih otrok namreč kot vzroka za nasilje ni navedel, želje po pozornosti ali naklonjenosti staršev. Aleks in Blaž sta celo rekla, da sta bila deležna »prevelike mere izkazovanja ljubezni in pozornosti s strani staršev« tekom odraščanja.

Mladostnike sem spraševala tudi po načinu vzgoje, ali menijo, da so bili njihovi starši strogi ali ne. Iskala sem povezavo med nasiljem in avtoritarno ali permisivno vzgojo. Vendar povezave ne morem vzpostavit, ker je Aleks rekel, da niso bili ne strogi ne popustljivi, Blaž je povedal, da so bili bolj popustljivi kot strogi, Ciril pa je pri vzgoji ocenil očeta kot odsotnega, mamo pa kot posesivno. Tekom interjuja se je le pri Franciju izkazalo, da sta imela starša izrazito permisiven način vzgoje v njegovem otroštvu. Zato žal pri moji raziskavi ne morem vzpostaviti povezave med načinom vzgoje in nasilnostjo otrok.

Vsak izmed intervjuvancev je vedel povedati primer, ko je bila enaka stresna/ provokativna situacija, on pa se je enkrat odzval nasilno, drugič pa nenasilno. Tako lahko tezo »*Mladostniki imajo notranje vire, potrebne za uspeh, saj vedo, kako ravnati nenasilno,«* potrdimo. Vsak mladostnik se ve (torej ima notranji vir) na stresno situacijo odzvati nenasilno. Aleks in Blaž sta se na stresno/ provokativno situacijo vedela odzvati nenasilno, ko sta bila že starejša. Prav tako Franci in Ervin. Slednji je izrazil korelacijo med njegovo fizično aktivnostjo in nenasilnim odzivom na stresne situaije. Le Ciril je odreagiral nasilno, ko je bil starejši in nenasilno, ko je bil mlajši. S tem, da je bil njegov odziv bolj pasiven kot nenasilen, saj je jezo in frustracijo kopičil v sebi. Cirilov primer se tako tudi v tej točki razlikuje od drugih petih fantov.

Prav tako potrjujem tezo, ki pravi »Mladostniki, ki so nasilni do staršev, so bili tudi sami žrtve nasilja ali zanemarjanja (kar je tudi nekakšna vrsta nasilja) s strani staršev,« saj so vsi intervjuvanci povedali, da so starši nad njimi izvajali nasilje. Aleks je povedal, da so bili starši nasilni fizično in verbalno, kar se je kazalo z zdiranjem in klofutami. Blaž je povedal, da je bil deležen nasilja le s strani očeta, bil je pretepen in je imel modrice. Tudi nad Cirilom so izvajali fizično nasilje, a je psihično in verbalno izpostavil kot »bolj boleče«, saj je povedal, da so ga starši zavračali, zaničevali in nadirali. Enako je povedal Domen, kateremu se je je zdelo verbalno in psihično nasilje zaradi njegove spolne usmerjenosti hujše kot pa če bi bil deležen fizičnega nasilja.

Zanimivo in mogoče malo tudi šokantno se mi je zdelo, ko so Aleks, Blaž in Franci začeli braniti dejanja njihovih staršev, češ, da niso bila pretepena tako močno, da bi pristali v bolnišnici, da so si v danih situacijah »zaslužili« kar so dobili, ter da je fizično nasilje normalno, če nisi priden. Fantje, ki so vedeli najmanj o nasilju, so bili tudi najbolj tolerantni do izvajanja nasilja. Vzorec intervjuvancev je sicer majhen, a kljub temu lahko vzpostavimo povezavo med (ne)znanje o nasilju in izvajanjem nasilja. Manj kot otrok ve o nasilju, bolj ga namreč tolerira.

5 RAZPRAVA

Kot smo iz intervjujev lahko ugotovili, nobeden izmed intervjuvanih otrok ni pridobil poglobljenega znanja in razumevanja o nasilju ne v šoli in ne doma. In kot je dokazala raziskava iz začetka dvajsetega stoletja, opravljena z otroki v Veliki Britaniji, starimi med osem in šestnajst let, je o nasilju v družini ali šolah slišalo le 46 % intervjuvanih otrok (Mullender et. al., 2002), kar je procentualno gledano zelo malo število, saj če otroci ne razpoznajo verbalnega, psihičnega in ekonomskega nasilja, lahko sklepamo, da se sploh ne bodo zavedali, da ga izvajajo (ali pa, da se ga izvaja nad njimi). Le eden od intervjuvancev je poznal vse oblike nasilja in jih tudi razumel, vendar je on to znanje pridobil, ko je bil že institucionaliziran zaradi nasilja. Tako se tudi v tej raziskavi pokaže kurativno in ne preventivno delovanje državnih ustanov, ki so specializirane za delo z mladimi (Bučar Ručman, 2004), saj otroci pridobijo poglobljeno znanje o nasilju šele, ko intervenira Center za socialno delo in specializirana institucija.

Vzorec intervjuvancev je res majhen, vendar zelo nazoren, saj intervjuvanci prihajajo iz različnih koncev Slovenije. Eden je namreč iz Lendave, dva iz Maribora, eden iz Murske Sobote in dva iz Ljubljane. In kljub temu, da vemo, da je šolski sistem po Sloveniji poenoten, žal ne moremo posplošiti neznanja o nasilju na vso populacijo. Ne poznavanje nasilja pa lahko povežemo s podatki iz DNK-ja, od koder je ga. Hrovat sporočila, da število mladostnikov, ki so nasilno do staršev narašča. O potrebah po smernicah dela z mladostniki, ki so nasilni do staršev pa so na Društvu za nenasilno komunikacijo pisali že leta leta 2015, ko so izdali knjigo z naslovom Delo s povzročitelji nasilja: Strokovne smernice in predstavitev dela.

Vzroki za nasilje otrok nad starši niso enotni. Eden je izvajal verbalno in psihično nasilje, ko starša nečesa nista dovolila, drugi verbalno in fizično, ko česa ni dobil, tretji pa zaradi izbruha jeze, ki se je kopičila v njem zadnjih pet let. Je pa enotno, da so bili vsi trije mladostniki deležni nasilja s strani staršev. Starši vseh treh so bili fizično in verbalno nasilni, nad enim pa se je izvajalo tudi hujše psihično nasilje. Zato lahko sklepamo, da je primarni vzrok za nasilje otrok učenje le-tega od staršev, vendar pa nikakor ne smemo pozabiti na druge dejavnike, kot so vpliv vrstnikov, šole, odnosa družbe do nasilja, družbenogospodarskega stanja družine in družbe, v kateri otrok odrašča (Bučar Ručman, 2004) ter zlorabo alkohola in/ ali prepovedanih

substanc ter duševne in vedenjske motnje otroka (Agnew in Hugeley, 1989). Zato je potrebno na vsak primer gledati kot na edinstven in unikaten primer s svojo kombinacijo različnih dejavnikov.

Ključnega pomena se zdi tudi ugotovitev, da so trije izmed intervjuvancev (Blaž, Ervin in Aleks) takrat, ko sta bila že starejša, vedela nenasilno odreagirati v (zanju) stresni situaciji. To pomeni, da je bil njun prefrontalni korteks, katerega naloga je, da »prefiltrira« naša dejanja, da ne ravnamo čisto nagonsko (Siegel, Bryson Payne, 2013), že mnogo bolj razvit. To je lahko še dodatno potrdilo psihologom, nevrologom, nevrolingvističnim programerjem in pravzaprav vsem, ki se ukvarjajo s korelacijo med razvojem možganov in človeškim vedenjem, da čim bolj je čelni reženj razvit, tem bolj ima človek vpliv in nadzor nad svojimi misli in čustvi. Prefrontalni kortek se pa da po metodah Siegla in Bryson Payne (2013) razvijati že od zelo mladih let. Pri tem je lahko v pomoč tudi sočutno starševstvo, ki pravtako upošteva razvoj možganov otrok (Kompan Erzar, Poljanec, 2009), transakcijska analiza, ki pomaga pri ločevanju lastnih/ želenih dejanj in nekaterih neželjenih dejanj iz skripta Starša (James in Jongeward, 2012) ter teorija izbire v vsaki situaciji in vsakem dogodku (Glasser, 1998).

Tudi trditev s področja socialnega dela, da imajo uporabniki že vse notranje vire za svoj uspeh, se je potrdila, saj vsi mladostniki vedo, kako nenasilno reagirati v isti stresni situaciji (Dragoš et. al., 2005). Kot socialni delavci moramo te vire odkriti in jih podkrepiti, dokler nenasilen odziv ne postane uporabnikova nezavedna kompetenca. Da pa socialne delavke lahko dobro opravjamo to delo moramo vzpodbujati tako otrokovo kot lastno asertivno vedenje, sak kot pravita Petrovič Erlah in Žnidarec Demšar (2004) je asertivnost vedenje, pri katerem strokovni delavci najbolje opravljajo svoje delo in so tudi najbolj zadovoljni in najsrečnejši v svojem osebnem življenju.

Korelacije med permisivno in avtoritarno vzgojo ter nasilnim vedenjem otroka žal ne moremo potrditi zaradi premajhnega števila intervjuvancev. Je pa iz intervjujev razvidno, da noben otrok ni bil vzgajan po načelih sočutnega starševstva, ki poudarja prisotnost, ljubeznivost in sočutnost starševske vzgoje s poudarjenimi jasnimi mejami ter svobodo otroka (Kompan Erzar, Poljanec, 2009). Vsak izmed staršev intervjuvancev je namreč izvajal verbalno, fizično ali psihično nasilje nad otrokom, kar je strogo v nasprotju s smernicami sočutnega in rahločutnega starševstva.

Nedvomno pa obstaja korelacija med nasiljem staršev nad otroki in nasiljem otrok nad starši, kar se je potrdilo pri vseh treh intervjuvancih. Vsi trije so izvajali nasilje nad starši in nad vsemi tremi je bilo izvajano nasilje. Tako kot pravi mnogo avtorjev (Bučar Ručman, 2004; Omer 2004; Hrovat et al. 2016) je nasilje družbeni problem, ki se prenaša iz roda v rod. Zato je ključnega pomena tudi delo s starši, ki so bili prvotno povzročitelji nasilja, nato pa žrtve.

Poštrak (2015) opisuje življenjski svet mladostnika kot kompleksen simbolni svet, v katerem se mladostnik trudi znajti in poskuša pre-živeti. V ta namen razvije različne startegije ravnanja/ preživetja, na podlagi njegovih dosedanjih življenjskih izkušenj. Na primerih naših intervjuvancev lahko jasno vidimo, da je izvajanje nasilja njihova strategija preživetja, saj se je izvajanje nasilja nad njimi prenehalo, takrat, ko so oni začeli biti nasilni.

Nasilje otrok nad starši pa v Sloveniji ni niti zakonsko regulirano. Počasnost razvoja zakonodaje bi morda lahko obrazložili s počasnim razvojem miselnosti prebivalstva. Namreč, preden so poslanci 2. novembra 2016 sprejeli novelo zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND-A, 2016), so slovenski mediji pisali o »zakonu o razvajenih otrocih in nemočnih starših« (RtvSlo.si., 24.kul.si, Velenje.com, Diskusije, nova.24tv.si itn.). Novela zakona govori o popolni prepovedi telesnega kaznovanja in ničelni toleranci do nasilja. Tako kot ugotavlja Bučar Ručman (2004), imajo mediji pri soočanju s problemom nasilja (ki ga izvajajo mladi ali ki se izvaja nad njimi) ključen pomen, saj prav oni konstruirajo večinsko mnenje v družbi. Zato je ključnega pomena, da se primeri izvajanja nasilja nad starši s strani otrok zakonsko regulira.

V zgodovini kvalitativnega raziskovanja na področjih socialnega dela so otroci bili zelo marginalizirana skupina, saj se jih ni interpretiralo kot mentalno in čustveno zrelih oseb, ki bi lahko objektivno poročale o svoji situaciji (Mulleder et. al., 2002). Dileme so se pojavljale tudi pri etičnosti opravljanja raziskav na otrocih, saj se mora otrok sam odločiti za sodelovanje in mora obenem jasno vedeti, da če to odkloni, ne bo trpel nobenih posledic. Tudi moja raziskava je bila izvedena tako, saj so se vsi trije intervjuvanci prostovoljno javili, da bodo opravljali intervju. Tako se mi zdi, da je večja težava to, da v raziskavah ne želijo sodelovati ustanove in ne mladostniki sami. Mnogo institucij sploh ni podalo nobenega odgovora glede sodelovanja, večina pa mladostnikom niti ni posredovala informacije o možnosti dajanja intervjuja, o možnosti, da se jih posluša in sliši, o priložnosti, da povedo

svojo zgodbo. To nam veliko pove o nepripravljenosti za sodelovanje vzgojno-izobraževalnih institucij, a nič o otrocih, ki so institucionalizirani zaradi nasilja nad starši. Zaradi skoposti pridobljenih podatkov ne morem vseh ugotovitev posplošiti na izbrano populacijo. V primeru izvedbe kvantitativne raziskave bi številčno sicer dobila več odgovorov, a ne bi mogla izvesti poglobljenih intervjujev in posledično ne bi mogla pridobiti vseh odgovorov o individualnih situacijah. Za intervju mi žal ni uspelo dobiti nobenega dekleta, ki bi izvajalo nasilje nad starši. Zanimivo bi namreč bilo primerjati tudi nasilne odzive in vzroke za nasilje fantov in deklet, saj bi mogoče morali za delo z dekleti ubrati drugačen pristop.

6 SKLEPI

Intervjuvala sem mladostnike iz različnih delov Slovenije, kljub temu pa, da je šolski sistem poenoten, ne moremo posploševati, da otroci po Sloveniji ne dobijo zadostnega znanja iz šol ne o nasilju ne o nenasilju. Lahko pa sklepamo, da obstaja povezava med nepoznavanjem nasilja in naraščanju števila nasilnih mladostnikov do staršev, kar potrjujejo podatki iz Društva za nenasilo komunikacijo (Hrovat, 2017). Zato bi preventivni dejavniki (predavanja, letaki, ozaveščanje) ter večja finančna in moralna podpora mladinskim centrom ter šolam za promocijo metod in načel nenasilja bili v šolah zelo dobrodošli. Nasilje v šolah se namreč povečuje, mladostniki pa nimajo dovolj poglobljenega znanja o njem. Na podlagi odgovorov Cirila pa lahko vidimo, da kurativni dejavniki, po vpletenosti centra za socialno delo v družinsko življenje, delujejo, vendar je škoda že nastala. Ciril nima več izbruhov jeze, poleg tega je v stanovanjski skupnosti, kjer sedaj prebiva med tednom, zelo zadovoljen, so pa družinski odnosi zelo slabi, saj so jih skrhali travmatični nasilni dogodki.

Ugotovljeno je, da mladostniki vedo kako se na stresno situacijo odzvati nenasilno. Nenasilno so se zmožni odzvati, ko se prefrontalni korteks dovolj razvije. Kot smo že omenili, je prefrontalni korteks oz. čelni reženj tisti del naših možganov, ki je odgovoren za »prefiltriranje« naših dejanj in čustev. Čim bolj je prefrontelni reženj razvit, tem bolj asertivno se vemo odzvati na stresne/ provokativne situacije. Zato je potrebno razvijati možgane otrok že od mladih let po metodah Siegla in Bryson Payne ter nevrolingvističnega programiranja. V pomoč so nam lahko smernice sočutnega in rahločutnega starševstva.

Ugotavljam tudi, da nedvoumno obstaja korelacija med izvajanjem nasilja staršev nad otroki in le-teh nad starši, saj so vsi intervjuvanci bili podvrženi fizičnemu, psihičnemu in/ali verbalnemu nasilju s strani staršev. Za to, da se nasilje ne bi prenašalo iz roda v rod, nam transakcijska analiza nudi odlična orodja.

Po neodzivnosti raznih vzgojno-izobraževalnih ustanov, njihovi nepripravljenosti sodelovati in raziskovati področje nasilja otrok nad starši lahko tudi sklepamo, da je ta tema v socialno varstveni sferi še vedno velik tabu.

Zatiskanje oči in tabuiziranje tematike nasilja otrok nad starši je lahko tudi vzrok zakaj ne Slovenska, ne Evropska zakonodaja ne vsebujeta nobenih členov, ki bi uravnavale primer nasilja otrok nad starši.

7 PREDLOGI

Na podlagi prebrane literature, opravljenih izobraževanj, moje prakse in raziskave, menim, da je najustreznejši način za zmanjševanje nasilja PREVENTIVA.

Predlogi za preventive na **makro** ravni (občinski, regijski, državni):

- Večja finančna in moralna podpora mladinskim centrom ter šolam za promocijo metod in načel nenasilja.
    - Zaradi večje promocije nenasilnega vedenja v šolah, bi lahko bili otroci bolj poučeni o nasilju in bi v stresnih situacijah drugače reagirali. Posledično bi zato vzgojno-izobraževalni zavodi (VIZ), društva za nenasilno komunikacijo (DNK) ter sodišča, kjer se mladostniki že obravnavajo zaradi nasilnih dejanj, bili manj obremenjeni.
    - To bi tudi pomenil upad števila žrtev nasilja ter razbremenitev institucij, ki se ukvarjajo z žrtvami nasilja.
- Uvedba novih zakonov, ki bi regulirali tudi primere nasilja otrok nad starši, ne le staršev nad otroci.

Predlogi preventive na **mikro** (medosebni) ravni, ki so pravzaprav metode in smernice dela z mladostniki, ki so nasilni do staršev:

- Socialno delovna načela:
    - Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika
        - Dogovor o sodelovanju
        - Znanje za ravnanje
        - Ravnanje s sedanjostjo/ so-navzočnost
        - Instrumentalna definicija problema
        - Soustvarjanje rešitev
        - Osebno vodenje
    - Krepitev moči
        - Aktiviranje obstoječih virov
        - Mediacija
        - Kreiranje novih virov

    - Povečanje dostopnosti virov
    - Redistribucija virov

- Transakcijska analiza:
    - Pomaga identificirati neželeno (nasilno) vedenje, ki ga otrok prevzame od staršev, nasilje je namreč naučeno in se prenaša iz roda v rod.

- Nevrolingvistično programiranje:
    - Delo po načelu da naš jezik/govor ustvarja našo resničnost.
    - Z vajami ustvarimo nove povezave med nevroni v možganih.
    - Nasilen odziv in agresivno vedenje »preprogramiramo« v nenasilno.

- Sočutno starševstvo:
    - Sočutnost in čuječnost staršev pa tudi socialnih delavcev v zavodih, kjer mladostniki preživijo več časa kot doma (npr. v stanovanjskih skupnostih ali prevzgojnih domovih).
    - Jasno postavljanje meja.

- Konkretni metodološki pristopi, ki upoštevajo razvoj možganov
    - Obrazložitev delovanja možganov (leva in desna stran, pritličje in prvo nadstropje).
    - Ugotavljanje, katera stran možganov prevladuje.
    - Spodbujanje razvoja ene ali druge strani glede na potrebo mladostnika.
    - Spodbujanje razvoja empatije (ki je eden najučinkovitejših pripomočkov za preprečevanje razvoja nasilnega vedenja).

Ker pa vemo, da so možgani plastični, torej imamo ljudje možnost učenja in spreminjanja povezav med nevroni, so preventivni dejavniki na mikro ravni tudi učinkovite KURATIVNE metode dela. In prav zato, ker socialno delo pokriva zelo širok del družbene sfere, ker tekom študija in prakse pridobimo zelo široko paleto znanja, sem mnenja, da je socialno delo ključnega pomena za zmanjševanje nasilja v družbi. Smo namreč taka stroka, ki delujemo na raznvrstnih področjih: politični, družbeni, šolski, javni, privatni, itn. Zato menim, da smo socialni delavci najprimernejši kader za delo na področju prevencije nasilja tako na makro

ravni kot na mikro. Na državni, skupnostni, institucionalni ravni z raznimi propagandami, aktivnostmi in ozaveščanjem. Na mikro ravni pa za delo s starši in otroki po principoh sočutnega varstva otrok, dobro vzpostavljenega delovnega odnosa, opolnomočenju, krepitvi moči, metodami nevrolingvističnega programiranja, transakcijsek analize in asertivnostjo.

8 LITERATURA

1.) Agnew, R., Hugeley, S. (1989) Adolescent violence toward parents. Journal of Marriage and the Family, 51 (3), 699–711. New Jersey: National Council on Family Relations.

2.) Ančič, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat. T., Lapajne, G., Mešič, G., Miklavčič, R. (2015) Delo s povzročitelji nasilja – strokovne smernice in predstavitev dela, Društvo za nenasilno komunikacijo, Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

3.) Bender, P., Plante, C., Gentile, D., A. (2017) The Effects of Violent Media Content on Aggression. Dostopno na: https://www.researchgate.net/publication/316078602_The_Effects_of_Violent_Media_Content_on_Aggression (Pridobljeno dne: 29.5.2017)

4.) Boyle, K. (2005) Media and violence, London : Sage Publications Ltd.

5.) Bučar Ručman, A. (2004) Nasilje in mladi, Novo mesto : Klub mladinski kulturni center.

6.) Bushman, B., J., Rowell Huesmann, L. (2006) Short-term and Long-term Effects of Violent Media on Aggression in Children and Adults. Dostopno na: http://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/204790 (Pridobljeno: 25.5.2017)

7.) Cozolino, L. (2006) The Neuroscience of Human Relationships, New York: W. W. Norton & Company.

8.) Crittenden, P. M. (1985) Maltreated infants: voulnerability and resilience. The Journal of Child Psychology and Psychiatry 26, št. 1: 85–96. Dostopno na: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1469-7610.1985.tb01630.x/full (Pridobljeno: 12.5.2017)

9.) Cuddy, A. (2016), Presence: Bringing Your Boldest Self to Your Biggest Challenges, London: Orion Publishing Co.

10.) Čačinovič Vogrinčič, G. (1992) Psihodinamski procesi v družinski skupini. Ljubljana: Advance.

11.) Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005) Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika. Katalog socialnega dela. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

12.) Čačinovič, Vogrinčič, G. (2011), Soustvarjanje v delovnem odnosu: izvirni delovni projekt pomoči. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

13.) Dekleva, B. (1996) Nove vrste vzgojnih ukrepov za mladoletnike (Predvsem poravnanje z oškodovancem, opravljanje koristnega dela za skupnost, ter programi socialnih treningov). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

14.) Dilts, R. (2003) From Coach to Awekener. California: Meta Publications.

15.) Dragoš, S., Leskošek, V., Erlah, P. P., Škerjanc, J., Urh, Š., Demšar, S. Ž. (2005) Krepitev moči. Katalog socialnega dela. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

16.) Dragoš, S., Leskošek, V., Petrovič, Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec, Demšar, S. (2005) Krepitev moči. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

17.) Dreo, J., (2016) Creative focus. NLP Praktik z nevrologijo. Inštitut za nevrolingvistično programiranje.

18.) Durić, Đ. (2016) Creative focus. NLP Praktik z nevrologijo. Inštitut za nevrolingvistično programiranje.

19.) Erzen, I. (2012) Socialno delo v zdravstveni dejavnosti. Socialno delo, 51, 1-3, 15-27

20.) Gardner, H. (2006), Multiple intelligeces: New horizons. New York : Basic Books, cop.

21.) Gentile, D. A., Bender, K. P., Anderson, C. A. (2017) Violent video game effects on salivary cortisol, arousal, and aggressive thoughts in children; Department of Psychology, Iowa State University, USA Dostopno na: http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0747563216308731 (Pridobljeno: 17. 5. 2017).

22.) Glasser, W. (1998) Teorija izbire – nova psihologija osebne svobode, Radovljica: TOP, Regionalni izobraževalni center.

23.) Hrovat, T. (2017) Izmenjava mailov in podatkov. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

24.) Juul, J. (2008) Kompetentni otrok: družina na poti k novim temeljnim vrednotam. Radovljica: Didakta.

25.) Kennair, N., Mellor, D. (2007) Parent Abuse: A Review, Child psychiatry and human development, 38 (3), 203–219.

26.) Kompan Erzar, K., Poljanec, A. (2009) Rahločutnost do otrok – Stik z otrokom v prvem letu življenja. Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut.

27.) Konvencija o otrokovih pravicah. Dostopno na: http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/ (Pridobljeno: 12.5.2017)

28.) Lipošek, L. (2015) Nasilje otrok nad starši: diplomsko delo univerzitetnega študija. Maribor: Fakulteta za varnostne vede,

29.) Marcus, R., F. (2007) Aggression and violence in adolescence. New York : Cambridge University Press.

30.) Mesec, B. (1998) Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

31.) Meta model jezika (2016) Praktik NLP, Inštitut za nevrilingvistično programiranje, skripta.

32.) Miloševič Arnorld, V., Poštrak, M. (2003) Uvod v socialno delo. Ljubljana: Študentska založba.

33.) Mrgole, A., Mrgole, L., (2013) Izštekani najstniki in starši, ki štekajo. Kamnik: Zavod Vezal.

34.) Mullender, A., Hague, G., Imam, U., Kelly, L., Malos, E., Regan, L. (2002) Children's perspectives on Domestic Violence. London: SAGE Publications Ltd.

35.) O'Hanlon, W. U. (1993) Therapeutic Conversations. New York: Norton.

36.) Omer, H. (2004) Ninviolent resistance – A new Approach to Violent and Self-Destructive Children. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.

37.) Pavšič, Mrevlje, T., Nasilje mladostnikov nad starši. Maribor: Fakulteta za varnostne vede. Dostopno na: http://www.anthropos.si/anthropos/2014/3_4/03_pavsic.pdf (Pridobljeno: 9. 2. 2017).

38.) Petrovič Erlah, P., Žnidarec Demšar, S. (2004) Asertivnost: zakaj jo potrebujemo in kako si jo pridobimo. Nazarje: Argos.

39.) Poljanec, A. (2015) Rahločutno starševstvo. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

40.) Poštrak, M. (2011) Refleksija metod dela z mladimi z vidika socialnega dela. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

41.) Poštrak, M. (2015) Koncepti socialnega dela z mladimi. Socialno delo 54 (5), str. 269-281.

42.) Republika Slovenija, Ministrstvo za izobraževanje znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Dostopno na: http://www.ursm.gov.si/si/delovna_podrocja/osnovne_definicije/ (2. 6. 2017).

43.) Semelin, J. J. (2000) Kako sem hčerkama razložil nasilje. Ljubljana: Cankarjeva založba.

44.) Siegel, D., J., Bryson, Payne, T. (2013) Celostni razvoj otroških možganov: 12 revolucioarnih metod, s katerimi spodbujamo razvoj otroških možganov. Domžale: Družinski in terapevtski center Pogled.

45.) Škerjanc, J. (2006) Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev: pomen uporabniškega vpliva pri zagotavljanju socialno-varstvene storitve. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.

46.) Šugman Bohinc, L., Rapoša, Tajnšek, P., Škerjanc, J. (2007), Življenjski svet uporabnika. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

47.) Uradni list Republike Slovenije, št. 68/16, Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND-A), Dostopno na: https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/128126 (Pridobljeno: 27. 5. 2017).

48.) Uradni list RS – ZPND Dostopno na: https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/84974 (Pridobljeno: 12.5.2017)

49.) Uradni list RS, Zakon o dopolnitvi ZPND-ja. Dostopno na: https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=6967 (Pridobljeno: 12.5.2017)

50.) Vujasinovič, M. (2016) Creative focus. NLP Praktik z nevrologijo. Inštitut za nevrolingvistično programiranje.

51.) Wolfe, D. A., Wekerle, C., Scott, K. (1997) Alternatives to violence: Empowering Youth to develop Healthy Relationships. Thousad Oaks: SAGE Publications.

52.) Zaviršek, D. (2014) Time for recognition. Socialno delo. Ljubljana: fakulteta za socialno delo.

53.) Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Opis poklica socialni delavec. Dostopno na: https://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica?Kljuc=824&Filter=S (Pridobljeno: 12.2.2017)

9 PRILOGE

9.1 Intervjuji

Intervju A – Aleks

Datum: 1. 5. 2017

Kraj: Lendava

Sogovornik: fant, 15 let, prvi letnik strokovne srednje šole

1.) Katere/kakšne vrste nasilja poznaš oz. katera dejanja interpretiraš kot nasilje?

»Prvič, vrste nasilja: fizično, verbalno (A1) … ja pač dejanja kot nasilja pa fizično, udarci in pač, ko se fizično dotakneš človeka namerno, da bi mu kaj škodoval. Pol verbalno, ko se dereš na človeka pa da si nesramen do njega pa da mu govoriš neprijetne stvari pa da ga zmerjaš z določenimi besedami.

- Kako si prišel do teh spoznanj, teh definicij nasilja?

»Pač v osnovni smo meli predavanje o različnih vrstah nasilja, pa zdaj v srednji smo tudi meli pred enim časom (A2).«

- Se spomniš, v katerem razredu OŠ ste prvič imeli tako predavanje?

» 6 ali 7 (A3). Nisem prepričan.«

- Se spomniš, kaj točno ste tam spoznavali, o čem ste govorili?

»O nasilju na splošno, kaj smemo, kaj ne smemo (A4). Take stvari.«

- Veš mogoče, če so imele generacije pred vami tudi taka predavanja?

»Ne, niso, to smo meli samo mi (A5), ker se je tisti čas na šoli dogajalo dosti nasilja (A6).«

- Kako pa je bilo po tem predavanju? Se ti je zdelo, da je kaj pomagalo, da je bilo po tem na šoli manj nasilja?

»Eh, ne (A7).«

- Nič se ti ne zdi, da bi se kaj spremenilo?

»Ne, čisto nič (A8).«

- *Ali misliš, da je kraja od staršev tudi nasilje?* (Želim izvedeti, če pozna ekonomsko nasilje, ker je ostale vrste nasilja že omenil, le tega ne.)

»Jaz od staršev ne kradem, drugače pa ...«

- Ne, ne, nisem te vprašala, če ti kradeš, ampak če to interpretiraš kot npr. eno vrsto nasilja.

»Ja, ja, ko ukradeš denar iz denarnice ali cigarete, to ja (A9).«

- Poznaš psihično nasilje oz. ste že kdaj govorili o njem?

»Pa rekli so že, ja, samo mi ni točno jasno, za kaj se gre, ali kaj je značilno za psihično nasilje (A10).«

- Kaj pa spolno?

» Pa fizično nasilje sem že rekel (A11).«

2.) Ali si bil/a kdaj nasilna do staršev?

»Ja (A12).«

3.) Če DA: Kdaj? Kaj si pa počel, bi te prosila, če lahko malo opišeš?

»Do staršev nisem bil nikoli fizično nasilen (A13). Če sem bil, sem bil verbalno, to pa tak, da sem se drl na njih, pa da nisem bil najbolj prijazen z njimi (A14). Nisem pa preklinjal nad njih, sem pa bil zelo nesramen in jezen na njih. Za to, da sem bil jezen, sem bil sam kriv, ne oni, oni so mi samo dobro želeli, jaz sem pa pač na njih dal krivdo in se razburjal brez razloga. Pač …«

- Če ti ni pretežko, bi te prosila, da eno situacijo malo konkretneje opišeš.

»Enkrat, ko sva se z mamo skregala, sem ji rekel, da nočem več živeti, ker mi ne pusti tega, pa zakaj me je na svet prinesla, em … Ja … (A15)«

- Hvala, da si to delil z mano, vidim in slišim, da ti to ni bilo lahko, zato še toliko bolj cenim tvoje zaupanje.

4.) Kaj si pravzaprav želel/a doseči, ko si bil/a nasilen/a do staršev?

» Pač da … Em … Mi pustita stvar, ki mi je nista (A16) … Hotel sem iti na rojstni dan, pa mi nista pustila, ker niso bile ocene v redu, pol sem se pa razburjal, pa sem bil pač verbalno nasilen do njih (A17).«

- Če prav razumem, si bil verbalno nasilen, ko nekaj ni bilo po tvoje pa si želel uveljavljati svoj prav?

»Ja.«

- Povzela sem njegove besede po metodi aktivnega poslušanja, saj sem se želela prepričati, ali sem prav razumela, kar mi je povedal.

5.) Ali se spomniš enake situacije, ampak nisi bil/a nasilen/na?

»Kak?«

- Mogoče je malo zakomplicirano, bom poskusila drugače vprašati (*vedenjska fleksibilnost): ali se spomniš situacije, ki je bila podobna prejšnji, ki si jo opisal, ampak da si se ti v tej situaciji drugače obnašal – nisi bil verbalno nasilen ali nesramen?

»Ja … Moram kaj utemeljiti?«

- Opiši, prosim, malo, ja … Kaj je bila pravzaprav razlika med tema dvema situacijama?

»Pač prvič sem se drl pa bil nesramen, drugič pa sem vedel, da sem zafrknil, pa sem rekel, ok, v redu. Pač nejdem ven, nič ne bom zamudil (A18).«

6.) V čem sta se razlikovali ti dve situaciji, ki sta bili pravzaprav enaki, ampak si se ti drugače odzval nanju?

»V eni sem vedel, da mata onadva prav, v drugi pa sem mislil, da mam jaz prav, pa mi pač preprečujeta, da grem ven brez razloga (A 19). Sta pa imela v obeh primerih dober razlog!«

- Aha, torej ZDAJ praviš, da sta imela v OBEH primerih prav …

» Pač ja, mela sta, samo takrat se še nisem zavedal, da imata prav, potem sem se pa že zavedal, da mata prav.«

- Kako si pa prišel do tega spoznanja v drugem primeru, ko si tako pametno odreagiral – bi rekla?

»Ker sem vedel, da sem ravnal narobe. Ker sem pač vedel, da nisem dovolj dobro opravil delo, ki bi ga moral.

- Kakšna je bila pa časovna razlika med tema dvema situacijama? Pri kateri si bil starejši?

»Leto/dve. Ko sem nenasilno reagiral, sem bil že starejši (A20).«

7.) Ali so bili kdaj starši nasilni do tebe?

»Ja (A21).«

8.) Če DA: Kdaj (v katerih konkretnih primerih) in kako (kakšno nasilje so izvajali)?

»Včasih fizično, sam ne tak, da bi me premlatili do modrega ali da bi mi kaj spotrli. Pač klofuta ali nekaj takega podobnega. Pač ni bilo zelo boleče, pač … (A22) Pa verbalno, da sta se drla na mene (A23). To je bilo pa to.«

- Kaj je pa npr. razlika, kako ati in kako mama delujeta nasilno?

»Em, ati je samo verbalno, da se samo pač dere (A24). Pač mama pa še udari (A25), sam pol ok … Pol vem, da sem zelo za mhmh …«

- »Mhmh« – misliš zafrknil, naredil narobe?

»Hahaha, ja.«

Pavza

»Nikoli me pa nista tak premlatila, da bi mogel na urgenco al pa kaj (A26).«

- Razumem, torej se ti ne zdi, da sta starša do tebe »preveč« nasilna.

»Ja, ja, tak.«

- Bi delil z mano kakšen konkreten primer?

»Mama mi je našla cigarete, potem je priletela ena klofuta, pa malo se je drla (A27), ampak pol naslednji dan je bilo že vse ok. Pač, kot da se nič ni zgodilo.«

- Kako je pa ati reagiral na najdbo cigaret?

»Eh, z atijem sva pa mela pač normalen pogovor (A28). Sva se zmenila, da pač tak pa tak bo, pač … Naj se več ne ponovi … Pa se ni ponovilo … Več po tem.

9.) Ali imaš občutek, da so ti starši izkazovali dovolj ljubezni in ti posvečali zadostno mero svojega časa v otroštvu?

»Preveč (A29).«

- *Preveč? Kako to?* *metamodel jezika

  »Vedno sta mi dajala pač kaj sem hotel, pač nikoli me nista prikrajšala za kako zadevo ali kako stvar. Pač tudi če nista imela denarja, sem pač dobil tisto, kar sem prosil, za kar sem prosil. V bistvu sta onadva pač fejst dobra starša, samo jaz bi se lahko lepše obnašal do njiju (A30).«

- Pa bi ju opredelil kot stroga starša, ali rekel, da ti preveč pustita?

  »Niti stroga pa niti, da mi vse pustita, pač nekaj vmes. Pustita določene zadeve, ampak ne vsega pa nista pa fejst popustljiva (A31). Pač, ko je treba biti »bad cop«, sta, ko pa je treba biti »good cop«, pol pa tudi ok.«

- Si vedno tako razmišljal o njuni vzgoji?

»Ne.«

- Kdaj si pa začel tako razmišljati?

  »Pač zdaj … V prvem letniku … Pred nekaj mesci. Vem prepozno, ampak …«

- Nikoli ni prepozno! Veš, eni nikoli ne pridejo do tega spoznanja, tako da ti čestitam, da si že v prvem letniku prišel do tega znanja. Jaz se ti iskreno

zahvaljujem za vse odgovore in za to, da si mi toliko zaupal. Najin intervju se je uradno končal, bi bila pa vesela, če bi se še malo pogovorila.

*Zadostna mera = ni bilo premalo oz. mladostnik se nikoli ni počutil zanemarjenega
*Dovolj ljubezni = mladostnik se nikoli ni počutil neljubljeno

Intervju B – Blaž

Datum: 11. 5. 2017

Kraj: Ljubljana

Sogovornik: fant, star 17 let

1.) Katere/kakšne vrste nasilja poznaš oz. katera dejanja interpretiraš kot nasilje?

»Fizično nasilje (B1). Samo to.«

- Samo to?

»Ja, drugo nikoli nisem. Ne, zafrkavam se. Ja, sam to. Pa psihično (B2).«

- Kam pa misliš, da spadajo npr. kraja in zmerjanje/žaljivke?

»Ja, kraja je tudi lahko fizično, ne, če ukradeš kaj (B3). Zmerjanje pa ne vem (B4).«

- Kaj pa za verbalno nasilje si že slišal?

»Aja, ja, za to sem pa že slišal (B5).«

- Ekonomsko nasilje poznaš?

»Ne, to pa prvič slišim (B6).«

- Spolno nasilje?

»Ma to je fizično, ko te posilijo pa tko (B7).«

- Kako si prišel do tega znanja o nasilju?

»Ja, zdaj v šoli enkrat nekaj govorl (B8).«

2.) Ali si bil kdaj nasilen do staršev?

»Sem. (B9)«

3.) Kdaj? Kaj si pa počel, če lahko malo opišeš?

»Hja, nasiln sm bil, ko kdaj kaj nisem dobu (B10). Sem se začel jokat, dret, brcat pa okoli udarjat (B11), kokr vsak otrok.«

4.) Kaj si pravzaprav želel doseči s tem, ko si bil nasilen do staršev?

»Hja, ne vem, ko je bila kakšna igrača, za kakšno igračo, a ne. Za malenkost (B12).«

5.) Ali se spomniš enake situacije, ampak nisi bil/a nasien/lna?

»Hotel sem nekaj in mi je mami rekla: »Pomij posodo.« In sem pomil posodo in sem dobil. (B13)«

6.) V čem sta se ti dve situaciji, ki sta bili pravzaprav enaki, ampak si se ti drugače odzval/a nanju, razlikovali?

»Ja razlikovali sta se tako, da ko sem pomil posodo, sem dobu, kar sem hotu, ko sem pa kričal in udarjal, pa ne (B14).«

- V kateri situaciji si bil starejši in v kateri mlajši?

»Ja ko sem posodo pomil, sem bil starejši, pa se nisem več tak drl pa brcal. Vedel sem, kaj se zahteva od mene, in potem sem to naredil v zameno za neki, kar sem hotel (B15).«

7.) Ali so bili kdaj starši nasilni do tebe?

»So, ja (B16). Sam jim ne zamerim. Saj je prav.« (B17)

- A se ti zdi, da je bilo prav?

»Niso zdaj bili spet tok nasilni, sam oče je včasih kakšno prižgov (B18).«

- V čem sta se ati in mami razlikovala pri tem obnašanju?

»Hja, mami je rekla: »Pust ga, pust ga, on je še otrok.« (B19) Ati je pa tako, malo pojače vžgov (B20).«

8.) Če DA: Kdaj (v katerih konkretnih primerih) in kako (kakšno nasilje so izvajali)?

»Na primer enkrat sem u šoli zažgal kontejner in ko sem prišel domov, je ati že vedel pa me mal pretepu (B21).«

- Kako to misliš »mal pretepu«?

»Hja, mel sem nekaj modric … Sam nič mi ni zlomu, ni blo kaj hujšga (B22).«

9.) Ali imaš občutek, da so ti starši izkazovali dovolj ljubezni in ti posvečali zadostno mero svojega časa v otroštvu?

Ja. Še preveč (B23).

- Še preveč? Kako to misliš?

»Hja, ne vem. Ma še zdaj. Tud ko kdaj kaj rabim, se edino na starše lahko zanesem. To mislim, da vsak. Edino ti bodo oni priskočil na pomoč, noben drug (B24).«

- Pa se ti zdi, da so ti vse dopuščali, ali da so bili zelo strogi ali kaj vmes?

»Ne zdaj fejst strogi, ne pa tud normalno strogi, ampak tko malo pod normalno strogim. Mal manj strogi (B25). Samo sem s tem ful zadovoln, sem ful dobu od njih glede tega.«

Intervju C- Ciril

Datum: 2.6.2015

Kraj: Ljubljana

Sogovornik: fant, star 16 let

1.) Katere/ kakšne vrste nasilja poznaš oz. katera dejanja interpretiraš kot nasilje?

»Fizično pa psihično (C1).«

- Kaj pa ekonomsko nasilje poznaš? Bi vedel kakšen primer povedat?

»Ja, seveda. Nadzorovanje upravljanja z denarjem (C2).«

- Kaj pa verbalno? Bi tudi vedel povedat primer?

»Ma na primer iz enega se norčevat (C3).«

- Kaj vse oz. kako bi pa interpretiral kot spolno nasilje?

» Pa to, ko te silijo v sex… sam je to pač oblika fizičnega a ne (C4).«

- Kako si pridobil znanje glede nasilja?

»Pa ko se je to začel dogajat v familijo so na Centru neki spraševal, pa zdaj v tej posebni stanovanjski skupnosti (C5) ko sem v *****.« (**** sem uporabila za prekritje kraja, kjer mladostnik živi zaradi varovanja podatkov)

2.) Ali si bil/a kdaj nasilna do staršev?

»Ja (C6).«

3.) Kdaj? Kaj si pa počel, če lahko malo opišeš?

»Ja očeta sem enkrat udaril pa drl sem se (C7)… ja, to je to. Zadnjih pet let sem bil pasiven, sem samo kimu. In pol sem mel te točke, ko mi je prekipelo in pol sm pozabu na to kaj se je dogajalo. Mislim, nisem se spomnil kaj se je dogajalo in pol so mi moral drugi povedat kaj se je dogajalo. In v teh mrkih so bili izpadi besa (C8).«

- Kaj so ti pa povedali, kaj si delal?

»Da se derem, da sem nasilen, da vse povem, kar jim gre (C9).«

- Spominjal se pa nisi ničesar?

»Tko , tko. So mi rekl, da je obrambni mehanizm da pozabm (C10). Neizražaje svojih stališč prej. Se ne strinjam s fotrom, k je mal bogi v glavo, ampak mu ne povem tega, ampak samo kimam, pol ko pa dolgo zadržujem se mi pa samo enkrat utrga (C11).«

4.) Kaj si pravzaprav želel doseči, ko si bil nasilen do očeta?

»Mir in tišino, biti stran od njega (C12).«

- Kaj se je pa dogajalo tik preden si udaril atija?

»Pač nesramen in nasilen je bil in mi je prekipelo in sm mu to vrnil (C13).«

- Kakšen odnos maš pa z mamo?

»Do mami mam pa zamere k je manipulirala pa lagala (C14).«

- Si bil kdaj tudi do nje nasilen?

»Ne. Sam hladn (C15).«

5.) Ali se spomniš enake situacije, ampak nisi bil nasilen?

»Ja, saj to je blo večino časa, sem pač tiho bil (C16). Pa je to to.«

6.) V čem sta se ti dve situaciji, ki sta bili pravzaprav enaki, ampak si se ti drugače odzval na njih?

»Ko sm reagiral sem mel vsega dost (C17). Takrat pa al nisem mel volje al energije, pa mi je blo pač vseeno (C18). Pa pač greš naprej.«

7.) Ali so bili kdaj starši nasilni do tebe?

»Ja (C19).«

8.) Kdaj (v katerih konkretnih primerih) in kako (kakšno nasilje so izvajali)?

»Nadiranje za vsako najmanjšo stvar, pa nesramnost, pa zaničevanje, pa superiornost, pa zavračanje (C20).«

- Fizično so bili kdaj?

»Pa tko, parkrat (C21). Sam psihično bolj boli (C22).«

- Oba, ati in mama, ali samo eden?

»Oba dva (C23).«

9.) Ali imaš občutek, da so ti starši izkazovali dovolj ljubezni in ti posvečali zadostno mero svojega časa v otroštvu?

»Ja in ne. Odvisno od obdobja. (C24) Vsak stariš je bil enkrat bolš, pol pa ne. Pol sta pa oba dva šla dol.«

- Kako misliš od obdobja, ko si bil mlajši je bilo bolje ali slabše?

»Ko sem bil mlajši sem se velik družil z očetom, pa manj z mamo. Pol sem se manj z očetom pa več z mamo, ker sem se preselil k mami. Zdaj pa z nobenim, ker sta oba prizadeta (C25).«

- Pri katerih letih si dobil občutek, da se je nekaj v odnosu spremenilo?

»12, 10, 11… neki tazga (C26).«

- Kako bi pa opredelil njuno vzgojo? A so se ti zdeli zelo strogi ali sta ti dosti vsega dovoljevala?

»Pri očetu pomanjkanje vzgoje, pa pomanjkanje stikov. Pol pa tudi tisti stiki, ki so bili, so bili bolj nerealni (C27). Z mamo pol… shit… ko sem se preselu stran pa nisem gledu več pa je postala… oblastna… kako se temu reče… ko me je htela samo zase, ne vem. Ni me pustila stran od sebe (C28).«

- A je bila posesivna?

»Ja to, ful.«

Intervju D- Domen

Datum: 1.5.2018

Kraj: Maribor

Sogovornik: fant, srednješolec, star 17 let

1.) Katere/kakšne vrste nasilja poznaš oz. katera dejanja interpretiraš kot nasilje?

'Verbalno nasilje, fizično nasilje, pa… cyber bullying (D1), ne vem kak bi to prevedel. Pa… Spolno nasilje (D2). Pa, da te nekdo žali pa ponižuje. Pretepanje brcanje. (D3)'

- Ali si že kdaj slišal za ekonomsko nasilje?

  'Ne! (D4) Kaj to je za denar al kaj?'

  Tako ja, kraja in podobna dejanja.

- Kje si pridobil znanje o nasilju?

  'Pa ne vem… v osnovni smo enkrat govorili o tem, pa to ko so neki plakati včasih izobešeni na cesti.(D5)'

2.) Ali si bil kdaj nasilen do staršev?

'Em… ja, sem bil ja. (D6)'

3.) Kdaj? Kaj si pa počel, če lahko malo opišeš?

'Pa povzročal materialno škodo na njuni lastnini, poniževal, uničeval. (D7) Po možnosti če ni blo po moje udaril al brcnil. (D8)Sem delal stvari, ko je blo kontra temu kar sta naročila. (D9) Ponočeval, povzročal težave, pa take stvari. (D10)'

4.) Kaj si pravzaprav želel doseči s tem, ko si bil nasilen do staršev?

'Dokazati svoj prav. (D11) Pokazati, da sem samostojen, da ju ne rabim.(D12)'

5.) Ali se spomniš enake situacije, ampak nisi bil/a nasilen/na?
'Em… huh… verjetno ja. Pa zdaj več ne reagiram tak. (D13) Zdaj zapustim prostor pa se ohladim. (D14) Bolj se zdaj ustno izražam, kot pa fizično. (D15) Pred leti sem pa kar takoj počil. (D16)'

6.) V čem sta se ti dve situaciji, ki sta bili pravzaprav enaki, ampak si se ti drugače odzval/a nanju, razlikovali?
'Ja pač.. ne vem… zdaj sem starejši pa vem kak boljše nekak reagirat. (D17)'

7.) Ali so bili kdaj starši nasilni do tebe?
'Fizično nikoli, (D18) verbalno pa večkrat.(D19)'

8.) Če DA: Kdaj (v katerih konkretnih primerih) in kako (kakšno nasilje so izvajali)?
'Prepovedi obiska prijateljev, telefona, interneta, televizije, prepoved zapuščanja stanovanja… (D20) pa konstantna poniževanje/ zbadljivke. (D21) Tudi glede moje spolne usmerjenosti. Te so ble najhujše. (D22) Ena obdobja sem se vsak dan jokal. Zdaj me pa več tak fejst ne gane.'

9.) Ali imaš občutek, da so ti starši izkazovali dovolj ljubezni in ti posvečali zadostno mero svojega časa v otroštvu?
'Pa ja… (D23) včasih se spomnem, da smo šli v park na sladoled. (D24) Z darili sta bla radodarna. (D25) Sam pač razumevajoča glih nista ne. (D26) To sem pogrešal pri njima, ko sem bil še mlajši. (D27)'
   - Imaš občutek, da si bil vzgajan zelo strogo ali pa imaš občutek, da so ti starši dosti vsega dovolili?
   'Ah kje pa. Ful sta bla stroga. (28) Nikoli mi nista zaupala z ničemer, pa nonstop sta me nadzorovala. Še ko niti nič slabega nisem naredil. (D29)'

Intervju E- Ervin

Datum: 21.1.2018

Kraj: Ljubljana

Sogovornik: fant, zaposlen, star 18 let

1.) Katere/kakšne vrste nasilja poznaš oz. katera dejanja interpretiraš kot nasilje?

'Fizično pa psihično.' (E1)

- Kaj interpretiraš pod fizičnim in kaj pod psihičnim nasiljem?

'Pa fizično ti je, ko nekoga udariš, (E2) psihično pa… ne vem… ko mu na primer groziš pa ga zastrašuješ.' (E3)

- Ali si že slišal za verbalno in ekonomsko nasilje?

'Ja ja, za verbalno sem že slišal, to je ko nekoga pošiljaš v tri krasne. (E4) Sam za ekonomsko pa ne. (E5)'

- Kje si se kaj naučil o nasilju?

'V osnovki smo enkrat meli nek naravoslovni dan, pa takrat (E6).'

2.) Ali si bil kdaj nasilen do staršev?

'Ja, do mame.' (E7)

- Kaj pa do očeta?

'Tastarega ni k živi drgje.' (E8)

3.) Kdaj oz. v katerih dogodkih si bil nasilen do mame? Kaj si počel, če lahko malo opišeš?

'Hja… ko sem bil mali sem jo dostikrat udaril. (E9) Ko sva se nekaj kregala pa sm živčn ratu.'

4.) Kaj si pravzaprav želel doseči s tem, ko si bil nasilen do mame?

'Hjoj, kaj sem hotel doseči… ne vem… da bo tiho pa da mir. (E10) Ker se je ona ful drla pa me niti nič ni htela poslušat pa mi je prekipel. (E11) Sam da veš, ona pa me je tudi dostikrat focnila prej. (E12) Sam ko sm pa jaz nazaj začu je pa nehala. (E13)'

5.) Ali se spomniš enake situacije, ampak nisi bil_a nasilen_na?

'Pa več je blo takih situacij, ko nism bil nasiln (E14) … to ko sm tak poču je blo sam parkrat, ko sem bil res ful živčn.(E15)'

- Zakaj pa si bil v nekaterih primerih ful živčen v drugih pa ne?

'Hja odvisno od obdobja v katerem sm bil (E15)… npr. ko sem še fuzbal treniru mislim, da sm bil tak nasploh bolj relaxed (umirjen), ker sem se zlaufu a veš. (E16) Pa zdaj ko delam je tud ful ok, ker je tako dinamično delo, (E17)saj sama veš.'

6.) V čem sta se ti dve situaciji, ki sta bili pravzaprav enaki, ampak si se ti drugače odzval/a nanju, razlikovali?

'Pa zdaj če tak pomislim… fulkrat sva se z mamo kregala zaradi istih stvari, sam ni se vedno grdo/ nasilno končalo. (E18) Zdj na primer, ko sem že starejši se ne spičiva več tak. (E19) A veš, zdaj več nisem tak nor, da bi mamo udaru. (E20) Ah, kje pa. Zdaj si raje roko odsekam. Sem že preastu to. (E21)'

7.) Omenil si že, da je bila mati tudi nasilna do tebe. Ali je bili kdaj nasilen do tebe tudi oče?

'Ja… ko je še živel z mamo pa mano. (E22)'

8.) Kakšno nasilje sta pa izvajala? Bi te prosila da malo opišeš situacije.

'Psihično pa fizično. (E23) Dostikrat sta me vedela udarit, (E24) ker sem bil dogo na igrišču, k nisem mel dobre ocene pa tak, ko sem kaj ušpičil. (E25) Pa nonstop sta se zdirala (E26) pa take.'

9.) Ali imaš občutek, da so ti starši izkazovali dovolj ljubezni in ti posvečali zadostno mero svojega časa v otroštvu?

'Hja… ka pa vem… tastari se je itak odselu, ko sm bil star 11, pa ga od takrat več ne videvam. (E27) Pa še dobro da se je odselu. Mami je blo pa pol itak ful težko, pa jo je vsaka malenkost razkurla pa je bla še bolj živčna. (E28)'

- Misliš, da sta bila stroga starša ali, da sta ti dosti vsega dopuščala?

  'Ne ne, vsega nista dopuščala (E29)… sam brigal ju pa tud ni kaj dosti. (E30)'

Intervju F- Franci

Datum: 29.4.2018

Kraj: Murska Sobota

Sogovornik: fant, obiskovalec programa PUMO, star 17 let

1.) Katere/kakšne vrste nasilja poznaš oz. katera dejanja interpretiraš kot nasilje?

'Čakaj malo… em… fizično in psihično.(F1)'

- Opiši malo kaj razumeš pod fizično in kaj pod psihično.

'Psihično je izsiljevanje, fizično pa pretep.(F2)'

- Ali poznaš ekonomsko nasilje?

  'Ne. (F3) Nisem še slišal za to. (F4)

- Kje si se že učil o nasilju?

  'Ne vem… mislim, da v šoli. (F5)'
- V osnovni ali srednji, ali kar v obeh?

  'Eh, v srednji ne (F6)… v osnovni. Peti al sedmi razred. (F7)'

2.) Ali si bil kdaj nasilen do staršev?

'Ja.' (F8)

3.) Kdaj? Kaj si pa počel, če lahko malo opišeš?

'Mamo sem prijel za vrat pa ji rekel naj mi da denar. (F9)'

- Enkrat ali večkrat?

'Večkrat.' (F10)

- V kakšnih situacijah?

  'Pač ne vem… ko mi je blo dovolj vsega pa sem rabil keš.' (F11)
- Kako to misliš, ko ti je bilo vsega dovolj?

  'Ja pa pač, ko nisem mel denarja pa ni blo vse ok v šoli, pa še punca je bla tečna, pa ata se je sam pizdu, mama pa je bla v nekem svojem svetu (F12)… Pač kda je rejsan nikaj nej štimalo. (F13)'

4.) Kaj si pravzaprav želel doseči s tem, ko si bil nasilen do mame?

'Ščo san pokazat ka san močen. (F14) Ka lehko dobin keš kda hočen. (F15) Pa če san mou denar pol je blo malo boukše, ker sta me starša pol nekaj časa pustila pri miru. (F16) Pa s punco je blo boljše, ker sem jo lahko kam peljal pa tak.'

5.) Ali se spomniš enake situacije, ampak nisi bil nasilen?

'Ja… pač… se spomnem… ko je blo vse vrede (F17) nej, kda san delu kot dijak v Sparu pa še mou nek denar.(F18)'

6.) V čem sta se ti dve situaciji, ki sta bili pravzaprav enaki, ampak si se ti drugače odzval/a nanju, razlikovali?

'Hjoj… pa ko je blo vse ok, kda san mou keš. (F19)'

7.) Ali so bili kdaj starši nasilni do tebe?

'Ja itak.'

- Kaj misliš s tem, ko rečeš, da so bili 'itak' nasilni?

  'Pa tou… ka so pač starši… ka so itak nasilni včasih, ker te ščejo dobro vzgojiti. (F19) Nejsan jes zaj neka izjema. (F20) Tou se je vso deco teplo. Kda si pač nej bil dober si fasal batine.(F21)'

8.) Če DA: Kdaj (v katerih konkretnih primerih) in kako (kakšno nasilje so izvajali)?

'Kda san pršu pijan domov, (F22)ali kda so mi našli travo (F23) sem ful fasal batine.'

- Kaj misliš pod pojmom 'fasal batine'?

  'Ja pa ka so me pretepli. (F24) Pa ful so se drli.(F25)'

- A to zdaj, ko si starejši ali ko si bil še mlajši?

  'Pa pri enih 15ih. (F26) Zdaj tega več ne delata. (F27) Zaj bom že kmalu 18. (F28)'

9.) Ali imaš občutek, da so ti starši izkazovali dovolj ljubezni in ti posvečali zadostno mero svojega časa v otroštvu?

'Pa nej glij (F29)… pač skouz so delali… pol pa žiftični prišli domov… pol so pa padle batine, tudi če ni blo nič takega.(F30)'

- Imaš občutek, da sta starša imela prestroga pravila v času tvojega odraščanja ali pa imaš občutek, da sta ti dosti pustila?

  'Kda san bil mali sta itak dosti delala pa redko bla doma, (F31) pa smo bli deca prepuščeni sami sebi (F32) pa smo se voni špilali. Samo na večerjo pa spat smo domov odili. Te kesneje, pa sta neka ščela biti stroga, ker sem mel slabe ocene. (f33) Samo… te san bil že navajeni (F34)… na… pač… nej san njiva poslušal. (F35)'

9.2 Odprto kodiranje

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM/KODA	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
A1	fizično, verbalno	Fizično in verbalno	Najbolje poznani vrsti nasilja	Poznavanje nasilja	Nasilje
A2	v osnovni smo meli predavanje o različnih vrstah nasilja, pa zdaj v	Predavanje v OŠ in SŠ o vrstah nasilja	Način pridobitve tega znanja	Poznavanje nasilja	Nasilje

	srednji smo tudi meli pred enim časom				
A3	6 ali 7	Prvo predavanje na to temo – višji razredi OŠ	Način pridobitve tega znanja	Poznavanje nasilja	Nasilje
A4	O nasilju na splošno, kaj smemo, kaj ne smemo	Tema predavanja – splošno	Način pridobitve tega znanja	Poznavanje nasilja	Nasilje
A5	Ne, niso, to smo meli samo mi	Ni bilo predavanja za druge generacije	Ostale generacije niso imele tega predavanja	Poznavanje nasilja	Nasilje
A6	ker se je tisti čas na šoli dogajalo dosti nasilja	Izredno nasilje na šoli	Razlog za predavanje	Poznavanje nasilja	Nasilje
A7	Eh, ne	Ni bilo manj nasilja na šoli	Neučinkovitost predavanja	Poznavanje nasilja	Nasilje
A8	Ne, čisto nič	Potrditev neučinkovitosti predavanja	Neučinkovitost predavanja	Poznavanje nasilja	Nasilje
A9	Ja, ja, ko ukradeš denar iz denarnice ali cigarete, to, ja	Le praktično poznavanje ekonomskega nasilja	Ekonomsko nasilje	Nepoznavanje nasilja	Nasilje
A10	Pa rekli so že, ja, samo mi ni glih jasno, za kaj se gre, al kaj je značino za psihično nasilje.	Nepoznavanje psihičega nasilja	Psihično nasilje	Nepoznavanje nasilja	Nasilje
A11	Pa fizično nasilje sem že rekel	Nepoznavanje spolnega nasilja	Spolno nasilje	Nepoznavanje nasilja	Nasilje
A12	Ja.	Priznavanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
A13	Do staršev nisem bil nikoli fizično nasilen.	Nikoli fizično nasilen	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
A14	Če sem bil, sem bil verbalno, to pa tak, da sem se zdiral na njih, pa da nisem bil najbolj prijazen z njimi.	Verbalno: zdiranje, nesramnost	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
A15	ko sva se z mamo skregala, sem ji rekel, da nočem več živeti, ker mi ne pusti tega, pa zakaj me je na svet prinesla, em … Ja …	Primer verbalnega nasilja	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
A16	da … Em … mi pustita stvar, ki mi je nista	Starša nečesa nista dovolila	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje

A17	hotel sem iti na rojstni dan, pa mi nista pustila, ker niso ble ocene v redu, pol sem se pa razburjal, pa sem bil pač verbalno nasilen do njih	Starša nista dovolila iti na rojstni dan	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
A18	prvič sem se zdiral pa bil nesramen, drugič pa sem vedel, da sem zafrknil, pa sem rekel, ok, v redu. Pač nejdem ven, nič ne bom zamudil	Enak primer, vendar enkrat verbalno nasilen, drugič ne	Ve se nenasilno odzvati na enako situacijo	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
A19	V eni sem vedel, da mata onadva prav, v drugi pa sem mislil, da mam jaz prav, pa mi pač preprečujeta, da grem ven brez razloga.	Enak primer, vendar enkrat verbalno nasilen, drugič ne	Ve se nenasilno odzvati na enako situacijo	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
A20	Ko sem nenasilno reagiral, sem bil že starejši.	Starejši, ko je bil nenasilen odziv	Ve se nenasilno odzvati na enako situacijo	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
A21	Ja.	Priznavanje, da je bil deležen nasilja s strani staršev	Izvajanje nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
A22	Včasih fizično, sam ne tak, da bi me premlatili do modrega ali da bi mi kaj spotrli. Pač klofuta ali nekaj takega podobnega. Pač ni blo fejst boleče, pač …	Fizično nasilni starši – klofuta	Način izvajanja nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
A23	Pa verbalno, da sta se drla na mene.	Verbalno nasilni starši – zdiranje	Način izvajanja nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
A24	ati je samo verbalno, da se samo pač dere	Verbalno	Način izvajanja nasilja – oče	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
A25	mama pa še udari	Verbalno in fizično	Način izvajanja nasilja – mati	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
A26	Nikoli me pa nista tak premlatila, da bi mogel na urgenco al pa kaj.	Ni mu bilo treba v bolnišnico zaradi tepeža	Zagovarjanje staršev	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
A27	Mama mi je našla cigarete, potem je	Verbalno in fizično, dretje in klofuta	Način izvajanja nasilja – mati v konkretnem	Izvajanje nasilja	Nasilni starši

	priletela ena klofuta, pa malo se je drla.		primeru		
A28	z atijem sva pa mela pač normalen pogovor	Ati je rešil konflikt s pogovorom	Način izvajanja nasilja – oče v konkretnem primeru	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
A29	Preveč.	Prevelika mera izkazovanja ljubezni in pozornosti staršev	Občutek izkazane ljubezni in pozornosti s strani staršev	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
A30	Vedno sta mi dajala pač kaj sem hotel, pač nikoli me nista prikrajšala za kako zadevo ali kako stvar. Pač tudi če nista imela denarja, sem pač dobil tisto, kar sem prosil, za kar sem prosil. V bistvu sta onadva pač fejst dobra starša, samo jaz bi se lahko lepše obnašal do njiju.	Primer izkazovanja ljubezni in pozornosti staršev – vedno vse dobil	Občutek izkazane ljubezni in pozornosti s strani staršev	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
A31	Niti stroga, pa niti, da mi vse pustita, pač nekaj vmes. Pustita določene zadeve, ampak ne vsega pa nista pa fejst popustljiva.	Niti stroga, niti popustljiva	Avtoritarna ali permisivna vzgoja	Način vzgoje	Vzgoja staršev
B1	Fizično nasilje.	Fizično nasilje	Najbolje poznana vrste nasilja	Poznavanje nasilja	Nasilje
B2	Pa psihično.	Psihično nasilje	Najbolje poznana vrste nasilja	Poznavanje nasilja	Nasilje
B3	Ja, kraja je tudi lahko fizično, ne, če ukradeš kaj.	Nepoznavanje ekonomskega nasilja	Ekonomsko nasilje	Nepozavanje nasilja	Nasilje
B4	Zmerjanje pa ne vem.	Nepoznavanje zmerjanja, kot verbalnega nasilja	Verbalno nasilje	Nepozavanje nasilja	Nasilje
B5	Aja, ja, za to sem pa že slišal	Že slišal, ampak ne prepozna	Verbalno nasilje	Nepozavanje nasilja	Nasilje
B6	Ne, to pa prvič slišim	Nikoli prej slišal zanj	Ekonomsko nasilje	Nepozavanje nasilja	Nasilje
B7	Ma to je fizično, ko te posilijo pa tko	Nepoznavanje spolnega nasilja kot posebne kategorije nasilja	Spolno nasilje	Nepoznavanje nasilja	Nasilje
B8	Ja, zdaj v šoli enkrat nekaj govorl	Predavanje v srednji šoli	Nači pridobitve tega znanja	Poznavanje nasilja	Nasilje

B9	Sem.	Nasilje nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
B10	nasiln sm bil, ko kdaj kaj nisem dobu	Nečesa ni dobil od staršev	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
B11	Sem se začel jokat, dret, brcat pa okoli udarjat	Dretje, brcanje udarjanje	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
B12	Hja, ne vem, ko je bila kakšna igrača, za kakšno igračo, a ne. Za malenkost	Ni dobil želene igrače	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
B13	Hotel sem nekaj in mi je mami rekla: "pomij posodo". In sem pomil posodo in sem dobil.	Enak primer a nenasilen odziv- je raje pomil posodo	Ve se nenasilno odzvati na enako situacijo	Neizvajanje nasilja	Ne-nasilje
B14	Ja, razlikovali sta se tako, da ko sem pomil posodo, sem dobu, kar sem hotu, ko sem pa kričal in udarjal, pa ne	Enak primer, a nenasilen odziv	Ve se nenasilno odzvati na enako situacijo	Neizvajanje nasilja	Ne-nasilje
B15	Ja, ko sem posodo pomil, sem bil starejši, pa se nisem več tak drl pa brcal. Vedel sem, kaj se zahteva od mene in potem sem to naredil v zameno za neki, kar sem hotel	Starejši, ko se je odzval nenasilno	Ve se nenasilno odzvati na enako situacijo	Neizvajanje nasilja	Ne-nasilje
B16	So, ja	Potrdi, da so starši izvajali nasilje nad njim	Izvajanje nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
B17	Sam jim ne zamerim. Saj je prav.	Prav je bilo, kar so naredili, in jim tega ne zameri	Zagovarjanje staršev	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
B18	Niso zdaj bili spet tok nasilni, sam oče je včasih kakšno prižgov	Ne misli, da so bili zelo nasilni	Zagovarjanje staršev	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
B19	Hja, mami je rekla: »Pust ga, pust ga, on je še otrok. «	Mama nenasilna, ga je zagovarjala	Način izvajanja nasilja – mama	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
B20	Ati je pa tako, malo pojače vžgov.	Ati fizično nasilen	Način izvajanja nasilja – oče	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
B21	enkrat sem u šoli zažgal kontejner in ko sem prišel domov je ati že vedel pa me	Primer fizičnega nasilja s strani očeta	Način izvajanja nasilja – oče, konkreten primer	Izvajanje nasilja	Nasilni starši

	mal pretepu				
B22	Hja, mel sem nekaj modric … Sam nič mi ni zlomu, ni blo kaj hujšga	Kratkotrajne posledice zaradi nasilja očeta	Način izvajanja nasilja – oče, konkreten primer	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
B23	Ja. Še preveč.	Prevelika mera izkazovanja ljubezni in pozornosti staršev	Občutek izkazaneljubezni in pozornosti s strain staršev	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
B24	Hja, ne vem. Ma še zdaj. Tud ko kdaj kaj rabim, se edino na starše lahko zanesem. To mislim, da vsak. Edino ti bodo oni priskočil na pomoč, noben drug	Primer za preveliko mero izkazovanja ljubezni in pozornosti staršev – ko kaj potrebuje, lahko računa na pomoč v stiski	Občutek izkazane ljubezni in pozornosti s strain staršev	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
B25	Ne zdaj fejst strogi, ne pa tud normalno strogi, ampak tko malo pod normalno strogim. Mal manj strogi.	Bolj permisivna vzgoja	Avtoritarna ali permisivna vzgoja	Način vzgoje staršev	Vzgoja staršev
C1	Fizično pa psihično	Fizično in psihično nasilje	Najbolje poznani vrsti nasilja	Poznavanje nasilja	Nasilje
C2	Ja, seveda. Nadzorovanje upravljanja z denarjem	Opiše ekonomsko nasilje	Ekonomsko nasilje	Poznavanje nasilja	Nasilje
C3	Ma na primer iz enega se norčevat	Primer verbalnega nasilja	Verbalno nasilje	Poznavanje nasilja	Nasilje
C4	Pa to, ko te silijo v sex … Sam je to pač oblika fizičnega, a ne	Opis spolnega nasilja in kategorizacija pod fizično	Spolno nasilje	Poznavaje nasilja	Nasilje
C5	Centru neki spraševal, pa zdaj v tej posebni stanovanjski skupnosti	Center za socialno delo, Stanovanjska skupnost	Kako pridobil to znanje	Poznavanje nasilja	Nasilje
C6	Ja	Priznavanje izvajanja nasilja nad starši	Izvajal nasilje nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
C7	Ja, očeta sem enkrat udaril pa drl sem se	Opis izvajanja nasilja nad starši – udarilin se drl	Način izvajaja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
C8	Zadnjih pet let sem bil pasiven, sem samo kimu. In pol sem mel te točke, ko	Zadrževanje jeze 5 let in nato izbruhi besa	Vzrok za izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje

	mi je prekipelo in pol sm pozabu na to, kaj se je dogajalo. Mislim, nisem se spomnil, kaj se je dogajalo in pol so mi moral drugi povedat, kaj se je dogajalo. In v teh mrkih so bili izpadi besa				
C9	Da se derem, da sem nasilen, da vse povem, kar jim gre	Opis izbruha besa	Izbruhi besa	Izvajanje nasilja	Nasilje
C10	obrambni mehanizm, da pozabm	Nespominjanje izbruha besa	Izbruhi besa	Izvajanje nasilja	Nasilje
C11	Neizražaje svojih stališč prej. Se ne strinjam s fotrom, k je mal bogi v glavo, ampak mu ne povem tega, ampak samo kimam, pol ko pa dolgo zadržujem, se mi pa samo enkrat utrga	Zadrževanje jeze v sebi	Izbruhi besa	Izvajanje nasilja	Nasilje
C12	Mir in tišino, biti stran od njega	Želja, da se ga pusti pri miru	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
C13	Pač nesramen in nasilen je bil in mi je prekipelo in sm mu to vrnil	Predhodno: nasilen oče	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
C14	Do mami mam pa zamere k je manipulirala pa lagala	Gojenje zamere do mame	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
C15	Ne. Sam hladn.	Hladen odnos do matere	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
C16	Ja, saj to je blo večino časa, sem pač tiho bil	Pasivnost	Ve se nenasilno odzvati na enako situacijo	Neizvajanje nasilja	Ne-nasilje
C17	Ko sm reagiral, sem mel vsega dost	Prekipelo	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
C18	Takrat pa al nisem mel volje al energije, pa mi je blo pač vseeno	Apatičnost	Ve se nenasilno odzvati na enako situacijo	Neizvajanje nasilja	Ne-nasilje
C19	Ja		Izvajanje nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši

C20	Nadiranje za vsako najmanjšo stvar pa nesramnost pazaničevanje pa superiornost pa zavračanje	Psihično in verbalno nasilje: nadiranje, zavračanje, zaničevanje	Način izvajanja nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
C21	Pa tko, parkrat	Fizično nasilje: nekajkrat	Način izvajanja nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
C22	Sam psihično bolj boli.	Psihično nasilje – večji poudarek	Način izvajanja nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
C23	Oba dva.	Oba	Izvajanja nasilja staršev nad otrokom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
C24	Ja in ne. Odvisno od obdobja	Ja in ne	Občutek izkazane ljubezni in pozornosti s strani staršev	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
C25	Ko sem bil mlajši, sem se velik družil z očetom pa manj z mamo. Pol sem se manj z očetom pa več z mamo, ker sem se preselil k mami. Zdaj pa z nobenim, ker sta oba prizadeta	Mlajši – več, starejši – manj	Občutek izkazane ljubezni in pozornosti s strani staršev	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
C26	12, 10, 11 … neki tazga	Preobrat v času najstništva	Občutek izkazane ljubezni in pozornosti s strani staršev	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
C27	Pri očetu pomanjkanje vzgoje pa pomanjkanje stikov. Pol pa tudi tisti stiki, ki so bili, so bili bolj nerealni	Zelo odsoten	Avtoritarna ali permisivna vzgoja – oče	Način vzgoje	Vzgoja staršev
C28	Z mamo pol … Shit … ko sem se preselu stran pa nisem gledu več pa je postala … Oblastna … Kako se temu reče … Ko me je htela samo zase, ne vem. Ni me pustila stran od sebe	Posesivna	Avtoritarna ali permisivna vzgoja – mati	Način vzgoje	Vzgoja staršev
D1	Verbalno nasilje, fizično nasilje, pa… cyber bullying	Verbalno in fizično nasilje, ter doda še nasilje na medmrežju	Najbolje poznani vrsti nasilja	Prepoznavanje nasilja	Nasilje
D2	Spolno nasilje	Spolno nasilje	Najbolje poznana vrsta nasilja	Prepoznavanje nasilja	Nasilje
D3	Pa, da te nekdo žali pa ponižuje.	Opis nasilnega vedenja	Prepoznavanje konkretnega nasilnega	Prepoznavanje nasilja	Nasilje

	Pretepanje brcanje		vedenja		
D4	Ne!	Neprepoznavanje ekonomskega nasilja	Ekonomsko nasilje	Ne-prepoznavanje nasilja	Nasilje
D5	osnovni smo enkrat govorili o tem, pa to ko so neki plakati včasih izobešeni na cesti	OŠ in plakati na cesti	Način pridobitve znanja o nasilju	Poznavanje nasilja	Nasilje
D6	ja, sem bil ja	Priznavanje izvajanja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starš	Izvajanje nasilja	Nasilje
D7	povzročal materialno škodo na njuni lastnini, poniževal, uničeval	Primer izvajanja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
D8	udaril al brcnil	Primer izvajanja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
D9	delal stvari, ko je blo kontra temu kar sta naročila	Primer izvajanja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
D10	Ponočeval, povzročal težave, pa take stvari	Primer izvajanja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Naislje
D11	Dokazati svoj prav	Vzrok izvajanja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
D12	Pokazati, da sem samostojen, da ju ne rabim	Vzrok izvajanja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
D13	zdaj več ne reagiram tak	Zdaj se že ve nenasilno odzvati na izzivalno situacijo	Ima znanje za nenasilni odziv	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
D14	Zdaj zapustim prostor pa se ohladim	Konkreten način kako se nenasilno odzove v enaki situaciji	Ima znanje za nenasilni odziv	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
D15	Bolj se zdaj ustno izražam, kot pa fizično	Ustno izražanje namesto fizičnega	Ima znanje za nenasilni odziv	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
D16	Pred leti sem pa kar takoj počil	‘Počil v zanj stresni situaciji	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
D17	zdaj sem starejši pa vem kak boljše nekak reagirat	Starejši je in ima znanje kako nenasilno reagirat	Ima znanje za nenasilni odziv	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
D18	Fizično nikoli	Fizično- ne	Način izvajanja nasilja s strain staršev	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
D19	verbalno pa večkrat	Verbalno- ja	Način izvajanja nasilja s strain staršev	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
D20	'Prepovedi obiska prijateljev, telefona, interneta, televizije, prepoved zapuščanja stanovanja	Razne prepovedi	Način izvajanja nasilja s strain staršev	Izvajanje nasilja	Nasilni starši

D21	konstantna poniževanje/ zbadljivke	Verbalno in psihično nasilje	Način izvajanja nasilja s strain staršev	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
D22	Tudi glede moje spolne usmerjenosti. Te so ble najhujše.	Nasilje zaradi fantove homoseksualne usmerjenosti	Način izvajanja nasilja s strain staršev	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
D23	Pa ja…	Ja?	Občutek izkazovanja starševske ljubezni in pozornosti	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
D24	včasih se spomnem, da smo šli v park na sladoled	Druženje	Občutek izkazovanja starševske ljubezni in pozornosti	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
D25	Z darili sta bla radodarna	Darila	Občutek izkazovanja starševske ljubezni in pozornosti	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
D26	razumevajoča glih nista ne	Nerazumevajoča	Način ne-izkazovanja starševske ljubezni in pozornosti	Ne- Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
D27	To sem pogrešal pri njima, ko sem bil še mlajši	Pogrešal občutek razumevanja s starni staršev	Način ne-izkazovanja starševske ljubezni in pozornosti	Ne- Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
D28	Ful sta bla stroga.	Strogo	Avtoritaren način vzgoje	Način vzgoje	Vzgoja staršev
D29	Nikoli mi nista zaupala z ničemer, pa nonstop sta me nadzorovala. Še ko niti nič slabega nisem naredil	Način avtoritarne vzgoje	Avtoritaren način vzgoje	Način vzgoje	Vzgoja staršev
E1	Fizično pa psihično	Fizično, psihično nasilje	Najbolj prepoznani vrsti nasilja	Prepoznavanje nasilja	Nasilje
E2	Pa fizično ti je, ko nekoga udariš	Opis fizičnega nasilja	Razumevanje fizičnega nasilja	Prepoznavanje nasilja	Nasilje
E3	psihično pa… ne vem… ko mu na primer groziš pa ga zastrašuješ	Opis psihičnega nasilja	Razumevanje psihičnega nasilja	Prepoznavanje nasilja	Nasilje
E4	Ja ja, za verbalno sem že slišal, to je ko nekoga pošiljaš v tri krasne	Opis verbalnega nasilja	Delno- razumevannje verbalnega nasilja	Prepoznavanje nasilja	Nasilje
E5	za ekonomsko pa ne	Ekonomsko nasilje- ne	Ne-poznavanje ekonomskega nasilja	Nepoznanje nasilja	Nasilje
E6	'V osnovki smo enkrat meli nek naravoslovni dan, pa takrat	Naravoslovni dan v OŠ	Način pridobitve znanja o nasilju	Prepoznanje nasilja	Nasilje
E7	Ja, do mame	Nasilen do mame	Priznavanje nasilnega vedenja do mame	Izvajanje nasilja	Nasilje
E8	Tastarega ni k živi drgje	Odsoten oče	Odsotnost očeta	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in

					pozornost
E9	ko sem bil mali sem jo dostikrat udaril.	Fizično nasilen do mame	Priznanje izvajanja nasilja nad mamo	Izvajanje nasilja	Nasilje
E10	da bo tiho pa da mir	Želja po miru in tišini	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
E11	Ker se je ona ful drla pa me niti nič ni htela poslušat pa mi je prekipel	Želel utišat mamo	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
E12	ona pa me je tudi dostikrat focnila prej	Fizično nasilje matere do sina	Mati nasilna do sina	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
E13	ko sm pa jaz nazaj začu je pa nehala	Vzročno-posledično ravnanje	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
E14	Pa več je blo takih situacij, ko nism bil nasiln	Več situacij, ko ni bil nasilen	Ve nenasilno reagirat v stresni situaciji	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
E15	to ko sm tak poču je blo sam parkrat, ko sem bil res ful živčn	'Le' nekaj situacij, ko je živčno odreagiral	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
E15/2	Hja odvisno od obdobja v katerem sm bil	Odvisno od obdobja	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
E16	npr. ko sem še fuzbal treniru mislim, da sm bil tak nasploh bolj relaxed (umirjen), ker sem se zlaufu a veš	Nogomet pomaga	Ve nenasilno reagirat v stresni situaciji	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
E17	zdaj ko delam je tud ful ok, ker je tako dinamično delo	Dinamično delo tudi pomaga	Ve nenasilno reagirat v stresni situaciji	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
E18	fulkrat sva se z mamo kregala zaradi istih stvari, sam ni se vedno grdo/ nasilno končalo	Isti primeri, z različnimi konci	Ve nenasilno reagirat v stresni situaciji	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
E19	Zdj na primer, ko sem že starejši se ne spičiva več tak	Starost	Razlika med nasilno in nenasilno reakcijo	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
E20	A veš, zdaj več nisem tak nor, da bi mamo udaru	Zdaj je že pametnejši	Razlika med nasilno in nenasilno reakcijo	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
E21	Sem že preastu to.	Prerastel	Razlika med nasilno in nenasilno reakcijo	Ne-izvajanje nasilja	Ne-nasilje
E22	Ja… ko je še živel z mamo pa mano	Oče nasilen, ko so še živeli skup	Oče izvajal nasilje nad sinom	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
E23	Psihično pa fizičo	Fizično in psihično nasilje	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
E24	Dostikrat sta me	Fizično nasilna starša	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilni starši

	vedela udarit				
E25	ker sem bil dogo na igrišču, k nisem mel dobre ocene pa tak, ko sem kaj ušpičil.	Slabše ocene, neupoštevanje pravil	Vzroki za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
E26	nonstop sta se zdirala	Verbalno nasilje	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
E27	tastari se je itak odselu, ko sm bil star 11, pa ga od takrat več ne videvam	Oče odselil, ko je imel 11 let	Odsotnost očeta	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
E28	Mami je blo pa pol itak ful težko, pa jo je vsaka malenkost razkurla pa je bla še bolj živčna	Mati mentalno manj stabilna zaradi ločitve	Odsotnost očeta povzročila dodatno psihično obremenitev matere	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
E29	Ne ne, vsega nista dopuščala	Nista vsega dopuščala	Niti permisivno, niti avtoritarno	Način vzgoje	Vzgoja staršev
E30	sam brigal ju pa tud ni kaj dosti	Občutek, da starše ni kaj dosti brigalo	Odsotnost občutka pozornosti s starni staršev	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
F1	fizično in psihično	Fizično in psihično nasilje	Najbolj prepoznani vrsti nasilja	Poznavanje nasilja	Nasilje
F2	Psihično je izsiljevanje, fizično pa pretep	Opis psihičnega in fizičnega nasilja	Razumevanje psihičnega in fizičnega nasilja	Poznavanje nasilja	Nasilje
F3	Ne	Ekonomsko nasilje	Ne poznavanje ekonomskega nasilja	Ne poznavanje nasilja	Nasilje
F4	Nisem še slišal za to	Ni še nikoli slišal za ekonomsko nasilje	Ne poznavanje ekonomskega nasilja	Ne poznavanje nasilja	Nasilje
F5	mislim, da v šoli	OŠ	Našin pridobitve znanja o nasilju	Poznavanje nasilja	Nasilje
F6	srednji ne	V srednji šoli ne	Našin pridobitve znanja o nasilju	Poznavanje nasilja	Nasilje
F7	v osnovni. Peti al sedmi razred	OŠ- 5. ali 7 razred	Našin pridobitve znanja o nasilju	Poznavanje nasilja	Nasilje
F8	Ja	Priznavanje izvajanja nasilja nad starši	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
F9	Mamo sem prijel za vrat pa ji rekel naj mi da denar	Psihično, fizično in verbalno nasilje nad mamo	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
F10	Večkrat	Večkratno izvajanje nasilja nad mamo	Izvajanje nasilja nad starši	Izvajanje nasilja	Nasilje
F11	ko mi je blo dovolj vsega pa sem rabil keš	Potreba po denarju	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
F12	ko nisem mel denarja pa ni blo vse ok v šoli, pa še	Ko nič ni 'štimalo'	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje

	punca je bla tečna, pa ata se je sam pizdu, mama pa je bla v nekem svojem svetu				
F13	Pač kda je rejsan nikaj nej štimalo	Ko nič ni 'štimalo'	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
F14	Ščo san pokazat ka san močen	Želel je pokazat svojo moč	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
F15	Ka lehko dobin keš kda hočen	Dokaz, da lahko dobi denar kadar hoče	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
F16	Pa če san mou denar pol je blo malo boukše, ker sta me starša pol nekaj časa pustila pri miru	Ko je imel denar sta ga starša pustila pri miru	Vzrok za izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilje
F17	ko je blo vse vrede	Obdobje, ko je imel občutek, da je vse vredu	Obdobje, ko ni bil nasilen	Ne izvajanje nasilja	Ne-nasilje
F18	kda san delu kot dijak v Sparu pa še mou nek denar	Ko je delal in imel svoj denar	Obdobje, ko ni bil nasilen	Ne izvajanje nasilja	Ne-nasilje
F19	ko je blo vse ok, kda san mou keš	Občutek, da je vse vredu, koi ma denar	Ni nasilen	Ne izvajanje nasilja	Ne-nasilje
F19/2	ka so itak nasilni včasih, ker te ščejo dobro vzgojiti	Zagovor starševega nasilja	Starša bila nasilna do njega	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F20	Nejsan jes zaj neka izjema	Zagovor starševega nasilja	Tudi drugi starši so nasilni	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F21	Kda si pač nej bil dober si fasal batine	Ko nisi priden so starši pač nasilni	Zagovor starševega nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F22	Kda san pršu pijan domov	Alkoholiziranost fanta	Vzrok za starševsko nasilje	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F23	kda so mi našli travo	Najdba marihuane	Vzrok za starševsko nasilje	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F24	ka so me pretepli	Obrazlaga besedne zveze 'fasal batine'	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F25	ful so se drli	Verbalno nasilje	Način izvajanja nasilja	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F26	pri enih 15ih	Pred tremi leti	Obdobje, ko sta bila starša nasilna	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F27	Zdaj tega več ne delata	Zdaj več nista nasilna	Obdobje, ko sta bila starša nasilna	Izvajanje nasilja	Nasilni starši
F28	Zaj bom že kmalu 18	Zdaj več nista nasilna	Obdobje, ko sta bila starša nasilna	Izvajanje nasilja	Izvajanje nasilja
F29	nej glij	Nima občutka, da sta bila starša ljubezniva in pozorna do nega tekom odraščanja	Odsotnost občutka starševske ljubezni in pozornosti	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
F30	skouz so delali…	Dosti so delali, bili	Odsotnost občutka	Izkazovanje starševske	Starševska

	pol pa žiftični prišli domov… pol so pa padle batine, tudi če ni blo nič takega	odsotni, ko so bili prisotni so bili pa dostikrat nervozni	starševske ljubezni in pozornosti	ljubezni in pozornosti	ljubezen in pozornost
F31	Kda san bil mali sta itak dosti delala pa redko bla doma	Odsotnost staršev	Odsotnost občutka starševske ljubezni in pozornosti	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
F32	pa smo bli deca prepuščeni sami sebi	Odsotnost staršev in prepuščenost samemu sebi	Odsotnost občutka starševske ljubezni in pozornosti	Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti	Starševska ljubezen in pozornost
F33	kesneje, pa sta neka ščela biti stroga, ker sem mel slabe ocene	Starža želela biti stroga, ker je imel slabe ocene	Kasneje starša želela biti bolj stroga	Način vzgoje	Vzgoja staršev
F34	Samo… te san bil že navajeni	Že bil navajen permisivne vzgoje	Permisivna vzgoja od začetka	Način vzgoje	Vzgoja staršev
F35	nej san njiva poslušal	Kos ta želela biti stroga ju ni poslušal	Posledica permisivne vzgoje zgodnjega otroštva	Način vzgoje	Vzgoja staršev

9.3 Osno kodiranje

Nasilje – otrok:

- Poznavanje nasilja
  - Najbolje poznane vrste nasilja: fizično (A1, B1, C1, D1, E1, F1, F2), verbalno(A1, D1), psihično (B1, C1, E1, F1, F2), 'cyber' nasilje (D1), spolno nasilje (D2)
  - Poznavanje drugih vrst nasilja: ekonomsko (C2), verbalno (C3, E4), spolno (C4)
  - Način pridobitve znanja o nasilju: osnovna šola – predavanje (A2, D5, E6, F5, F7), srednja šola (A2, B8), center za socialno delo (C5), stanovanjska skupnost (C5), plakati na ulicah (D5)
  - Razlogi za predavanje: izredni primeri nasilja v šoli (A6)
  - Ostale generacije niso imele tega predavanja (A5)
  - Neučinkovitost predavanja (A7, A8)
- Nepoznavanje nasilja
  - Ekonomsko: le praktično poznavanje (A9), nerazumevanje (B3), popolno nepoznavanje (B6, D4, E5, F3, F4)
  - Psihično: nerazumevanje (A10)
  - Spolno: nepoznavanje v smislu, da prištevajo pod fizično nasilje (A11, B7)
  - Verbalno: nepoznavanje v praksi (B4, B5, E4)
- Izvajanje nasilja (otrok)
  - Izvajanje nasilja nad starši: priznavanje izvajanja nasilja nad starši (A12, B9, C6, D6, E7, F8)
  - Način izvajanja nasilja: nikoli fizično (A13), verbalno: zdiranje, nesramnost (A14, A 15, D7), fizično (F9) – udarjanje (E9) , brcanje in verbalno – drtje (B11, D8), fizično in verbalno: enkrat udaril in se drl (C7), povzročanje materialne škode (D7), ponočevanje (D7), grožnja (F9), psihično (F9)
  - Vzrok za izvajanje nasilja nad starši: starša nečesa nista dovolila (A16), nista dovolila iti na rojstni dan (A17, A18), nečesa ni dobil od staršev (B10), ni dobil želene igrače (B12), zadrževanje jeze 5 let (C8, C11), želja, da se ga pusti pri miru (C12, E10), predhodno nasilen oče (C13), gojenje zamere do mame

(C14), hladen odnos do matere (C15), prekipelo (C17, D16, E11), dokazati svoj prav in da ju ne rabi (D11, D12), vračanje nasilja z željo da bi se nasilje s strani starša nehalo (E13), potreba po denarju (F9, F11, F10, F12)

- Izbruhi besa (B11, C7, C8) – drtje, nasilnost (C9), ne spominjanje izbruha besa (C10), zadrževanje jeze v sebi (C11)

Ne-nasilje:

- Neizvajanje nasilja
  - Otrok se ve nenasilno odzvati na enako situacijo: Enak primer, vendar enkrat verbalno nasilen, drugič ne (A18, A19, B13, B14, E14, E15, E18, E19) – starejši, ko je bil, nenasilen odziv (A20, B15, D13, D17, E19, E20, E21); pasiven odziv (C16), apatičnost (C18), nenasilno se je odzival, ko je treniral nogomet in zdaj, ko ima dinamično delo (E16, E17), ko je bilo vse vredu in ko je imel denar (F17, F18, F19)

Nasilje – starši:

- Izvajanje nasilja
  - Izvajanje nasilja staršev nad otrokom – da (A21, B16, C19, D19)
  - Način izvajanja nasilja (staršev nad otrokom): fizično (E23, E24) – klofuta (A22), verbalno – zdiranje (A23, E26), psihično (E23) in verbalno nasilje: nadiranje, zavračanje, zaničevanje (C20, D19, D21, D22), fizično tudi nekajkrat (C21), fizično nikoli (D19)
    - Oče: verbalno (A24, E22), fizično (B20, E22), fizično in psihično (C20, C21, C23)
    - Mati: fizično (E12) in verbalno (A25), mati ni bila nasilna (B19), fizično in psihično (C20, C21, C23)
  - Način izvajanja – oče, v konkretnem primeru: le s pogovorom (A28), pretepel, da je imel modrice (B21, B22)
  - Način izvajanja – mati, v konkretnem primeru: dretje in klofuta (A27)
  - Zagovarjanje staršev: ne zdi se mu, da so bili zelo nasilni (A27, B18), zdi se mu prav(F19, F20, F21) in ne zameri (B17)

Starševska ljubezen in pozornost:

- Izkazovanje starševske ljubezni in pozornosti

- Občutek izkazovanja ljubezni in pozornosti s strani staršev: Prevelika mera izkazovanja ljubezni in pozornosti staršev – vedno vse dobil (A29, A30, B24), se lahko zanese na starše, ko kaj rabi ali ko je v stiski (B24), zadostna mera: ja in ne (C24, D23, D26, F29), ko je bil mlajši, je imel večji občutek ljubljenosti in pozornosti, kot ko je bil starejši (C25), preobrat v občutkih pri 10–12ih letih (C26), radodarnost z darili (D25), starša nerazumevajoča (D26, D27), odsotnost s strani očeta (E8, E27), odsotnost staršev zaradi dela (F30, F31, F32)

Vzgoja staršev:

- Način vzgoje
    - Avtoritarna ali permisivna vzgoja – niti eno, niti drugo (A31), bolj permisivna (B25, F31, F32, F33, F34, F35), oče – pomanjkanje vzgoje (C27, E27, E30), mati – posesivna (C28), avtoritarna/ zelo stroga (D28, D29)

10 POVZETEK

V prvem delu naloge sem opisala nasilje in jo definirala. Opisala sem tudi kako je nasilje zakonsko opredeljeno. Nisem našla nobenega dokumenta ali zakona, ki bi obravnaval tudi nasilje otrok nad starši. Z uvedbo novih zakonov je nujno potrebno regulirati tudi to področje.
Kot sem opisala v teoretičnem delu, je ključnega pomena, da se promovira nenasilje in podpira razvoj čustvene inteligantnosti otrok ter njihove empatije namesto le govorjenja o nasilju. Zato sem se v nalogi osredotočala na opisovanje asertivnega vedenja in razvijanja prefrontalnega korteksa s pomočjo nevrolingvističnega programiranja, transakcijske analize, sočutnega/ rahločutnega starševstva in teorije izbire.

V raziskovalnem delu naloge, sem želela od otrok predvsem izvedeti vzroke za njihovo nasilno vedenje. Ne poznavanje nasilja in nasilno vedenje sta namreč v tesni povezavi. Iskala sem tudi povezavo med načinom vzgoje ter nasiljem, vendar je v tej raziskavi nisem uspela vzpostavit. Odkrila pa se je povezava na katero pred raziskavo nisem niti pomislila, in to je, da je nasilje priučeno, saj se je nad vsakim izmed intervjuvancev izvajalo nasilje s strani staršev. In če se mladostniki nasilja priučijo, se potem nasilno vedenje prenaša iz generacije v generacijo in je pravzaprav družbeni problem.

Na podlagi tega, da nasilje otrok nad starši ni regulirano v pravnem okvirju, da je medijsko zelo pereča tema in med mnogomi organizacijami še vedno zelo tabu tema, lahko sklepamo, da je delo na tem področju še kako pomembno. Ukrepati je potrebno na vseh ravneh: individualni, družinski, institucionalni in družbeni.
Ključnega pomena je razumevanje nastanka nasilja in agresivnega vedenja, saj le tako lahko skujemo primeren odziv.

V kvalitativni raziskavi je bilo ugotovljeno, da obstaja korelacija med nasiljem staršev nad otroki in nasiljem otrok nad starši, saj se otroci priučijo tega vedenja. Ugotovljeno je bilo tudi, da otroci ne pridobijo dovolj znanja o nasilju in nenasilju doma ali v šolah, zato je na tem področju potrebno ukrepat.

Ključega pomena je spodbujanje asertivega vedenja vedenja vseh otrok in mladotnikov. To deluje kot preventiva (da ne se ne bi vedli nasilno) ali kot kurativa (če so že izvajali nasilje),

saj so možgani plastični, kar pomeni, da se vedno lahko vzpostavljajo nove povezave med nevroni in se ljudje vedno lahko učimo in se spreminjamo. Asertivno vedenje lahko najbolje vzpodbujamo z metodološkimi pristopi, ki upoštevajo razvoj možganov in nevrolingvističnim programiranjem.